Pred dnevom vstaje

Spet bomo praznovali dan vstaje slovenskega naroda in se duhovno povezali v spominih na najusodnejše obdobje naše zgodovine, ko je fašizem naredil križ čez naše življenje in prihodnost ter smo šli zato v boj pod vodstvom delavske avantgarde, komunistične partije.

Povezala nas bo misel, da je bil ta boj zmagovit, da je rešil naše ljudstvo hlapčevstva tuji in domači gospodi ter temeljito preobrazil njegov značaj.

Še posebej se bomo spomnili, da smo vse, kar imamo in kar nam zagotavlja človeka dostojen današnji in jutrišnji dan, dosegli pod vodstvom Zveze komunistov in da se nam uresničevanje njenih revolucionarnih načel obilno obrestuje.

Hkrati naj nas praznik vstaje še tesneje poveže v zavesti, da smo še vedno borci, vojaki revolucije, in da moramo biti zmeraj budno na straži njenih pridobitev. Naša revolucionarna zavest in izkušnje naj bodo dediščina mladim rodovom!

TV 15

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik: France Šušteršič

Leto XI. — Št. 29 19. VII. 1973

Ne dovolimo oživljanja klerikalizma!

S PROSLAVE 31-LETNICE TOMŠIČEVE BRIGADE IN 30-LETNICE PRVIH DVEH SLOVENSKIH DIVIZIJ

Proslava 31-letnice Tomšičeve brigade in proslava 30-letnice ustanovitve 14. in 15. divizije NOV in PO Jugoslavije, ki je bila v nedeljo, 15. t. m. v Žužemberku, je bila povezana s proslavo krajevnega praznika, v spomin na 13. julij 1942, ko so partizani prvič osvobodili Žužemberk, in s praznovanjem dneva šoferjev, v spomin, ko je pri osvoboditvi Žužemberka sodelovala prva motorizirana enota slovenske partizanske vojske. Poleg številnih borcev in prebivalcev Suhe krajine so na proslavi sodelovali: vojaška enota, ki nadaljuje tradicije Tomšičeve brigade, preživeli borci Tomšičeve brigade, delegacije preživelih borcev vseh brigad 14. in 15. divizije (Tomšičeve, Šercerjeve, Gradnikove, Prešernove, Bračičeve, Šlandrove in Zidanškove ter Gubčeve, Cankarjeve, 12. Štajerske, 15. Belokranjske, Železničarske in italijanske brigade Fontanot), delegacija šoferjev, mladinske delovne brigade, v kulturnem sporedu pa še Partizanski pevski zbor, pihalni orkester milice, godba ljubljanske armadne oblasti ter igralca Štefka Drolčeva in Janez Rohaček.

Proslava v Žužemberku se je začela z raportom generala Branka Jerkiča tovarišu Ivanu Mačku-Matiji, ki je pred 30-leti kot komandant Glavnega štaba NOV in PO Slovenije podpisal odredbo o ustanovitvi prvih dveh slovenskih divizij, končala pa s pozdravno brzojavko predsedniku republike Josipu Brozu-Titu. Na proslavi so bile navzoče mnoge znane politične osebnosti: Sergej Kraigher, Lidija Šentjurc, Stane Potočar-Lazar, Franc Tavčar-Rok, Jože Rus, Janko Rudolf, heroji Stanko Semič-Daki, Tone Vidmar-Luka, Albinca Mali-Hočevar, Jože Boldan-Silni, Andrej Cetinski-Lev in drugi, govoril pa je sekretar sekretariata ZK Slovenije, tovariš Franc Šetinc. Njegov govor so navzoči pozdravili z velikim odobravanjem.

Dobršen del govora je tovariš Franc Šetinc posvetil poskusom oživljanja belogardizma, ki je na Slovenskem, zlasti pa v Suhi krajini povzročil strahotno zlo in neskončno število zločinov. »Belogardizem, ki je prizadejal toliko zla prav Suhi krajini,« je dejal Franc Šetinc, »je bil skrajni klerikalizem, ki v boju za posvetno oblast odloži farizejsko obleko in vzame v roke puško in nož. Kako je to daleč od vere, ni treba posebej dokazovati. Zato človek, veren ali ateist, ne more oprostiti tistemu delu duhovščine, ki se še ni uradno odpovedala belogardizmu in ga obsodila zaradi najhujše zlorabe vere in cerkve pa tudi zaradi izdaje naroda v trenutku, ko mu je bila bolj kot kdajkoli potrebna enotnost, ne glede na ideološko prepričanje. Dokler cerkvena oblast tega ne bo storila, bo nosila hipoteko, spričo katere se človek ne more otresti prepričanja, da iskra protirevolucionarnih, s tem pa tudi protinarodnih teženj še tli. Dokler ta ne ugasne, naš človek ne more biti miren. Isto velja za človeštvo sploh: dokler bodo razmere v nekaterih državah dovoljevale obujanje pronacističnih in neofašističnih teženj, toliko časa bodo ogroženi napredek človeštva, svoboden razvoj narodov in držav, strpnost med njimi, življenje narodnih manjšin itd. Kar se dogaja v Avstriji in Italiji, je dobolj zgovoren dokaz za to. Zato obsojamo šovinistično gonjo neonacističnih sil proti slovenski narodni skupnosti v Avstriji in Italiji: To, kar se tam dogaja, je sramota za vsakogar, ki kaj da na demokracijo in kulturo...

Tako so začeli fašisti s pohodom na Rim in nacisti na Bavarskem... Takrat se svetovna javnost ni zganila. Tolažila se je, da so to le obrobni dogodki. Ko se je iz tega razvil zločinski sistem, so bili potrebni milijoni žrtev, preden je svobodoljubno človeštvo premagalo orjaški stroj najpodlejšega zločinstva. Potrebno je bilo nekaj let strahot in morij, preden je v Nürnbergu, kjer so sodili nacističnim zločincem, človeštvo obtoževalo: ‚Moritev so uganjali kakor nekakšno industrijo množične proizvodnje, v zaplinjevalnicah in pečeh Oswiencina (Auschwitza), Dachaua in Treblinke, Buchenwalda, Mauthausna in Majdaneka. Mar naj svet', je tedaj govoril tožilec v Nürnbergu, ‚spregleda ponovno vstajanje suženjstva v Evropi, suženjstva v tolikšnem obsegu, da so sedem milijonov mož, žena in otrok odgnali z njihovih domovanj, ravnali z njimi kakor z živino, jih izstradali, pretepali in pomorili?'

Na to obtožbo, ki bedi kot prst opomina nad nami, sem spomnil zaradi poskusov obnovitve in oživljanja belogardizma, ki bi rad spet prišel iz mišjih lukenj na beli dan. Pri nas so bili posamezniki in skupine, ki so se zavzemali za tako imenovano narodno spravo. Govorili so: ‚Zbogajmo se, saj so se dogajala nasilja na obeh straneh!' Pri tem se delajo, kakor bi ne vedeli, da so bila na naši strani naključna in posamezna dejanja, ki so jim strogo sodila naša sodišča. Na drugi strani (pri belih) so bili sistematični, široko zasnovani in med seboj povezani zločini. Na eni strani je bil narodnoosvobodilni boj, povezan z bojem svobodoljubnega človeštva, na drugi strani so bili podli izdajalci z načrtnim hudodelstvom, katerega posledice so strašne...

Belogardizem je bil najhujša zloraba Suhokranjčanov. Izkoriščal je njihovo vero. Začelo se je že mnogo prej, takrat, ko so ljudem s prižnice dopovedovali, da je vse, kar je napredno, hudičevo delo. Vsako napredno dejanje, vsako napredno misel so poskušali zatreti in pregnati. Učitelja, ki si je drznil misliti s svojo glavo in povedati ljudem še kaj drugega, kakor so dovolili gospodje pri fari, so premestili tja, kjer jim ni bil nevaren. Povsod so zagospodarili: v občinskem odboru, na davkariji, na šoli, povsod, odkoder je bilo mogoče podrejati ljudi. Tako so ljudem, ki so na tej skopi kraški zemlji, brez kake tovarnice ali drugačne možnosti zaposlitve, že tako ali tako težko živeli, naložili še davek za zgraditev župnišča, ki je bilo vse prej kot to. Nihče se ni upal upirati, če pa se je, je bil to smrtni greh. V bogaboječnosti je zamrl vsak glas protesta. Račun za to razkošno poslopje z dvoranami, številnimi sobanami in kopalnicami je veljal denar, s katerim bi lahko zgradili tovarnico, ceste ali kaj drugega za napredek Suhe krajine. Bil je prigaran; v potu svojega obraza ga je ustvaril suhokranjski človek.

Zakaj govorim o tem? Zato, da bi se vsakomur, tudi tistemu, ki je še zaslepljen, končno odprle oči.

Boj proti klerikalizmu ni samo zadeva zveze komunistov. To je naloga vseh, ki želijo resnično svobodno socialistično druž-

(Nadaljevanje na 3. strani)

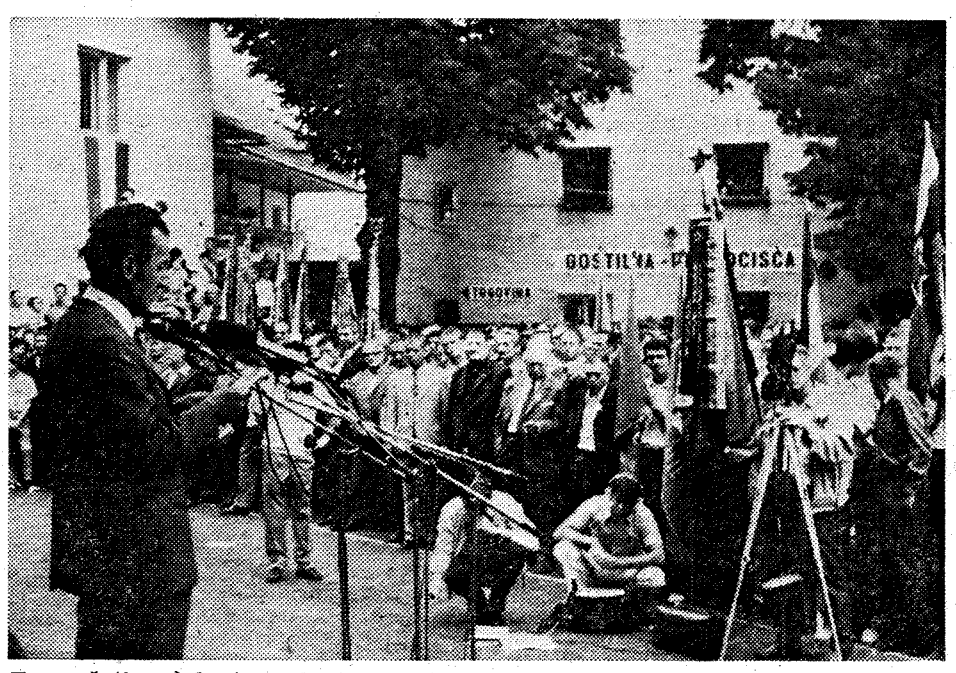

Franc Šetinc, sekretar sekretariata CK ZKS, med govorom udeležencem proslave 31-letnice Tomšičeve brigade, 30-letnice 14. in 15. divizije, krajevnega praznika v Žužemberku in dneva šoferjev.

Vsem borcem in aktivistom, ki so se borili in politično delovali na slovenskih tleh, iskreno čestitamo za 22. julij, dan vstaje slovenskega naroda.

REPUBLIŠKI ODBOR ZZB NOV SLOVENIJE — REPUBLIŠKI ODBOR ZRVS SLOVENIJE — UREDNIŠTVO IN UPRAVA »TV 15«

besede in dejanja

PREMALO DENARJA ZA POKOJNINE

Slovensko pokojninsko in invalidsko zavarovanje se je znašlo v nezavidnem položaju. Deficit je v prvih petih mesecih letos dosegel 153,8 milijona dinarjev. Če se ne bodo povečali viri dohodkov, bo do konca leta presegel 430 milijonov din. Rezerve, s katerimi razpolaga republiška skupnost, znašajo samo 302,5 milijona din; točneje, manjše so, kot ocenjen letni deficit za 138 milijonov din. Da bi zagotovila redno izplačilo pokojnin, mora republiška skupnost uporabljati poslovno rezervo in najemati kratkoročne prehodne kredite pri Ljubljanski banki.

Delavska enotnost, 14. VII. 1973

OGROMNI ZNESKI ZA PODRAŽITEV ZDRAVIL

Proizvajalci zdravil so objavili seznam novih cen zdravil. Če bodo te cene sprejete, bodo skladi zdravstvenega zavarovanja pri enaki porabi zdravil obremenjeni za novih 45 milijonov dinarjev.

Ekonomska politika — 9. VII. 1973

KAM S PRESEŽKI?

Kmete v južnem Pomoravju tudi letos skrbi, kako bodo prodali ogromne količine paprike, paradižnika, fižola v stročju in krompirja.

Agencija Tanjug, ki to poroča, poudarja, koliko pri transportu do večjih trgov zaslužijo zasebniki s svojimi in — družbenimi avtomobili.

Čudno, zasebnikom se splača, našim prevozniškim podjetjem, ki so vedno pripravljeni govoriti o svojih težavah — pa ne?

Delo — 13. VII. 1973

HOTELI SO SI ZAGOTOVITI DENARNE REZERVE

Komunisti tovarne mleka na Belju in zbor delovnega kolektiva so posumili v točnost zaključnega računa mlekarne in celotnega kombinata za lansko leto. Končne številke so namreč izkazovale, da je tovarna mleka zaključila lansko leto z izgubo 2,8 milijona dinarjev. Toda na zadnjih dveh sestankih so ugotavljali, da je ta izguba bila umetno ustvarjena, ker je bivši direktor s svojimi sodelavci hotel na ta način zagotoviti denarno zalogo za poslovanje v letošnjem letu.

Večernje novosti — 11. VII. 1973

dogodki tedna

● **Pod predsedstvom predsednika Tita je bila na Brionih 22. seja predsedstva SFRJ. Na tej seji je bil za podpredsednika SFRJ z mandatom od 1. avgusta enoglasno izvoljen** član **predsedstva iz Slovenije Mitja Ribičič, namesto podpredsednika Rata Dugonjića,** člana predsedstva **iz BiH, kateremu 1. avgusta poteče mandat. Predsedstvo je nadalje preučilo in odobrilo dosedanji** potek **priprav za konferenco neuvrščenih** na vrhu, na kateri bodo Jugoslavijo zastopali predsednik Tito, kot vodja delegacije, **in člani Edvard Kardelj, Miloš Minić, Lazar Koliševski, Avgustin Papić** Stana Tomašević, Osman Djikić in zastopnik, ki ga bo **določilo predsedstvo** sveta Zveze sindikatov Jugoslavije. **Predsedstvo SFRJ je odobrilo dejavnost** jugoslovanske delegacije na konferenci o evropskem sodelovanju in varnosti v Helsinkih, o kateri je poročal podpredsednik zveznega izvršnega sveta in zvezni sekretar za zunanje zadeve Miloš Minić.

● **Predsedstvo zveze sindikatov Jugoslavije je ponovno opozorilo na inflacijske tendence, na naraščanje cen in življenjskih stroškov,** ki resno ogrožajo standard, posebno delavcev, in na nekatere ključne točke stabilizacijske politike. Po podatkih so realni osebni dohodki **danes za 8 odstotkov manjši kot** lani, **cene so se v odnosu na isto dobo povečala za 17,9 odstotkov,** življenjski stroški za 21 odstotkov, stroški za prehrano celo za 25,8 odstotka. Nekateri člani sveta niso bili zadovoljni s predloženimi sklepi in zahtevali, da se sindikat dosledneje bori za spoštovanje volje delavcev.

● **Generalni sekretar OZN Kurt Waldheim je izjavil, da »neuvrščene države igrajo v OZN zelo važno in konstruktivno vlogo«,** saj neuvrščene države popolnoma podpirajo OZN in njeno dejavnost in da je vloga neuvrščenih v OZN velikega pomena za prihodnost svetovne organizacije. Izjavil je tudi, da so ga neuradno povabili, naj pride na konferenco neuvrščenih držav v Alžiru. »To povabilo nameravam sprejeti,« je rekel Waldheim in pripomnil, da skupina neuvrščenih držav predstavlja večino v OZN in da je zelo važno, da v svetovni organizaciji tesno sodelujejo z drugimi članicami.

● **Predsednik Tito je z brzojavko čestital za 60. rojstni dan Vidi Tomšič in ji zaželel dobro zdravje in plodno delo.** Tito v svoji brzojavki poudarja, da je Vida Tomšič, kot revolucionarka, bila vedno tam, kjer je bila družbi in komunističnemu gibanju potrebna, da je vedno vestno izpolnjevala naloge, ki jih je partija in družba postavljala, in da je dala pomemben prispevek širjenju marksizma in posebno socialistični vzgoji mladega pokolenja. Predsednik Tito je ob 60-letnici odlikoval Vido Tomšič z redom junaka socialističnega dela.

● **Nad Bahamskimi otoki je prenehala vihrati britanska zastava in tako se je tu po več kot treh stoletjih uradno končala britanska kolonialna oblast.** Oblast nad neodvisnim Bahamskim otočjem je prevzel temnopolti ministrski predsednik Lynden Pindling, ki je že izjavil, da bo Bahamsko otočje obdržalo svoje gospodarske povezave, predvsem z ZDA.

● **Ameriški sekretar za obrambo James Schlesinger je posvaril kongres,** naj ne odobri enostranskega umika ameriških čet **iz Evrope,** ker bo edina alternativa, če bi prišlo do nenadnega napada, »uporaba atomskega orožja.«

● **Odbor zbora narodov za zvezni proračun ni imel na svoji seji kakšnih bistvenih pripomb k predlogu zaključnega računa zveznega proračuna za leto 1972.** Zvezni proračun je, kot so poudarili poslanci, prikazan povsem sprejemljivo in je videti tudi počasno naraščanje dohodkovne strani. V zveznem proračunu pa so ostali nekateri odprti problemi, ki se kažejo zlasti v povečanju davčnih in carinskih dajatev, dalje v invalidsko-borčevski zaščiti in v zadolžitvi federacije pri narodni banki. Zadolženost federacije je že dosegla vsoto 23.626 milijonov dinarjev. Po nekem izračunu bi bile lahko te obveznosti pokrite šele leta 1996.

PODELILI BODO NAGRADE VSTAJE

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije se bo sestal 20. t. m. na svojo drugo sejo. Na njej bodo sprejeli delovni program do konca leta 1974, odobrili bodo poročilo žirije za podelitev nagrad vstaje, imenovali delovna telesa republiškega odbora in razpravljali o družbenem dogovoru ter sprejeli pravilnik o nadomestilih OD voljenim članom.

Ker bodo po končani seji podeljene nagrajence, in zvedeli, da bo žirija predlagala naj prejmejo nagrade:

Milan Ferlež za knjigo Druga grupa odredov, Dr. Aleksander Gala za knjigo Partizanski zdravnik, Vladimir Lakovič za slikarska dela za knjigo Pohorski bataljon, Saša Vuga za radijsko igro Steza do polnoči in Ivo Zorman za knjigo Draga moja Iza.

● **Svetovalec egiptovskega predsednika Hafez Ismail se je mudil na tridnevnem obisku v Moskvi** z namenom, da si zagotovi podporo Sovjetske zveze v novi situaciji po srečanju Nixon — Brežnjev. Ismail prinaša poslanico predsednika Sadata. Egipt očitno čuti ohlapnost v sovjetsko-egiptovskih odnosih, saj se v arabskem tisku pojavljajo komentarji, da sta Nixon in Brežnjev v svojih pogovorih prezrla arabske interese in da je v zaključnem poročilu samo 89 besed o položaju na Bližnjem vzhodu.

● **V Kremlju so izročili generalnemu sekretarju CK KP SZ Leonidu Brežnjevu mednarodno Leninovo nagrado za utrjevanje miru med narodi.** Nagrado je dobil za zasluge v boju za ohranitev in utrjevanje miru; tako je sklenil odbor za mednarodne Leninove nagrade v Moskvi. Ob tej priložnosti je Brežnjev govoril o bližnjevzhodni krizi, o konferenci za evropsko varnost in sodelovanje ter o odnosih med Sovjetsko zvezo in državami v razvoju.

● **Da bi omogočila nove volitve v Argentini, ki bodo nedvomno privedle na oblast Juana Perona, sta odstopila nedavno izvoljena predsednik Hector Campora in podpredsednik Vicente Lima.** Ta korak je sledil nenadnemu pozivu zmernih unionističnih voditeljev, naj Peron spet prevzame svoj dolgo prekinjeni mandat. Volitve naj bi bile čez 40 dni. Sodelovale bodo vse stranke, vendar bo skoraj zagotovo zmagala koalicija peronistov in druge največje argentinske stranke, radikalne unije.

● **Odločitev ZIS, da bo dinar »drsel« in s tem sledil spremembam drugih tečajev, je naletel med slovenskimi gospodarstveniki na enotno mnenje, da je sklep upravičen** in da je nujna uskladitev dinarja z drugimi svetovnimi valutami. Zelo različne pa so posledice revalvacije marke in devalvacije dolarja. V zvezi s tem bodo v nekaterih naših gospodarskih organizacijah pridobili, drugod pa izgubili, odvisno od dolarja ali marke. V tržaških menjalnicah je dinar v razmerju do lire dosegel vrednost, ki jo je imel pred zadnjima dvema devalvacijama. Prvi dan po uvedbi »drsečega tečaja« so v menjalnicah ponujali za 1 novi dinar 41 lir.

● **V Beogradu je bila seja odbora predsedstva ZKJ za izdajo zbranih del Josipa Broza Tita.** Obravnavali so glavna načela, način priprav in objavljanja kritične izdaje Titovih del v 40 knjigah. Poleg izdaje v srbohrvaščini bodo dela izšla tudi v jezikih drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti. Kritična izdaja Titovih del bo pomagala pobliže spoznati naravo in smisel jugoslovanskega revolucionarnega gibanja komunistov, njihovega lika in privrženosti stvari delavskega razreda in socializma. Znanstveno-strokovno delo v zvezi s priredbo zbranih del bo prevzel inštitut za sodobno zgodovino v Beogradu, izdajo pa časopisno-založniško podjetje »Komunist«.

● **Sodišče v Augsburgu je po večdnevni obravnavi spustilo na svobodo nekdanjega esesovca Schönbacha.** Obtožen je bil, da je leta 1944 sodeloval pri streljanju zapornikov iz koncentracijskih taborišč na Poljskem. Oproščen je bil zaradi »pomanjkljivih dokazov prič«.

politični razgledi

»Jedrski ponos«

Kljub valovom protestov, ki so preplavili malone ves svet, je francoska vlada sporočila, da bo na atolu Mururoa sredi Tihega oceana izvedla sedmo serijo svojih poskusov vodikove bombe: gre za uresničevanje načrtov pokojnega predsednika de Gaulla, da bi Francija v kakšnem letu ali dveh toliko izpopolnila svojo jedrsko »force de frappe«, udarno silo, da bi jo sprejeli v megatonski klub — v skupino držav, ki že razpolagajo z najmočnejšimi rušilnimi bombami, kot so ZDA, Sovjetska zveza, Velika Britanija in Kitajska. To pomeni, da bi si Francija naposled le izborila položaj »enake med velikimi«, torej države, ki bi jo upoštevali pri velikih dogovarjanjih in razporejanjih interesov.

Odločitev francoske vlade je naletela na ostro reakcijo predvsem v državah, ki leže v Tihem oceanu nedaleč stran od poskusnega otočka Mururoa (ta je sestaven del tako imenovane francoske Polinezije, pred kakimi dvesto leti odkrite skupine otočkov, ki so jih Francozi v zadnjih desetih letih zvečine razselili in začeli na njih nameščati vojaške naprave). Najbolj ogorčeni so na Novi Zelandiji, ki leži 4.100 km stran od Muruore — dovolj blizu, da bi lahko občutili nevarne posledice žarčenja francoske vodikove bombe. Znano je namreč, da je francoska bomba »umazana« (med eksplodiranjem v zraku raznese daleč stran škodljive delce) za razliko od dosti bolj izpopolnjenih in »čistejših« bomb drugih jedrskih sil (ki pa so se vrh tega že odpovedale poskusom v ozračju in se omejile na manj neposredno škodljive poskuse pod zemljo).

Novozelandska vlada se je odločila za sila tvegan protest: takoj po opozorilu francoskega obrambnega ministrstva o prepovedi plovbe vsem ladjam na poskusnem področju, je v bližino otoka Mururoa poslala fregato Otago, ki naj bi zadnji hip preprečila nevarno jedrsko eksplozijo. Fregata je vztrajala na nevarnem področju kljub zaporednim izjavam francoske vlade, da utegne do eksplozije priti vsak hip.

Za zdaj še ni znano, kako se bo to novozelandsko protestno izzivanje končalo, nedvomno pa kaže na odločenost tamkajšnjega prebivalstva, da se na vse načine upre ustvarjanju »veličine« neke države na njihovih hrbtih. Če bo do eksplozije kljub vsemu prišlo — in najbrž bo — se utegne zgoditi, da bodo nekatere tihomorske države prekinile odnose s Francijo. To bo prvi »konkretni rezultat« francoskih poskusov. Kaj pa drugi — tisti »dolgoročni rezultat«, na katerega računa Francija, ko kljub domačim in tujim protestom vztraja pri poskusih?

Strokovnjaki v Franciji so izračunali, da si Francija s svojim bogastvom komajda zmore privoščiti 30-megatonsko jedrsko moč — ki pa bo ostala prejkone neznatna v primerjavi s 30.000-megatonsko močjo ZDA in 25.000-megatonsko močjo SZ. V resnejšem vojaškem spopadu bi ji ta moč torej malo pomenila — kvečjemu bi zanjo predstavljala stalno nevarnost, da postane kmalu tarča napada.

Francozi zato najbrž pričakujejo več na političnem področju: jedrska moč naj bi jim omogočila dobiti vodilno vlogo v prihodnji združeni Zahodni Evropi, ki bi se tako lahko razvila v tretjo svetovno silo, ob SZ in ZDA. Če Francija vodilne vloge ne more dobiti na gospodarskem ali političnem področju, bi jo naj na vojaškem. Toda protesti po svetu — tudi v Zahodni Evropi — kažejo na to, da svet vendarle ni pripravljen plačevati za jedrski napuh neke države, ki ni znala ustvariti svoje veličine tam, kjer bi jo morala — v prizadevanjih za mir in dobrobit človeštva.

SREČANJE NEKDANJIH AKTIVISTOV NA PUGLEDU

Ob tridesetletnici prvega zbora aktivistov OF na Pugledu bo dne 22. julija 1973 v Starem logu pri Kočevju srečanje nekdanjih in sedanjih aktivistov.

V programu sodelujejo poleg pevskih zborov iz Novega mesta in Trebnjega tudi člani partizanskega narodnega gledališča — Vladoša Simčičeva, Vida Levstikova, France Presetnik in Jože Gale.

Slavnostni govor bo imela tovarišica Mara Rupena-Osolnik.

Pričetek proslave bo ob 10. uri.

Tovariško vabimo vse aktiviste in ostale občane.

OKROŽNI ODBOR OF BIVŠIH AKTIVISTOV NOVOMEŠKEGA OKROŽJA

Zveri v uniformah

Tik preden bi moral priti na obisk v Veliko Britanijo portugalski premier Marcello Caetano (na proslavo 600-letnice britansko-portugalskega zavezništva, ki se je po vojni okrepilo s skupnim sodelovanjem v paktu NATO), so svet pretresla poročila o zverinskem divjanju portugalskih vojakov v koloniji Mozambik, v vasi Virijanu so decembra lani zbombardirali, postrelili, poklali, mučili in pobili 400 nedolžnih Afričanov, dojenčkov, nosečnic, starčkov, otrok.

Po pričevanju dveh španskih misijonarjev, ki so jih portugalske kolonialne oblasti zaprle, potem ko sta posredovala javnosti podrobnosti o pokolih, so se portugalski vojaki obnašali kot zveri v uniformah: nemočne ljudi so pohabljali, ubijali otroke na prsih mater, sekali glave in jih zabadali na kole itd.

Čez nekaj dni so se razvedele podrobnosti se o drugih portugalskih zločinih, ki jih očitno ni bilo malo: osvobodilno gibanje Frelimo trdi, da skoraj ne mine dan, da ne bi portugalski vojaki iz maščevanja zaradi porazov proti gverilcem, zažgali kakšno vas, izgnali iz nje ljudi in jih stlačili v posebna »strateška« koncentracijska taborišča, obdana z žico in strogo zastražena. Vse bolj očitno postaja, da doživlja prebivalstvo v portugalskih kolonijah na jugu Afrike podobne nečloveške zločine, kot jih je Evropa v času Hitlerja.

In ob vsem tem se vsiljuje vprašanje, kako da je bilo potrebno toliko časa, da se svet seznani s tem divjaštvom — saj je znano, da vodi Portugalska v Afriki že kakih ducat let neusmiljeno kolonialno vojno, ki jo vsi protesti svetovne javnosti niso mogli končati.

Logično je sklepati, da je nekaterim v Zahodni Evropi veliko do tega, da Portugalska — ki je sicer najrevnejša zahodnoevropska država, obdrži še naprej svoje kolonije v Afriki: predvsem iz strateških razlogov (kot nekakšen ščit proti svobodnim afriškim državam in proti sovjetski navzočnosti v Indijskem oceanu), pa tudi iz gospodarskih (obe koloniji na jugu Afrike, Mozambik in Angola, sta izredno bogati z raznimi rudninami — diamanti, železom, žveplom, nafto, in z energetsko silo — v Mozambiku grade eno največjih central na svetu, na reki Zambezi). Znano pa je, da številna zahodnoevropska podjetja pomagajo pri izkoriščanju tega naravnega bogastva v kolonijah.

Če bi hoteli učinkoviteje preprečiti nove portugalske zločine v Afriki, bi morali javno ožigosati vse te interese, ki stoje za njimi. Osvobodilna gibanja so proti tem zunanjim interesom nemočna. Zato je dolžnost svobodoljubnega sveta, da jim pri tem pomaga.

KOMENTATOR

VSAK TEDEN ENA...

»Kaj vam bo soba s pogledom na morje! Ko vam povem ceno, se vam bo kar stemnilo pred očmi.«

(Iz Pavlihe)

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec, Ljubljana, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije — Tisk in klišeji ČGP »Delo« Ljubljana, Titova 35 — Letna naročnina 42 dinarjev, za inozemstvo 70 dinarjev — Posamezne številke v kolportaži 1 dinar — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, 61001 Ljubljana, ali na tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Beethovnova 10, 61001 Ljubljana, poštni predal 598 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Ne dovolimo oživljanja klerikalizma!

(Nadaljevanje s 1. strani)

bo, osvobojeno vseh zlorab. Ne dovolimo, da bi v imenu cerkve razvijali razne socialne, športne, kulturne in druge dejavnosti, ki skušajo tekmovati s samoupravnimi ustanovami. V ozadju tega je namera, da bi verniki začeli verjeti, da v institucijah in organizacijah samoupravne družbe niso enakovredni in zato potrebujejo svoje posebne organizacije, kar seveda ni res. Zveza komunistov in druge socialistične sile se bore za uveljavljanje samoupravnih pravic vseh, tako vernikov kot ateistov. V sistemu samoupravljanja želimo porušiti vse ideološke pregraje med ljudmi: etatistične, klerikalne, tehnokratske, birokratske in druge. Zato tudi nasprotujemo vsakemu sektaštvu v lastnih vrstah, vsem tistim, ki ne vidijo razlike med vero in klerikalizmom. To nam daje pravico, da se postavimo po robu tistim, ki s psihološkim pritiskom ustvarjajo ozračje »ogroženosti in zapostavljenosti verujočih«. To meji že na nestrpnost, iz kakršne so nekdaj nastajali katoliška akcija, stražarji, vaške straže, razne legije in podobno. Vprašujemo, zakaj slovenska cerkvena oblast še vedno vzdržuje uradne zveze z emigrantsko duhovščino. Kakšne namere ima? Zakaj dovoli, da potem, ko zbor volivcev izrazi svojo voljo, z zbiranjem podpisov preštevajo še glasove vernikov?

Ob teh in podobnih pojavih se bo morala cerkev na Slovenskem zamisliti, ker bo sicer sama kriva, če bo prišla v nasprotje s socialističnimi silami, torej tudi z verniki, kakor že dolgo opozarjamo. Če vernosti ljudi ne morejo krepiti v cerkvi, je tudi s politiko ne morejo nadomestiti. Spreminjanje raznih obredov v politične manifestacije resnični veri ni v prid, ker jo narobe, uklepa v spone namenov, ki z vernostjo nimajo nič skupnega. Klerikalizem ni vera, temveč nasilje nad njo, politikantstvo, boj za posvetno oblast, kakor je dejal pokojni Boris Kidrič. Zato šele socialistična družba ustvarja razmere za resnično versko svobodo.«

V nadaljevanju svojega govora je Franc Šetinc prikazal, kaj vse je Suha krajina dobila po osvoboditvi. Obnovljeni so bili domovi, namesto brljivke je zasvetila elektrika, zgrajen je bil vodovod Žužemberk—Zafara—Trebča vas—Srednja vas—Mačkovec—Dvor. Kmetije imajo že več sto motornih kosilnic, 40 traktorjev, več sodobnih hlevov. Vse iz stoletij podedovane revščine pa žal še ni bilo mogoče odpraviti. Mladina je kljub tujim in celo sovražnim vplivom zvečine našla pravo pot. Tudi starejši spoznavajo, da je suhokranjski človek v novi družbi zadihal svobodneje in da bolje živi. Vsak želi svojim otrokom, da ne bi nikoli doživeli tega, kar je njega pahnilo v nesrečo. Zato tudi obsoja tiste, ki še vedno skušajo zastrupljati ljudi z napovedmi, da bodo prišli »naši« (beri beli), katerih prihod prestavljajo iz desetletja v desetletje, tako da so nekaterim od čakanja že osivele brade. Med temi, ki še vedno sejejo sovraštvo, so žal tudi taki, ki so se šele v socializmu izkopali iz gospodarskih težav in dolgov, ki jim naša družba štipendira otroke, ki razkošno obnavljajo hiše in gospodarska poslopja, kupujejo stroje in podobno. Takim bi lahko po domače rekli, da so skregani z belim kruhom, je rekel Franc Šetinc. Toda veliko več je tistih, ki so te dni z odprtimi rokami sprejemali nekdanje partizane, mladince in pionirje in jim nudili gostoljubno streho.

Franc Šetinc je opozoril na ogromen napredek, ki sta ga po vojni doživeli tako Slovenija kot Jugoslavija. Kljub temu nekateri škodoželjniki govore, da je Jugoslavija pred razsulom. So mar razsulo nove ceste in železnice, šole, kulturni domovi, četrt milijona študentov, 28-krat povečana proizvodnja elektrike, več kot štiri milijone zaposlenih? Te številke zanikajo vse tiste, ki skušajo razvrednotiti dosežke socialistične graditve. Izrabiti skušajo naše gospodarske težave, ki res niso majhne, pri tem pa namenoma prezirajo dejstvo, da podobne ali še hujše težave pestijo celo gospodarstva najrazvitejših držav.

Narodni heroji Tomšičeve in Šercerjeve brigade na proslavi v Žužemberku. Drugi z desne proti levi je Stanko Semič-Daki, zraven Albinca Mali-Hočevar, Jože Boldan-Silni, Tone Vidmar-Luka Suhodolc, v ozadju Janko Rudolf in BojanPolak-Stjenka.

Na koncu svojega govora je Franc Šetinc podal še najvažnejše naloge. Najprej moramo mobilizirati vse rezerve, ki so skrite v premajhni produktivnosti, nezadostni kakovosti izdelkov, prevelikih stroških in neracionalnih naložbah. Utrditi je treba družbeno in delovno disciplino, utrditi zakonitosti. Napadati moramo vire nedopustnega bogatenja. Okrepiti moramo zavest ljudi o tem, da se morajo v okviru družbene samozaščite in splošnega ljudskega odpora usposabljati, da bodo lahko sami varovali vrednote in pridobitve socialistične revolucije. Za spopad s težnjami, nasprotnimi socializmu, bomo morali biti zelo pogumni, vztrajni, brezkompromisni in revolucionarni. Tehnokratske sile ne bomo premagali samo z besedam in gesli. Odkrivati jih moramo v konkretnih okoljih take, kakršne so. Potem bo izključena vsaka pomota, vsak nesporazum, da bi razglašali za tehnokrata nekoga samo zato, ker je direktor, inženir ali tehnik, za elitnika vsakega intelektualca in za birokrata vsakega uradnika. K tehnokratom in birokratom prištevamo tiste, ki ne sprejemajo samoupravljanja, ki žele ohranjati oblast nad ljudmi in njihovimi dosežki, ker izkoriščajo znanost, tehniko in strokovnost za krepitev osebne moči. To je poglavitno merilo, kam kdo spada — ali v delavski razred ali med njegove nasprotnike. Ni zmage delavskega razreda in osvoboditve človeštva brez delavcev, povezanih z znanjem, visoko tehniko in produktivnostjo, z intelektualci in strokovnjaki. Zato mora biti delavec v neposredni proizvodnji bolj kot kdorkoli zainteresiran, da ceni in upošteva strokovnost in poslovnost, ki sta speti v samoupravljanje, mora pa biti odločno proti njuni zlorabi za doseganje osebne oblasti. Pri teh prizadevanjih moramo posnemati borce, osvobodilno fronto in komunistično partijo iz časov naše revolucije, je mladim svetoval Franc Šetinc.

(Za tisk priredil FRANCI STRLE)

V nedeljo, 22. julija, v Zakrižu nad Cerknim

PROSLAVA 30-LETNICE PARTIZANSKEGA DNEVNIKA

Letos poteka 30 let, odkar je v Zakrižu nad Cerknim izšla prva številka PARTIZANSKEGA DNEVNIKA, edinega tiskanega partizanskega dnevnika v zasužnjeni Evropi. Izhajal je z redkimi presledki zaradi ofenziv in premikov do zmage nad fašizmom in nacizmom v maju 1945 ter po zaslugi kurirjev in raznašalcev prihajal mimo vseh ovir in okupatorskih zased redno med ljudi po vsej Primorski in Gorenjski do Trsta in Gorice. S slovensko tiskano besedo je bil glasnik in spodbujevalec v boju proti okupatorjem za svobodo slovenskega primorskega ljudstva.

Primorski dnevnik kot njegov naslednik, ki je začel izhajati v Trstu takoj po osvoboditvi, ter Društvo novinarjev Slovenije bosta ta edinstveni jubilej počastila v nedeljo, 22. julija 1973 z odkritjem spominske plošče na hiši v Zakrižu nad Cerknim, kjer je izšla prva ciklostirana številka. Slovesnost bo združena s počastitvijo 30-letnice prve uspešne partizanske akcije domačih borcev v tej vasi.

Pri slovesnosti, ki se bo začela ob 11. uri, bodo sodelovali tudi Tržaški partizanski pevski zbor, člani bivše igralske skupine IX. korpusa in rudarska godba na pihala iz Idrije.

Prireditelji vabijo k udeležbi vse, ki so med narodnoosvobodilnim bojem pomagali ustvarjati in širiti Partizanski dnevnik, vse bivše borce in aktiviste, vse, ki jim je Partizanski dnevnik bil glasnik lepše prihodnosti, in zlasti mladino.

Posebnih osebnih vabil ne bo!

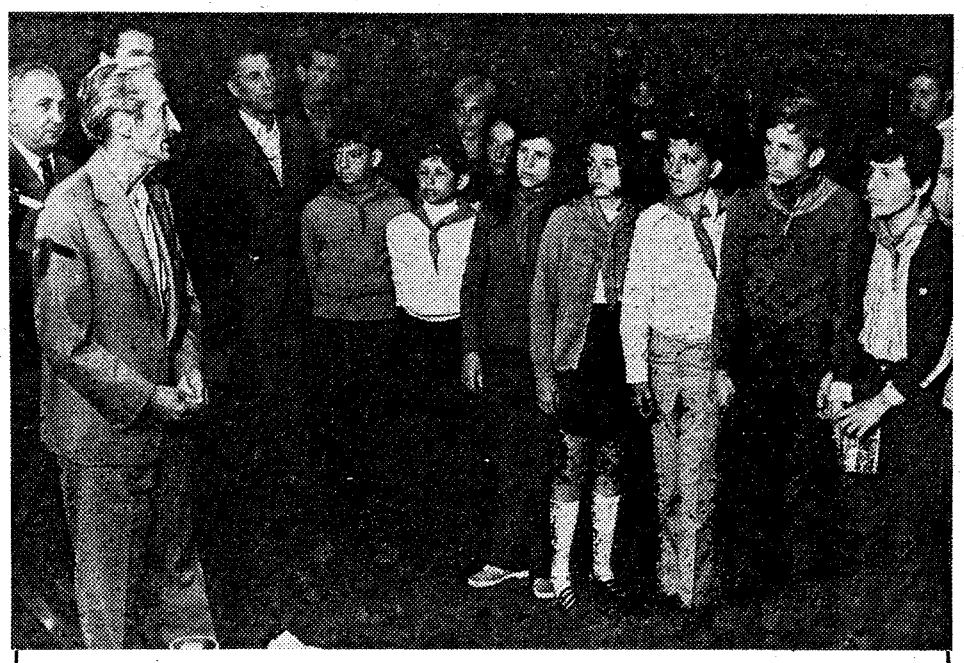

»Borci smo se vedno in se še vedno veselimo srečanja z najmlajšimi, zlasti takrat, ko se zberete z vseh koncev Jugoslavije, ko obujate tradicije narodnoosvobodilnega boja ter gojite bratstvo in enotnost,« je v pozdravnem nagovoru udeležencem mladinske počitniške kolonije »SUTJESKA 73« dejal predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf. Zaželel jim je prijetno bivanje v naši republiki in dejal, naj poneso s seboj v domače kraje iskrene pozdrave vseh slovenskih borcev. Udeleženci »SUTJESKE 73« so se tovarišu Janku Rudolfu zahvalili za sprejem s toplimi besedami in priložnostnim programom, se več kot uro zadržali na zakuski v prostorih republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in potem nadaljevali pot na Gorenjsko, ki so jo obiskali v okviru programa enaindvajsetdnevnega taborjenja v Šmihelu pri Novem mestu.

Bogata vsebina skupščine ZZB NOV Srbije

ZZB NOV Srbije je v času po svoji 6. skupščini razvila zelo široko politično aktivnost, kar je bilo razvidno na 7. skupščini, 27. junija. Njeno pomembnost je še posebej potrdilo to, da so ji poleg izvoljenih delegatov in članov prejšnjega republiškega odbora prisostvovali še predsednik CK ZK Srbije, predsednik republiškega izvršnega sveta, podpredsednik republiške skupščine, predsednik ZZB NOV Jugoslavije ter predstavniki mladine, ZRVS, republiških odborov ZZB in drugih.

Predvsem je treba omeniti bogato vsebino poročila predsednika republiškega odobra **Milija Radovanovića** in vsestransko razgibano, stvarno razpravo. V začetku svojega govora se je **Radovanović** zadržal ob vplivu pisma predsednika Tita in izvršnega biroja predsedstva ZK na povečano aktivnost v vrstah ZZB NOV Srbije, nadaljeval je z oceno razprave o ustavnih dopolnilih, o vplivu delavskega razreda na samoupravne ter prizvodne odnose in naglasil potrebo po sodelovanju vseh družbenopolitičnih dejavnikov v razpravi o ustavi SFRJ in SR Srbije. Zadržal se je že ob aktivnosti članstva ZZB v celotni družbenopolitični dejavnosti in v tej zvezi opisal priprave na 7. kongres ZK Srbije in 10. kongres ZKJ.

Potem ko se je dotaknil tudi problematike socialne politike in borbe proti raznim deformacijam, je **Milija Radovanović** v svojem govoru obsodil vse tiste, ki zlorabljajo svobodo ustvarjalnosti. Nadaljeval je z oceno dejavnosti organizacije ZZB NOV Srbije in precej izčrpno obravnaval negovanje revolucionarnih tradicij.

Na koncu svojega govora je predsednik pojasnil, kako so v ZZB NOV Srbije urejali socialno-zdravstvene in ekonomske zadeve članstva.

V zanimivi in konstruktivni razpravi so številni diskutanti — delegati in gostje — do podrobnosti osvetlili posamezna vprašanja, ki jih je predsednik nakazal v svojem govoru. Še posebno pozornost so posvetili besedam predsednika ZZB NOV Jugoslavije **Marijana Cvetkovića**, ki je prav tako posegel v razpravo. Med drugim je ugotovil:

— Kot v drugih republikah so se tudi v Srbiji borci znašli na liniji skupnih akcij z Zvezo komunistov in drugimi socialističnimi silami pri izvajanju političnih in socialnih nalog. Sodelovali so pri urejanju mnogih življenjsko pomembnih vprašanj, še posebno v boju proti raznim negativnim pojavom.

— Od vrhunske aktivnosti v dneh boja za našo neodvisnost leta 1948 do drugih obdobij je naša zveza vedno bila na liniji Zveze komunistov in skupaj z ZK.

— Vse pogosteje je slišati glas borcev, slišati pa je bilo tudi na tej skupščini, da se naloge iz pisma izvajajo vse prepočasi; preveč so o njih le razpravljali in premalo jih konkretno izvajajo.

— Kadar govorim o borcih, sem vedno pripravljen priznati, da se to nanaša na veliko večino borcev in da so kot povsod izjeme tudi v naših vrstah.

— Močno je že občutiti odločnejšo vlogo partije, kar borci še posebej pozdravljajo — vse bolj prihaja do izraza tudi pojmovanje o neminljivem dominantnem vplivu delavskega razreda, za kar so se borci zavzemali od vsega začetka borbe.

Potem ko se je **Marijan Cvetković** v svojem nadaljnjem govoru dotaknil tudi pomanjkljivosti pri izvajanju pisma, se je zadržal še ob dosedanjih uspehih in prihodnjih nalogah ZZB NOV pri sodelovanju z mladino in ob prenašanju revolucionarnih tradicij na mladi rod.

S skuščine so tovarišu Titu poslali pozdravno pismo in se tudi pridružili številnim predlogom iz vseh krajev naše države, naj tovariša Tita ponovno izvolijo za predsednika ZKJ.

inles

INDUSTRIJA STAVBNEGA POHIŠTVA

RIBNICA

KOMPLETNO STAVBNO POHIŠTVO ZA VAŠO HIŠO — OKNA — VRATA — POLKNA — VHODNA IN GARAŽNA VRATA.

Prodaja na kredit — popust za devize. Informacije 87 212

iz revolucionarne preteklosti

Napad na Zakriž

V nedeljo, 22. julija letos, bo v Zakrižu pri Cerknem proslava Partizanskega dnevnika in proslava 30-letnice zavzetja postojanke v Zakrižu, ki sta ga 26. januarja 1943 napadli in osvobodili dve četi drugega bataljona Soškega odreda. V spomin na ta dogodek objavljamo prispevek Jožeta Primožiča-Miklavža, znanega organizatorja vstaje in političnega delavca na Cerkljanskem.

Partizani in aktivisti OF na Cerkljanskem smo že dolgo čutili potrebo po izvedbi kake uspešne partizanske akcize. Seveda to na Cerkljanskem ni bilo lahko, ker so bile sovražnikove postojanke zelo na gosto. Postojanke so imeli fašisti, kraljeva vojska, karabinjerji in finančna straža. Poleg teh so bili vsi italijanski učitelji po vaseh, gozdna policija in tajni policisti v službi okupatorja. Cerkljanska je bila obmejno ozemlje, pred vojno med Italijo in Jugoslavijo, med vojno pa do kapitulacije Italije med Italijo in Nemčijo. Nemci so ob meji posekali gozdove v petdesetmetrskem pasu in mejo zaminirali, da bi tako onemogočili prehode partizanov in prebivalstva.

Organiziranje OF po vaseh je bilo v takih okoliščinah treba izvajati zelo previdno. Ker pa so bili naši ljudje narodno zelo zavedni, smo v letu 1942 ustanovili trojke ali odbore OF po vseh vaseh in celo v zaselkih. Čeravno smo imeli že v letu 1942 pri organiziranju OF velike uspehe, pa so nam okupatorji vendarle delali hude preglavice. Takoj, ko smo izvedli kako akcijo, so sledile aretacije naših ljudi. Tako je bilo ob trosilni akciji 7. novembra 1942, na dan velike oktobrske socialistične revolucije, ko so Italijani med prvim in devetim novembrom leta 1942 aretirali kakih 25 ljudi v Cerknem in Novakih. Dne 29. novembra so zaradi nepremišljenega govorjenja Jožeta Serjuna iz Kalerš zopet aretirali 13 članov OF iz Planine, Čepleza in Cerkna. 17. ali 18. decembra 1942 so aretirali in odpeljali v zapore ali internacijo vse svojce tistih, ki so do takrat odšli k partizanom ali v ilegalo. In končno so 24. decembra 1942 zaradi izdajstva padli v Rodnem pri Orehku prvi štirje partizani — domačini: Peter Čelik-Zajčev z Reke, Valentin Eržen-Ravninavarsk iz Orehka, Gabrijel Pajntar-Slavko, Pohajačev iz Orehka, Bogdan Jerman-Roman iz Krtečen pri Bukovem. Nekaj dni zatem je pri Pečinah padel še Lojze Platiše, Gašperjev iz Poč. Medtem sta na italijanski strani padla samo en fašist in en vojak.

Zaradi teh žrtev, zastraševanja in zločinov okupatorja je v mesecu januarju 1943 popolnoma prenehalo odhajanje k partizanom. Prav to nam je narekovalo, da napravimo kako akcijo in tako dokažemo okupatorju, da smo na slovenski zemlji mi gospodarji. Zato smo se povezali s poveljstvom drugega bataljona Soškega odreda. Kakih deset dni pred napadom je namreč prišla iz Prodov nad Kneškimi Ravnami, kjer je dalj časa taboril drugi bataljon, patrulja, ki jo je vodil pokojni Franc Mlakar-Gustl. V patrulji pa sta bila še njegov brat Lojze Mlakar-Zmaj in pokojni Franc Feltrin-Jurko, Sovrščenov iz Jesenice. Vsi trije so bili tedaj že prekaljeni borci. Patrulja je imela nalogo zbrati podatke o številu karabinjerjev in vojakov v postojanki, o njihovi oborožitvi, zalogah municije, hrane in drugega blaga. Prav tako je imela patrulja nalogo skicirati položaj postojanke in predvideti vse možnosti njene obkolitve ter prekinitve zvez z drugimi postojankami. Vodji patrulje sem namreč predlagal, da bi Italijane v Zakrižu napadli.

Ko je patrulja vse te podatke zbrala, se je vrnila nazaj v Prode. Očitno pa tovariš Tone Bavec-Cene, komandant bataljona, s podatki, ki mu jih je prinesla patrulja, ni bil povsem zadovoljen. Zato se je patrulja v enaki sestavi čez nekaj dni spet vrnila. Obakrat sem patruljo od Pavleta Obeda v Dolenjih Ravnah, po domače Za travnikom, peljal v Zakriž po stranski poti čez Klavžarjevo ravan. Vsi štirje partizani so bili v belih haljah z belimi kapucami in, ker je bilo takrat precej snega, se belih postav v snegu sploh ni dalo opaziti. Tako se je patrulja z zadnje strani prebila čisto blizu postojanke in do vseh potankosti skicirala zemljišče in položaje v postojanki. S spodnje strani so vsi trije člani patrulje postojanko prav dobro poznali, saj so vsi mnogokrat hodili iz Bukovega in Jesenice v Cerkno in nazaj prav po poti mimo postojanke.

Podatke o številčnem stanju, oborožitvi, zalogah in moralnem razpoloženju karabinjerjev in vojakov je patrulja dobila od takratnega rajonskega komiteja KPS Cerkno, le-ta pa od pokojnega Simona Ortarja, predsednika OF v Zakrižu, ki je bil najbližji sosed sovražne postojanke in je zato imel najboljše možnosti dobiti preverjene podatke.

Po drugem prihodu patrulje v Prode sem odšel iz Ravni prek vasi Reka čez reko Idrijco nad Krnice, kjer je blizu kmetije na Rupi taborila četa prvega bataljona Soškega odreda. Že prej je namreč komandir čete Srnjak večkrat izrazil željo, da bi se povezal s štabom drugega bataljona Soškega odreda. Povedal sem mu, da bo priložnost za to dobil prav v kratkem, in dogovorila sva se za stalnejše zveze prek javke v Ravnah ali javke št. 4 pri Abramu v Orehovški grapi. Komandir Srnjak je še isto noč določil dva borca ter me skupaj z njima pospremil iz Krnic prek Jagršč v vasi Reka čez Idrijco in Dolenje Ravne do Pavleta Obeda, kjer je patrulja predanila. Naslednji večer smo nadaljevali pot prek javke št. 4 pri Abramu v Orehovški grapi, čez Rodne, nad vasjo Kojca in Vukovo k Francu Hvali, po domače Malnarju, ki je imel ilegalno hišno ime »Distretto«. V tej hiši se je patrulja še isti večer sestala s Tonetom Bavcem-Cenetom, komandantom II. bataljona, ki je bil že prišel z dvema četama iz Prodov.

Očitno je bil komandant Cene po drugi vrnitvi patrulje zadovoljen s podatki o sovražni postojanki v Zakrižu. Sklical je zbor bataljona in pozval prostovoljce. Ko se je javilo 35 prostovoljcev, je sestavil prvo in četrto četo, ki sta takoj nato krenili proti postojanki v Zakrižu. Kam gredo v napad, so najbrž vedeli samo komandant in člani patrulje, ki so hodili na oglede. To je bilo potrebno zaradi konspiracije.

Pri Francu Hvali-Malnarju so se borci obeh čet in Srnjakove patrulje nasititi s toplo hrano, po polnoči pa odšli ter se pomaknili pod hrib Kojca v neke senike, kjer so ostali čez dan. S seboj so imeli suho hrano za ves dan, tako da so se izognili nevarnosti, da bi jih izdal kak dim pri kuhanju. To je bila zelo premišljena poteza, zakaj tako so prišli zelo blizu postojanke, ki so jo zvečer nameravali napasti. Karabinjerji in vojaki v Zakrižu niti malo niso slutili, kako blizu so jim maščevalci prvih štirih padlih partizanov, ki so padli pred mesecem dni v Rodnem, in padlega komisarja četrte čete Jerneja Arka-Črta, ki je padel 27. novembra 1942 na Obloški gori. Prepričan sem, da še mnogi pomnijo, kako so dvatisočletni fašistični kulturniki mrtvemu odrezali glavo in na kol nasajeno nosili po Baški grapi. Prav gotovo je to zverinstvo in smrt padlih partizanov v Rodnem še bolj spodbudila partizane za napad na Zakriž.

Ker so bili partizani čez dan že blizu svojega cilja, so zgodaj zvečer, že med deveto in deseto uro lahko izvedli napad na postojanko. Po zaslugi Toneta Bavca-Ceneta je bil napad zelo dobro pripravljen in je popolnoma uspel.

Ko so Italijani, karabinjerji in vojaki zaslišali prvi partizanski strel, ki je bil izza vogala hiše Simona Ortarja izstreljen na stražarja — ta se je takoj zgrudil — je na postojanko takoj zaropotalo iz vseh strani. Partizani so šli takoj na juriš in v postojanki je nastala zmeda. Nekateri vojaki in karabinjerji so bili že v spalnicah, drugi so v dnevni sobi igrali karte, vsi pa so bili brez pripravljenega orožja. Zmedo in paniko je povečalo še dejstvo, da njihovega poveljnika ni bilo v postojanki. Ob takem, dobro organiziranem, nenadnem in bliskovitem napadu vojakom in karabinjerjem v postojanki ni preostalo nič drugega, kakor dvigniti roke in priti ven pred postojanko. Prišli pa so taki, kakršni so bili v spalnicah in sobah. Italijanska poročila so po tem napadu sama priznala, da so imeli Italijani ob napadu na Zakriž tri mrtve in štirinajst ranjenih, priznali pa so tudi zaplembo treh puškomitralezov in osemnajstih pušk. Poročilo štaba drugega bataljona Soškega odreda z dne 28. januarja 1943 štabu Soškega odreda o akciji za Zakriž navaja, da je padlo šest Italijanov in da je bilo šest ranjenih. Isto poročilo navaja, da so zaplenili tri puškomitraljeze, 1 bredo, 21 pušk, 6 pištol, 111 bomb in več kot 3000 nabojev.

Vojni plen, ki so ga takrat v Zakrižu dobili partizani, je bil za tiste čase zelo dragocen, ker je tako zelo primanjkovalo orožja in streliva. Razen orožja in streliva so partizani v Zakrižu zaplenili tudi hrano, obleko, obutev in drugo v takih okoliščinah, da so komaj odnesli.

Tovarišica Ana Marija Pervanja, komisarka čete, je ujete vojake in karabinjerje nagovorila v italijanščini. Govorila jim je o ciljih naše borbe, o boju proti fašizmu, o boju za demokracijo in svobodo ljudstva. Partizani so vse ranjene Italijane obvezali. S to humano potezo so zadali hud udarec fašistično-italijanski propagandi, ki je partizane prikazovala kot nekakšne divjake. Pokazalo se je že prej na primeru komisarja Črta v Baški grapi in na primeru padlih partizanov na Rodnem, kako so fašisti še mrtve skrunili, jih brcali in premetavali kot drva. Partizani so tudi ob napadu na Zakriž dokazali, da znajo kljub maščevanju dostojanstveno in človeško ravnati z mrtvimi in ranjenimi Italijani.

Po končanem napadu in razdelitvi plena so se partizani vrnili proti Bukovem in prek Baške grape ter vasi Rut in Grant v Prode, patrulja, ki jo je vodil tovariš Srnjak pa je z mano vred prek vasi Ravne odšla do vasi Reka ter čez Idrijco nazaj na Krnice.

Ker je komandant Tone Bavec-Cene načrtoval napad na postojanko že v večernih urah, so tako imeli partizani dovolj časa, da so se pravočasno umaknili s področja, za katero so računali, da bi ga lahko Italijani že ponoči obkolili. Kako prav je imel komandant, ki je na vse take možnosti računal, se je pokazalo še isto noč, ko so začeli hoditi Italijani iz Cerkna in drugih postojank po vaseh Ravne, Zakriž, Orehek in Jesenica, toda prišli so prepozno in nikjer niso mogli najti nobenih sledov.

Zanimivo je, da je takrat v Zakrižu obstojala že močna organizacija OF, v katero je bilo z redkimi izjemami vključeno vse prebivalstvo. Noben od karabinjerjev in vojakov v postojanki pa tega ni niti slutil. To je še en dokaz več, kako osamljeni in brez moči so bili Italijani v svojih postojankah po naših vaseh, če niso imeli koga od domačinov, ki bi vohunil ali izdajal. Takega, ki bi vohunil ali izdajal, pa v Zakrižu ni bilo.

Franc Primožič-Miklavž kot politični delavec v letu 1944.

Če upoštevamo, da so bile v tistem času, ko so partizani napadli postojanko v Zakrižu, sovražne postojanke zelo številne in močne, tako je bilo v Cerknem več kot 2000 vojakov in oficirjev, v Želinu več kot 200 vojakov in oficirjev, v Gorjah kakih 50 vojakov in oficirjev, močna postojanka je bila na Poreznu in fašistična postojanka v Jesenici s kakimi 25 fašisti in da je ravno v sredino teh postojank tako smelo udaril 2. bataljon Soškega odreda ter jo zavzel brez sleherne žrtve, brez tudi najlažjega ranjenca, je bil to takrat res izreden uspeh. Ko je komandant 2. bataljona Soškega odreda poročal o tej akciji, je zapisal, da so se vsi tovariši odlično izkazali, najbolj pa mitraljezec, December po imenu, ter Vinko in tovariši iz bombaškega oddelka. Štab 2. bataljona je 7. februarja 1943 zaradi dobrega zadržanja in velike hrabrosti v akciji na Zakriž še posebej pohvalil: Venclja Jerinčiča-Vinka, Ivana Klobučarja-Sočana, Mihaela Rutarja-Tominca, Toneta Manfredo, Franca Mlakarja-Gustla, Franca Feltrina-Juraka, Egidija Šorlija-Smreko in Ludvika Kandareta. Mislim, da je iz povedanega že precej jasno, kako je bila že takrat, čeprav še mlada, partizanska vojska dobro organizirana. Oboroženi pa so bili partizani razmeroma slabo. Ob napadu na Zakriž so imeli le en puškomitraljez (zbrojevko), 4 mavzerice, 3 italijanske, 4 avstrijske in 13 lovskih pušk in bombe. S puškami so bili oboroženi tudi trije tovariši iz Srnjakove čete. Iz tega se vidi, kakšne uspešne akcije brez lastnih izgub more izvesti tudi slabo oborožena enota, če ima vojaško sposobno poveljstvo in dobro bojno moralo. Zakaj je ta akcija tako dobro uspela?

1. Zaradi skrbno izvedenih priprav do vseh potankosti.

2. Zaradi tega, ker so pri napadu sodelovali sami prostovoljci, zbrani v 1. in 4. četi.

3. Ker je komandant predvidel in izvedel napad v večernih urah, da je tako imel dovolj časa za umik in se je tako izmaknil vsem možnostim italijanske obkolitve.

4. Razlogi za uspeh pa so tudi v pravilnem delovanju političnih delavcev. Ko je Franc Mlakar-Gustel povedal, da se tudi štab bataljona strinja z napadom na Zakriž, so aktivisti OF zelo pazili, da nismo v Zakrižu napravili ničesar, kar bi vaščane kompromitiralo in pri Italijanih zbudilo pozornost. Nekaj dni pred napadom sta odšla k partizanom Ciril Ortar-Blajev in Peter Prezelj-Pastrijev, oba iz Zakriža. Mi pa smo ju zavrnili in jima svetovali, naj se takoj vrneta domov, da ne bodo internirali njunih staršev. Fanta sta se vrnila in ker karabinjerji niso bili opazili njunega odhoda, je bilo vse v redu. V bistvu pa nam je šlo le za to, da bi bili karabinjerji še naprej prepričani, da ljudje iz Zakriža nimajo nobenih zvez s partizani. To miselnost je pri karabinjerjih zelo premišljeno ustvarjal Simon Ortar-Blaj, komunist in aktivist OF. Zbral je vse potankosti o stanju v postojanki. Karabinjerji so se že sami zelo bali partizanov in govorili so, da partizani napadajo ponoči in da nihče ne ve, od kod pridejo in koliko jih je. Simon pa jim je »svetoval«, da se je v takem primeru najbolje vdati in si tako ohraniti življenje. Tako je del zaslug za to, da so se karabinjerji in vojaki vdali že po četrturnem streljanju, pripisati tudi Simonu Ortarju.

Tovariša Ciril Ortar in Peter Prezelj, katerima smo pred napadom svetovali, naj se vrneta domov, da ne bi kompromitirala načrtovane akcije, pa sta potem odšla k partizanom na prav svojevrsten način. Dne 2. februarja 1943 so ju prišli na dom iskat karabinjerji in ju odpeljali v Cerkno. Ko sta spoznala, da ju nameravajo popoldne odpeljati naprej v bataljon speciale, sta dežurnega karabinjerja prosila, naj ju pusti,

fotografija z vprašajem

Po objavi fotografije, ki nam jo je poslal Srečko Grašič, v prejšnji, 28. številki TV—15, smo dobili tri pojasnila. Povzemamo vsebino pisma, ki nam ga je poslala Petra Simčič, ulica Pohorskega bataljona 27 v Ljubljani. Med drugim pravi: »Med fotografijami, ki mi jih je izročil moj oče Marjan Simčič s partizanskim imenom Marko za spomin na svoja partizanska leta, je tudi ta, ki ste jo objavili. On je na levi strani. Takrat je bil oče načelnik sodnega oddelka v diviziji. Sedaj živi v Ljubljani kot upokojeni sodnik vrhovnega sodišča SRS. Seveda se je moj oče od takrat močno spremenil in nima več tako vitke postave. V sredini je dr. Dolfe Medveščček, partizansko ime dr. Šumski. Dr. Medveščček je bil do nedavnega upravnik Vojne bolnišnice v Ljubljani s činom generalmajorja. Sedaj živi blizu nas za Bežigradom in z očetom sta še vedno stara partizanska prijatelja...« Pojasnilo enake vsebine nam je poslal tudi neki tovariš z Bleda, ki pa mu podpisa nismo mogli razvozljati. Pojasnilo P. F. iz Velenja ni točno, ker domneva, da je tovariš z leve Andrej Cetinski-Lev. Vsem trem zlasti pa Petri Simčič se za sodelovanje najlepše zahvaljujemo.

Objavljamo fotografijo mladinskega aktiva, ki je baje nastala med vojno nekje na Gorenjskem. Bralce prosimo, da nam sporočijo, v kateri vasi in ob kakšni priložnosti je bila posneta, kdo jo je posnel ter imena in priimke tovarišic in obeh tovarišev!

da gresta pred odhodom popit pol litra vina. Ker sta bila mlada (Ciril letnik 1926, Peter pa letnik 1925), jima je dežurni verjel. Toda fanta se nista v gostilni niti zglasila, ampak sta pobegnila naravnost v Čeplez k Ortarjevi teti, Zori Bevk. Tam sta se skrila, dokler Zora ni obvestila partizanov, nato pa s fanti iz Čepleza in Planine odšla k partizanom. Škoda, da sta padla!

Rajonski komite KPS za Cerkljansko se je pomena te akcije in njene dobre izvedbe zavedal v celoti. Zato je patrulji, ki je prihajala na oglede, pomagal, kolikor je največ mogel. In res. Po tako uspešno izvedeni akciji na postojanko v Zakrižu je bilo mnogo laže politično delovati po vaseh in mnogo fantov in mož se je odločilo za odhod k partizanom. Nekateri so pustili doma tudi po pet, šest ali celo več nepreskrbljenih otrok. Prav gotovo je od takrat pa do konca februarja 1943 odšlo s Cerkljanskega k partizanom več kot 150 novih borcev. Po uničenju postojanke je bilo iz Cerkna tudi laže nositi proti Bukovemu raznorazno blago, potrebno partizanom. Čeprav so se Italijani potem zabarikadirali v hiši zraven prejšnje postojanke, so že po nekaj dneh uvideli, da jih barikade ne bodo rešile in tako so potem zapustili postojanko, ki je niso nikoli več obnovili. Zakriž je tako postal osvobojen, prost stalne more in skrbi, ki so trle ljudi, dokler je bila v vasi sovražna postojanka. Vsa Cerkljanska pa je tedaj zadihala v upanju, da bo okupator kmalu za vedno pregnan iz slovenske zemlje na Primorskem.

JOŽE PRIMOŽIČ-MIKLAVŽ

PRISPEVKI ZA DOM V KUMROVCU

Trgovsko podjetje Biserka Ljubljana 235 din; mladinski aktiv ZMS Domžale, 70 din; obč. odbor ZZB NOV Postojna, 935 din; obč. odbor ZRVS Celje, 1.500 din; Ob-K ZMS Celje, 1.540 din; MA CPS v Murski Soboti, 2717 din; osn. šola Karla Destovnika-Kajuha, Apače, 260 din; osn. šola Bokova, 1.473 din; Rokovec Franc, Selca, 20 din; osn. šola Preddvor, 46 din; kom. zavod za zaposlovanje Murska Sobota, 427 din; pionirski odred o. š. Cankova, 520 din; OOS Elrad, 1.610 din; Ljubljanske mlekarne, 5.960 din; KO ZB NOV Ljubinj, 470 din; osn. šola Prežihov Voranc, Jesenice, 448 din; KO ZB NOV Drežnica—Tolmin; OOS osn. šole Vide Pregarc, Ljubljana, 445 din; vzgojno varstveni zavod Hrastnik, 210 din; I. osn. šola Celje, 665 din; Janez Fojkar, Škofja Loka, 80 din; OOS TIP-TOP obrat Trebnje, 580 din; učenci osn. šole Bistrica ob Sotli, 197 din; ZB NOV Bistrica ob Sotli 910 din; pionirski odred o. š. Stane Žagar Kranj, 508 din; KO ZB NOV Malči Bilič, Vič,1.302 din; OŠ Frana Albrehta, Kamnik, 2.250 din; carinarnica Ljubljana, 2.000 din; COMET Zreče, 520 din; Mlinostroj Domžale, 3.731 din; ZTP ABC TOZD Delikatesa, 3.000 din; krajevna skupnost Avgust Majerič Maribor, 1.000 din; Agroservis Maribor, 1.000 din; zavarovalnica Sava PE Mengeš, 500 din; oljarna Fram, 1.000 din; mlekarski šolski center Kraj, 800 din; Gorenjska lekarna Kranj, 1.000 din; LB enota Jesenice, 1.000 din; krajevna skupnost Lipovci, 500 din; lesno industr. podjetje Slov. Konjice, 13.875 din; zavod za del. usposabljanje mladine Črna na Koroškem, 620 din; občinsko sodišče Brežice, 327,95 din; VVZ Kolezija, 100 din; KO SZDL Slovenj Gradec, 500 din; INTES Dravski magacin Radlje ob Dravi, 500 din; MERKATOR kavarna Evropa, Ljubljana, 1.000 din; obč. odbor ZZB NOV Maribor, Koroška vrata, M. Durjava KO ZB NOV Rače, KO Selnica, KO Hoče, 8.854 din; krajevna skupnost Kobilje, 1.675 din; delavci obrata I Javor Pivka, 1.375 din; Stane Kuštrin Maribor, 50 din; Konus, obrat Koko Slov. Konjice, 1.850 din; OOS Kolinska, Ljubljana, 3.355 din; KO ZB NOV Voglje, Kranj, 550 din; obč. odbor ZZB NOV Radovljica: KOZB Zasip-Podhom, Trgovina Merkur, KO ZB Lancovo, KO ZB Radovljica, KO ZB Lesce, osn. šola Lipnica, KO ZB Begunje, vzgoj. zavod Kamna Gorica, KO ZB Podnart, KO ZRVS Radovljica, KO ZB Boh. Bela, Gorenjska čokol. Lesce, KO ZB Bohinjska Bistrica in gradbeno podjetje Boh. Bistrica, skupno: 11.541 din; KO ZB NOV Veržej 166 din; OOS GO Slovenj Gradec, 449 din; mladinski aktiv ZMS Vuhred, 625 din; KO ZB NOV Miklavž, 40 din; obč. odbor ZVRS Ptuj, 740 din; DELTA Ptuj, 3.755,35 din; obč. odbor ZZB NOV Ormož-Kog in Ivankovci, 2.936 din; OOS obrat mizarstvo Ptuj, 1.079 din; KO ZB NOV Muta ob Dravi, 640 din; kolektiv Elektro Ljubljana, 1.115 din; osn. šola Negova — učenci, 292 din; Majda Sever, Škofja Loka, 100 din; KO SZDL Moščanci, 1.595 din; OOS Pomurje, M. Sobota — člani, 5.127,10 din; KO SZDL Selo-Fokovci, 1.220 din; OOS Šolske delavnice TŠ Ljubljana, 402 din; OOS postaje prometne milice, 390 din; vzgojno varstveni zavod Trnovo, 200 din; osn. šola Ljubljana-Vič, 335 din; osn. šola Bičevje Ljubljana, 800 din; Slov. šolski muzej Ljubljana, 100 din; GRAMEX Ljubljana, 1.500 din; obč. odbor RK Lenart, 100 din; obč. konf. ZMS Maribor, 540 din; osn. šola Lovrenc na Poh. 645,15 din; osn. šola I M. Sobota, 420 din; Grarijan Lea, Črnomelj, 30 din; mladinski aktiv Prevoje, 50 din; obč. sodišče Ptuj, 1.407,25 din; OOS posebne osn. šole Ptuj, 357,50 din; SO Ilirska Bistrici, 374,40 din; osn. šola Dolenjske Toplice, 240 din, OOS osn. šole Valentina Vodnika Ljubljana, 820 din; obč. odbor ZZB NOV Ilirska Bistrica — ZB NOV Sembije, Koseze, Bač, skupno 1.842,85 din; kmetijska zadruga Laško, 900 din; SP otroški vrtec Ptuj, 1.724,95 din; OOS osn. šole Juršinci, 412 din; KO ZB NOV Presika, 1.225 din; IND Liboje, 6.290 din; gimnazija Kranj, 1.000 din; SSP dijaški dom, Kamnik, 480 din; puškarna Kranj, 1.000 din; osn. šola Ludvika Pliberška Maribor, 250 din; KS Žabnica, 500 din; obč. odbor ZB NOV Šentjur, 470 din; obč. sindikalni svet, 1.500 din; OOS Slaščica-Šport, Ljubljana, 500 din; OOS skup. služb ptt podjetja Ljubljana, 1.000 din; MERX — sektor Šentjur, 1.160 din; osn. šola I M. Sobota, 630 din; obč. konf. ZMS Sevnica, 283,45 din; Zarja Žalec, 3.880 din; turistično društvo Dol. Toplice, 49,80 din; SSP posebne osn. šole Nova Gorica, 675 din; KO ZB NOV Milan Česnik, 1.434 din; družbeno politične org. Zagobrova, N. Polje in Sneberje, 4.955 din; center poklicnih šol M. Sobota, 996 din; Janez Kamenšek, Strmec, 50 din; Maks Preh, Rogatec, 70 din; OOS Gradis Koper, 254 din; osn. šola Kobilje, 420 din; obč. odbor ZZB NOV Ljutomer, 1.155; KŽK obrat Mlekarna Kranj, 560 din; OOS osn. šole Prežihov Voranc Jesenice, 100 din; obč. odbor Lendava — KO ZB NOV Čentiba in Benica-Pivne, 1.580 din; šolski center za blagovni promet Maribor, 600 din; obč. odbor ZZB NOV Ptuj, 131 din; mladinski aktiv Turnišče, 192,45 din; carinarnica Ljubljana, 3.050 ÕOS skupnih služb ptt Ljubljana 955 din; občinski odbor ZZB NOV Trebnje 1.865 din; OOS člani TT Senožeče, 640 din; OOS Sodnikov za prekrške Ljubljana, 400 din; OOS zavod za farmacijo Ljubljana, 240 din; obč. sodišče Ilirska Bistrica, 200 din; krajevna skupnost Stadion Ljubljana, 200 din; ZB NOV Rogaška Slatina, društvo upokojencev, 870 din; osn. šola Dolsko pri Ljubljani, 142,95 din; osn. šola Dobrova pri Ljubljani, 230 din; PO Karel Destovnik-Kajuh, Sladki Vrh, 164,40 din; JUTRANJKA Sevnica, 3.384 din; ZB NOV Gomilsko, 2.200 din; gospodarsko razstavišče Ljubljana, 5.000 din; obč. odbor ZZB NOV Ljutomer, 820 din; OOS postaja kolodvorska restavracija Postojna, 170 din; hotel Slon Ljubljana, 2.000 din; člani pol. organizacij in KS Vič Ljubljana, 2.265 din; osn. šola Muta — učenci, 170 din; OOS občinsko sodišče II v Ljubljani, 540 din; osn. šola Semič, 293 din; občinsko sodišče Šmarje pri Jelšah, 608,45 din; osn. šola Franca Pasterka-Lenarta, Mežica, 250 din; KO ZB NOV Mengeš, 7.990 din; mladinski aktiv Papirnice Količevo, 100 din; obč. konf. ZMS Slov. Konjice, 1.000 din; OOS V. P. Ardelj Ljubljana, 560 din; OOS Slovenijales Ljubljana, 3.110 din; skupščina SR Slovenije — funkcionarji in poslanci, 9.600 din; obč. odbor ZZB NOV Ljutomer, 1.466 din; člani ZB NOV Karlovica pri Vel. Laščah, 840 din; ind. kom. Planika, obrat Breznica — Žirovnica — Kranj, 45.500 din; OOS VVZ Jesenice, 310 din; obč. konf. ZMS Tolmin, 882 din:

Skupno zbranih prispevkov do 9. julija 1973 je 4.588.952,60 dinarjev ali 30,59 odstotka od predvidene vsote za Slovenijo.

Odbor za izgradnjo spominskega doma borcev NOV in mladine Jugoslavije v Kumrovcu se zahvaljuje za prispevke in prosi darovalce, da pošiljajo prispevke na tekoči račun štev. 50100-678-46402 odbor za gradnjo doma v Kumrovcu pri RO ZZB NOV Slovenije.

PRISPEVAJTE H GRADITVI SPOMINSKEGA DOMA BORCEV NOV IN MLADINE JUGOSLAVIJE V KUMROVCU — DOM BRATSTVA IN ENOTNOSTI JUGOSLOVANSKIH NARODOV IN NARODNOSTI!

Medicinci, padli v NOB

Rado Primic

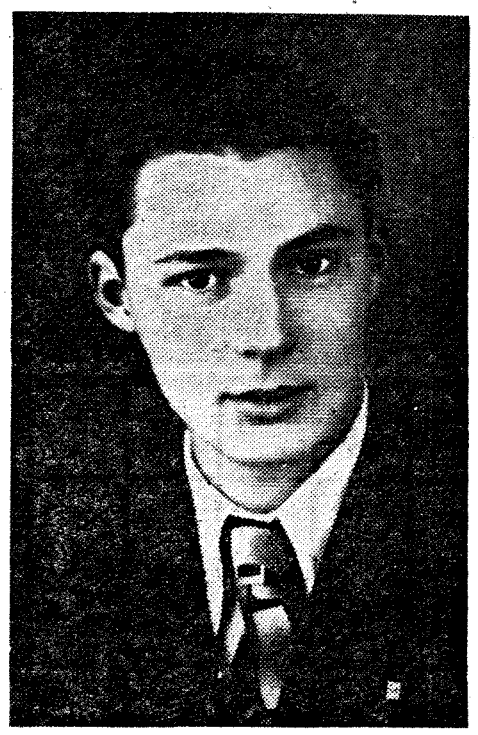

Rodil se je 6. januarja 1922 v Proseku pri Trstu. Medicino je študiral od leta 1941 do 1943. Že v začetku boja proti okupatorju je bil povezan z osvobodilno fronto v Ljubljani. Deloval je tudi med kolegi-medicinci in v mladinski organizaciji v Logatcu. Med študijem je bil od poletja 1942 do začetka 1943 v italijanski internaciji. V SKOJ je bil sprejet v začetku leta 1943, ob kapitulaciji Italije pa je odšel k partizanom in je bil že septembra 1943 ranjen. Potem je bil v Vojkovi brigadi vodja propagandnega odseka. Padel je pri Kojci v bojih za Baško grapo 13. julija 1944.

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

PROMETNO
HOTELSKO
TURISTIČNO
PODJETJE
VIATOR
LJUBLJANA

VIATOR

TURISTIČNA DEJAVNOST: v turistični agenciji VIATOR in poslovalnicah v Ljubljani, v Kranjski gori, na Jesenicah, na Bledu, na Vrhniki, v Kamniku, v Ravnah, v Slovenj Gradcu, v Ljutomeru in v Zagrebu.

KEMIČNA INDUSTRIJA MEDVODE
DONIT
TELEFON: 71 106 TELEX: 31 365

tehnični laminati • elektroin stalacijski vozli in razdelilne omarice • tesnit • tesnila • filtri • lepila • smole • ma se za stiskanje • odpreski • žične in plastične mreže

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Prav zato pa je tudi treba upoštevati, da je bila družbenorazvojna stopnja na Slovenskem bolj ali manj drugačna med uporom leta 1573 kakor pa dobrega pol stoletja poprej, ob velikem kmečkem uporu pri nas. Vendar se je tedaj družba še zelo počasi razvijala. Ni mogoče natančneje presoditi, kako močno so bile razvite nekatere gospodarske stroke, ki so bile postranski ali drugi vir dohodkov kmeta ob uporu leta 1515. Statističnih podatkov o tem ni nobenih. Verjetno pa je, da so se kmetje ukvarjali s prodajo ali s kupčevanjem pridelkov, vsaj priložnostno, zlasti na sejmih, bolj kot pa z drugo postransko dejavnostjo. Rokodelcev in tovornikov je bilo najbrž med njimi manj.

Zanesljivo pa smemo trditi, da omejevanje kmečkega kupčevanja nikakor ni bilo med pomembnejšimi vzroki upora leta 1515. Potrdilo te domneve je med drugim zlasti to, da je bilo podeželsko in kmečko trgovanje v slovenskih deželah strože urejeno in omejeno šele leta 1542 s tako imenovanim policijskim redom. Policijski red je prepovedal, »naj noben duhovnik(!), plemič, meščan in kmet zunaj mest in trgov ne kupčuje, trguje in prekupčuje z nobenim blagom, marveč naj vsakdo, kdor prebiva na podeželju, vse, kar pridela, priredi ali prejme kot desetino, pa ne potrebuje za svoje gospodinjstvo (gospodarstvo) in želi prodati, pripelje (pritovori, ker so pač tedaj večinoma tovorili) ali da dostaviti na tedenske in letne sejme v mesta in trge naprodaj.«

Iz te listine vidimo, da so se tedaj s kupčevanjem ukvarjali vsi, tudi duhovščina, ne pa le kmet. Mesta so zmeraj zlasti odločno branila svoje posebne pravice do trgovine, saj je bila trgovina poleg tedanje cehovske obrti (rokodelstva) poglavitni vir dohodkov. Cesar si je pridobival privrženost in zavezništvo meščanov za svojo »politiko« proti deželnim stanovom zlasti s tem, da je mestom dodeljeval posebne pravice. Med temi pravicami so bili tudi mestni sejmi, natančno določeni, koliko jih je smelo biti in na katere dneve v letu. Na sejmih pa so se udeleženci tudi morali ravnati po tržnem redu. S predpisi o nadzorovanem trgovanju s pridelki in nasploh z blagom, ki je prišlo v poštev za kmečko trgovino, je bila ta postranska kmečka dejavnost tedaj res tako omejena, da je morala povzročati hudo nezadovoljnost med kmeti. Vendar le to tedaj ni povzročilo kakšnega pomembnejšega upora, saj je pač bilo le ena izmed neštetih podložniških težav, ki je z njimi gospoda grenila nenehno življenje kmetu. Ko bi bilo mogoče natančneje ugotoviti, kako se je razvijala trgovina poslej, po uveljavitvi policijskega reda, leta 1542, bi laže vsaj nekoliko presodili, kako je to vplivalo na nadaljnji družbeni razvoj pri nas, v obdobju treh desetletij do velikega kmečkega upora leta 1573. Sklepamo pa lahko, da je trgovina bila za kmeta po uveljavitvi policijskega reda manjši vir postranskih dohodkov kakor pa poprej ali vsaj ni mogla biti tako pomembna, da bi kmetje z njo bogateli. Zato je bolj verjetno, da se je obubožanje med kmeti med splošnim poslabšanjem njihovega gmotnega položaja v šestnajstem stoletju še bolj širilo in da so se pač mnogo laže ali celo nujno obogatili bolj ali manj plemiči in meščani. Kmet zato med uporom ni šel branit svojega zboljšanega položaja, marveč se bojevat za golo življenje.

Razlogov za nezadovoljnost in upornost kmetov v obdobju pred uporom, leta 1573, je bilo na pretek, tako da ni treba prav nič ugibati, ali je morda omejitev kmečkega trgovanja podžgala kmete, da so spet prijeli za orožje. Oblastniki so bili izredno iznajdljivi, da so iznašli zmeraj znova še kakšno novo vrsto davščine. Omenili smo, da je bila v šestnajstem stoletju uveljavljena nova davčna ureditev, namreč neposredni davek na zemljišča. Davčno breme je bilo poslej še težje. Toda oblastniki še niso bili zadovoljni z dohodki.

Kako pomemben vir dohodkov utegne postati carina, so spoznali že tedaj. Dandanes razumemo carino kot posebno obdavčenje za uvoz ali izvoz blaga iz države v državo. Tedaj pa so bile carinske meje tudi med deželami. Dejansko je bila carina tudi mitnina, ki pa jo je bilo treba plačevati skorajda pri prehodu slehernega plota, pri prehodih med zemljiškimi gospostvi, pri mestnih vratih mestnega obzidja itd. Kako imeniten izum so bile občinske mitnice, vidimo iz tega, da so jih celo v Ljubljani obdržali do osvoboditve in da še zdaj stojijo posamezne stavbe, ki so v njih pred tridesetimi leti stražarili mitničarji, »iblajtarji«, kakor so jih zaničljivo imenovali kmetje. Znano je, da so se Ižanci proslavili z napadom na ljubljanske mitnice, kar je bil tudi kmečki upor v malem, a že v novejši dobi.

Tako je značilno za šestnajsto stoletje, da so uvedli carino na deželnih mejah med Goriškim in Kranjskim. Ponekod je bilo treba plačati za isto blago dvakrat carino. Leta 1544 so uvedli carino po novi carinski ureditvi tudi za govejo živino, ki so jo gonili s Kranjskega na Goriško, od tam pa dalje v Benečijo. Carino je bilo treba plačati za »izvoz«, t. j. za živino, ki so jo odgnali s Kranjskega, torej kranjskim carinikom, neposredno potem za »uvoz« goriškim pobiralcem tako zaželenega denarja. Toda to še ni bil najhujši primer; krajevno carino ali mitnino je bilo treba plačati za živino, ki so jo odgnali, recimo iz Slovenskih goric, od Ptuja na Tržaško, kar štirinajstkrat... Vprašanje je, koliko kmetov — če so se ukvarjali tudi z odgonom živine — je obogatelo pri tem... Podobno pa so oblastniki »pospeševali« trgovino tudi z drugim blagom, n. pr. z žitom. Žitna trgovina je bila zelo razvita, ker so mnoge dežele morale kupovati žito, ki ga je tedaj redno marsikje primanjkovalo, zlasti med vojno in po pogostnih slabih letinah. Pozabiti ne smemo, da je bil hektarski pridelek žita v starih časih zelo majhen.

Davčna bremena so končno, zlasti po letu 1570, postala tako hudo breme, da niso bila nič manj strašna kot pa »šibe božje«. Tedaj so med drugim za graditev obmejnih utrdb na Kranjskem za nadaljnjih enajst let zvečali »naložbe« od 55.000 na 68.181. V ta namen pa so kranjski deželni stanovi smeli uvesti deželno carino za celo vrsto blaga pri »izvozu«. Neposreden hud udarec za kmete v vinorodnih krajih je bila uvedba davka ali izvozne carine na vse vino, ki ga je vinogradnik pridelal, a ne le tistega, ki so ga prodali iz dežele.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Nagradna križanka VERIGA 70

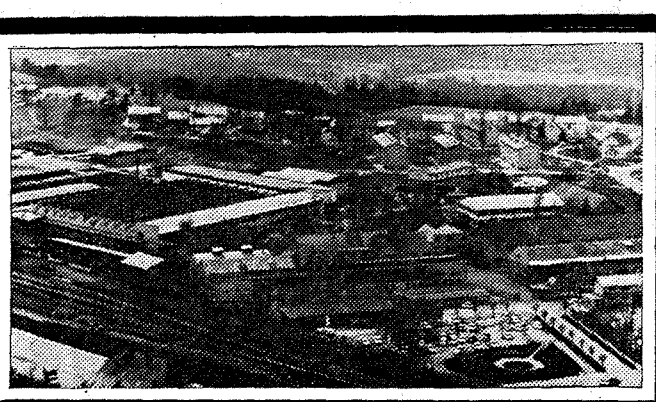

SESTAVIL: KOPRIVŠEK — PEVEC DARIAN — LEVIČAR — TROPSKA PAPIGA — MESTO V SZ — ZASPANEC — ŠTEFOK

AMERIŠKA ZVEZNA DRŽAVA

FRANCOSKI SLIKAR / KATRAN

RISAL: J.K. — OKREPČIL. PIJAČA — ZAVITEK — PLOD — RINA — BENETKE / TETOVO — PIJAČA IZ RIŽA — SOSEDNJI ČRKI — OSNOVA ZA MAZILA — IMPERIA — DELAVKE NA TERENU — Ž. PEVSKI GLAS

CIN — SRBSKO Ž. IME — DELO ALEKSEJA TOLSTOJA

SNEŽNE VERIGE — JEZERO V SZ — PLODOVI SADNIH DREVES — KRAVANJA — PIJAČA ST. SLOVANOV — SLAB ORKESTER / LJUBO RAVNIKAR

H_2O — MESTO V ROMUNIJI / KVAR — GRMIČEK Z JAGODAMI / ALUMINIJ — KONEC POLOTOKA / MOTORIST ŠOŠTARIČ

ASTATIN — NOGOMETNI KLUB — PLOT / DRUGO IME ZA ALOST — NAPOJ — BRAZDE / KRAJ POD FRUŠ. GORO — LAHKA TKANINA

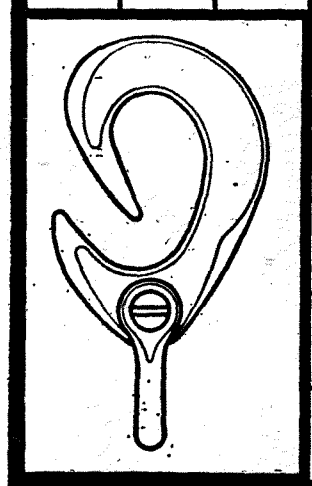

NADARJENOST / SESTAVINA MAŠČOB

TOVORNIK ARNOLD — ŽIDOVSKO M. IME — INDIJANSKI NAROD

IZRASTEK NA GLAVI — LATINSKI VEZNIK / EDO GLAVIČ — ORODJE ZA OBD. ŽELEZA / KRAJ PRI DOLU — FR. FILMSKA IGRALKA (MAGALI)

NAJVAŽN. NOTRANJI ORGAN — ADIŽA / UMORI — TUJE M. IME — ODPRTINA V ZIDU

VELIKO MESTO V KOREJI — GORA V ŠVICI / POKRAJINA V VIETNAMU — GLINA / UJEVIČ

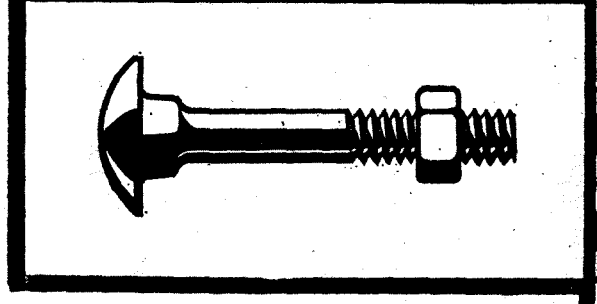

SVETOZAREVO — PLESALEC BALETA / PIHLJAJ

OS. ZAIMEK / IRIDIJ

ROBIČ — TRAVA TRETJE KOŠNJE — SNOV ZA LEPLJENJE — JUŽNI SADEŽ — MESTO V ITALIJI

NEKDANJI HLADILNIKI — VOLNENA TKANINA — RENIJ / VRSTA DREVESA (množ.) — SKANDINAV. M. IME / VEZNIK

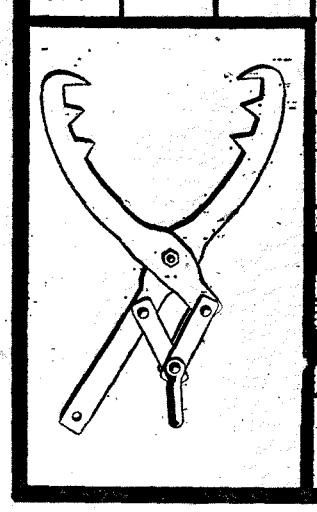

„TOVARNA VERIG" — MARJAN JEMC / KRAJ OB J. TANGANJIKA — NAJDIŠČE V ŠVICI / NEVARNA PADAVINA

PESNIK / ZVEZA KOMUNIST. — DREVESNI ŠKODLJIVEC / KOS CELOTE

POLET

POVRŠINA — KOŠČEVO ORODJE

Nagradni kupon 70

Priimek in ime _____

poklic _____

Točen naslov in pošta _____

_____

Razpis nagradne križanke

Tovarna »Veriga« Lesce pri Bledu vam poklanja nagradno križanko. V njej vam predstavlja del njenega proizvodnega programa — sicer pa »Veriga« ne slovi samo v Jugoslaviji, njene izdelke poznajo tudi zunaj naših meja.

Rešitev te križanke pošljite do 30. 7. 1973. Rezultate žrebanja bomo objavili v 31/73 številki od 2. 8. 1973.

Tudi tokrat smo pripravili tri knjižne nagrade, ki jih je izdala založba Borec v Ljubljani: »Veliki petek«, »Jezdec brez konja« in »Rdeči signali«.

Želimo vam veliko zabave.

Uredništvo in uprava

Premalo znano kulturno delo

Dobro je sicer znano, da za našo narodnoosvobodilno vojno ni veljal star pregovor, češ ko govori orožje, molčijo Muze. Saj je bilo prav to izredno značilno za ves naš osvobodilni boj, da se nikakor ni omejeval le na vojskovanje, marveč da je pomenil pravi prerod vsestranske ljudske dejavnosti med razvojem ljudske oblasti ter da je bila kulturno-prosvetna dejavnost zlasti na osvobojenem ozemlju izredno razvita ter na splošno celo precej živahnejša kakor pa dandanes po naših vaseh. Vse to pa je bilo doslej vsekakor še premalo ovrednoteno, raziskano in zapisano. Eden izmed najdelavnejših in najpožrtvovalnejših kulturnoprosvetnih delavcev partizanov tistega časa, Marjan Tratar-Učo, je zbral številne podatke; precej bo lahko pomagal našim mladim slavistom, ki so se na ljubljanski univerzi posvetili raziskavam leposlovne ustvarjalnosti našega ljudstva med narodnoosvobodilno vojno. Iz njegovega obširnega prispevka posnemamo tele ugotovitve.

Tratar najbolje pozna tedanjo kulturnoprosvetno dejavnost zlasti na področju Kočevske Reke, ki je bilo tudi v okrožju (rajonu) Banja Loke. Obsegalo je med drugim naslednje kraje, ki so bili sedeži terenskih odborov OF (pozneje nekateri krajevnih narodnoosvobodilnih odborov): Zgornja in Dolnja Briga, Morava, Novi Lazi, Štalcerji, Mokri potok, Sadni vrh, Pimoži, Koče, Mlaka itd. ter vasi v zgornji kolpski dolini (Papeži, Osilnica, Bosljiva Loka in Kuželj). Središče tega področja je bila Kočevska Reka.

Spomladi 1942 je nastalo na Kočevskem prvo slovensko osvobojeno ozemlje. Prvič na Kočevskem je ljudstvo začelo razvijati svojo oblast, ustanavljati in voliti svoje terenske odbore OF. Prvič v zgodovini so po naših vaseh začeli ustanavljati partizanske šole in razvila se je izredna vsestranska kulturno-prosvetna dejavnost. Partizanska pesem je dobila krila; sprva se je naslonila na melodije naših narodnih in borbenih pesmi. Razširile so se tudi ponašene pesmi, ki so jih borci, revolucionarji prinesli iz Španije in Sovjetske zveze.

Po vroški ofenzivi je okupator nekatere izmed omenjenih vasi obdal z bodečo žico in se utrdil v njih, ni pa mogel zatreti kali bogate kulturne setve in revolucionarne ustvarjalne vneme ljudstva. Partizanska pesem je donela iz svobodnih gozdov in osvobodilni tisk se je nadalje nezadržano razvijal, z njim pa se je krepila tudi kulturna dejavnost. Literatura je prodirala tudi skozi bodečo žico v zaprte vasi .

Po italijanski kapitulaciji se je kulturnoprosvetna dejavnost na omenjenem področju tako razvila, da ni bil več mogoč popoln pregled. V banjaloškem rajonu se je razmahnilo tudi pravo tekmovanje med ljudskimi, partizanskimi ustvarjalci, pisci raznih besedil, pesmi, skečev, med nastopajočimi recitatorji, pevci, igralci. Pokazala se je potreba po smotrnem vodstvu. Zato je rajonski odbor OF v zimi 1943—44 sklenil ustanoviti v ta namen posebno kulturnopropagandno telo; vsak sektor si je izbral kulturno-propagandnega referenta ti pa so imeli nalogo razviti primerno organizacijo. Tratar je na svojem sektorju predlagal ustanovitev vaškega kulturno-propagandnega odbora. V odbor so pritegnili zastopnike vseh organizacij: ZMS, AFŽ, OF, KP in šole. Odbor je potem razdelil naloge posameznikom po posameznih področjih kulturno-prosvetne in propagandne dejavnosti (za dramatiko, petje, dopisništvo, razpečevanje literature itd.). Pozneje so ustanovili takšne odbore še v številnih drugih vaseh. Odbori so bili izredno delavni, njihova dejavnost pa je obsegala na splošno podobne naloge, kakršne imajo dandanes pri nas občinske kulturne zveze. Prvi izpit so vaški odbori napravili z množično proslavo 8. marca. Pripravili so skupno veliko prireditev. Na mitingu, kakor so tedaj imenovali takšne prireditve, so nastopile tovarišice s svojimi besedili. Žene in dekleta iz Kočevske Reke in z obeh Brig so napisale skeča, ju same režirale in igrale. Na tem prvem sektorskem mitingu je bilo nad 250 žen in deklet.

Vaški odbori so potem imeli zlasti veliko nalogo sodelovati pri pripravah na volitve v krajevne narodnoosvobodilne odbore na vsem osvobojenem ozemlju. Tekmovali so med seboj, kdo bo lepše okrasil volišča, kdo prej zagotovil popolno udeležbo na volitvah. Na omenjenem sektorju so volitve končali že dopoldne.

Dne 17. aprila 1944 je vas, kjer je deloval Tratar, skupaj s sosednimi Grčaricami pripravila miting v šoli v Grčaricah. Ljudi se je kar trlo iz vasi in okolice. Med prireditvijo je nad vasjo krožilo sovražno letalo. Ljudje pa se niso razbežali, saj bi s tem opozorili nase, ko bi se vsuli na prosto. Podoben miting je bil tudi avgusta 1944 v Mokrem potoku v proslavo stoletnice rojstva Simona Gregorčiča. Za prireditev so zvedeli domobranci in se hoteli pritihotapiti v vas. Toda naša obveščevalka je opozorila prireditelje na nevarnost; hitro so se preselili v više ležečo vas Prežo in tam končali celotno prireditev.

Leta 1944 so se zvrstile številne manjše in večje prireditve. Zlasti pomembna je bila prireditev za prvi maj in tretjo obletnico OF. Režiser je bil Jože Lesar, tedaj še mladinec. Za to priložnost je napisal tudi skeč Ob kapitulaciji. Mladinka Marija Butina pa je napisala skeč V svobodo. — V Mokrem potoku je bila zlasti prizadevna skojevka Micka Poje-Klaričeva, ki je napisala več skečev. Bila je tudi pevovodka in predsednica KNOO. — V Novih Lazih je bila zelo delavna neka Rezika (priimek ni znan), ki je napisala precej pesmi. Uveljavljali pa so se celo najmlajši pionirji. Za triletnico OF so se udeležili razpisanega tekmovanja tudi pionirji, ki jih je vodil Tratar. Napisali so sestavke o OF, partizanih in svoji vasi. Slovenski poročevalec je objavil tri naloge teh pionirjev (Toneta Šege, Lojzka Moharja in pionirke Šercerjeve). Pozneje je Tonček Šega napisal tudi skeč Skrivač, ga zrežiral in s svojimi tovariši pionirji igral.

Na sedežu rajona je bilo nekaj predvojnih igralcev, razen drugih vnetih amaterjev. Tako so se odločili, da bodo začeli nastopati tudi s pomembnejšimi odrskimi deli, ne le s skeči. Sklenili so, da bodo najprej postavili na oder Hlapca Jerneja. Glavno vlogo je imel Jože Zalar, predvojni igralec iz Kočevja. Tratar je igral sodnika. Igrali so prvič 10. septembra 1944 v šoli v Banja Loki. Potem so dramo ponovili še v kolpski dolini. Drugo večje dramsko delo bi naj bila Nušićeva Sumljiva oseba. Imeli so izvirnik, zato bi bilo treba delo še prevesti v slovenščino. To nalogo je prevzel Tratar. Brž ko je prevedel prvo dejanje, so besedilo na rajonu razmnožili in igralci so se začeli učiti vlog. Medtem je Tratar nadalje prevajal drugo in tretje dejanje. Pri zadnjem dejanju se je zataknilo, ker so se decembra 1944 morali raziti v vojaške enote in igralska družina je razpadla.

Marjan Tratar ob koncu obširnega sestavka omenja, da je bila leta 1944 v šoli v Ložu razstava slovenskega partizanskega tiska — časopisja, brošur, pesmi, slik tehnik, tiskarn s podatki o nakladah; razstavo si je ogledal član zavezniške vojaške misije in izjavil, da ne bo propadel narod, ki se bojuje za svobodo ne le s puško, marveč tudi s knjigo v roki, češ, da je to edinstven primer na svetu.

JOSEPHINE BAKER NA SEDMEM KONTINENTU

Na otoku Kaknju, imenovanem tudi Sedmi kontinent, ki ga je skupščina občine Šibenik poklonila mladim vsega sveta, je letos taborila prva skupina otrok — izvidnikov. Pred kratkim jih je obiskala ladja z gosti: znana črnska umetnica Josephine Baker in predstavniki udeležencev Trinajstega festivala otrok v Šibeniku, ki so na tem nenavadnem otoku zasadili prve bore. Če se bo ideja o Sedmem kontinentu uresničila, bo postal Šibenik s svojo okolico pravo zbirališče otrok z vsega sveta.

beležke

PRVO MESTO: MARJANCI JEMEC-BOŽIČ

Na natečaju UNICEF za izbor najlepših in najprimernejših motivov za novoletne čestitke UNICEF za 1974. leto so bila izbrana tudi dela dveh slovenskih slikark: Marjance Jemec-Božič in Marlenke Stupica. Med velikim številom slikarjev in ilustratorjev z vsega sveta, ki so sodelovali na tem natečaju, je Marjanca Jemec-Božič osvojila prvo mesto. Doslej so bili na čestitkah UNICEF s svojimi motivi zastopani samo trije jugoslovanski umetniki: Ivan Lovrenčić, Jovan Običan in Josip Generalić.

Nova knjiga zbirke NOV in POS

Pri Partizanski knjigi v Ljubljani je kot 41. knjiga knjižnice NOV in POS, izšla knjiga Srečka Vilharja in Alberta Kluna: **Primorci in Istrani od pregnanstva do prekomorskih brigad.** Knjiga, ki je bogato opremljena tudi s fotografijami, zemljevidi in faksimili dokumentov, je nekak povzetek vseh doslej izdanih knjig iz območja »prekomorcev«. Vsekakor gre vsa pohvala Klunu in Vilharju za izredno marljivost in prizadevnost, da je to območje zgodovinsko najbolj raziskano in obdelano, saj je doslej izšlo šest knjig, ki kronološko zaobjemajo vseh pet prekomorskih brigad, posebej pa še prekomorce artileriste, letalce, tankiste; v dveh knjigah pa je opisana usoda interniranih Primorcev in Istranov na Siciliji, Sardiniji, Korziki in v Afriki. Ob tem naj povzamemo besede avtorjev, da je osnovni namen vseh teh knjig, da objektivno in zgodovinsko dokumentirano spregovorijo o časih, ko je šlo za usodo slovenskega naroda, ki se je boril tako na domačih tleh, kakor razkropljen tudi širom po svetu. Knjige o prekomorcih govore zlasti o tem, kako se je daleč od domovine in večkrat prepuščen samemu sebi naš človek odločal za narodnoosvobodilni boj, ne glede na to, ali je bil v zaporu, internaciji, konfinaciji ali v posebnih delovnih enotah. Ves boj naših ljudi je bil usmerjen k istemu cilju; porazu fašizma in priključitvi Slovenskega Primorja in Istre k Jugoslaviji. Kakšen je bil ta boj in koliko žrtev je zahteval, o tem skuša spregovoriti tudi ta, pravkar izišla knjiga.

Težko bi bilo v tem kratkem zapisu dovolj temeljito razčleniti vsebino knjige **Primorci in Istrani od pregnanstva do prekomorskih brigad,** vendar je treba v njej poudariti prepričljivo rdečo nit, da naroda ni mogoče ubiti s še tako strašnim fašističnim zatiranjem, kakršnega so Primorci in Istrani okusili na lastni koži. Prav zaradi te zatrtosti in ponižanja so ob prvi priložnosti tem odločneje odvrgli jarem, ki se jim je bil zagrizel v meso in kri ter skoraj vsi do zadnjega, raztreseni na raznih robovih Evrope, Azije in Afrike, poiskali pot tja, kjer so sanje spremenili v dejanje, kjer so z bojem dokazali svoje prepričanje in doprinesli velik delež k osvoboditvi svoje domovine.

Knjigo je opremil akad. slikar Vladimir Lakovič.

ne zamudite

LE VKUP, LE VKUP, UBOGA GMAJNA

Za dan vstaje v Sloveniji nam je ljubljanska televizija pripravila dober program. Dopoldne ob 11.50 boste v okviru proslavljanja 22 julija lahko gledali (v barvah) oddajo »Le vkup, le vkup, uboga gmajna«, ki že po naslovu pove, da govori o času kmečkih puntov, ki so tako resno zamajali fevdalni red. Oddaja pa bo tokrat posebne vrste: temeljno gradivo so otroške risbe in grafike, ki so povezane z notranjo kompozicijo, dopolnjujejo pa jih otroške pesmi, seveda iz iste tematike. Avtorji oddaje so Katarina Lavš, Jože Kloboves (režiser), Žaro Tušar (snemalec), Toni Žirovnik, Anton Natek in Pika Lukežič. Material je bil zbran na osnovnih šolah v Kostanjevici, v Reki pri Krškem, v Krškem, Leskovcu, na Bizeljskem in v Bistrici ob Sotli.

NA SVOJI ZEMLJI

Prvi slovenski igrani film po vojni »Na svoji zemlji« velja še danes za enega najboljših filmov. Delan »po partizansko« izžareva ves tisti notranji ogenj, ki ga poznamo iz nepozabnih dni našega boja in revolucije, pri tem pa je kljub pionirskemu značaju tudi v oblikovnem in obrtniškem pomenu na dostojni višini. Programerji naše TV so si ga zamislili v okviru »Retrospektive jugoslovanskega filma — K sodobnemu izrazu od 1948 do 1960« in dvajsetletnice filmskega festivala v Pulju. Cikel je predviden na prikaz 16 filmov. To retrospektivo bodo prikazovali vsi TV studii in vsak film opremili s kratkim uvodom, v katerem bodo predstavili avtorja in njihovo ustvarjalnost. Za film »Na svoji zemlji« bo ta uvod prispevala Stanka Godnič. Ura predvajanja: 17.50 je primerna, da si bodo film lahko ogledali tudi mladi gledalci.

OD ZORE DO MRAKA: VOJAŠKE SREDNJE ŠOLE

Gre za tri redne oddaje, ki bodo posvečene šolanju na vojaških šolah, s katerimi so mladi vse premalo seznanjeni, jim je pa z znanjem o možnosti tega šolanja odprta ena pot več. Gledalci se bodo lahko seznanili s tem, kako so znatna sredstva, ki jih naša družba daje za to vrsto šolanja, dobro naložena. Tako bomo že v prvi oddaji iz te serije, ki se bo zvrstila čez poletje, lahko spoznali vojaške srednje šole, tj. vojaške gimnazije. Pouk je na najvišji sodobni ravni, na razpolago pa so tudi pripomočki, ki bi jim jih zavidala marsikatera druga šola. — Na sporedu bo 24. 7. ob 18.35.

KAJ HOČEMO: OB USTAVNIH IN KONGRESNIH RAZPRAVAH

V oddaji, ki bo na sporedu prav tako 24. 7. ob 21.20, bo tekel pogovor o dejavnosti krajevne skupnosti Mirna na Dolenjskem, in to z vidika njenega financiranja, v drugem delu pa v okviru krajevne skupnosti Kobarid o uveljavljanju delegatskega sistema. Roman Albreht pa bo strnil razmišljanja o nadaljnjem razvijanju samoupravljanja v okviru krajevnih skupnosti v zvezi z javno razpravo o novi ustavi.

»DAN VSTAJE« V RADIU

Na ta, za slovenski narod tako pomemben dan, 22. julij, bo naš radio v prvem programu že ob 8.05 dal za naše mlade poslušalce umetniško pripoved Nade Kraigherjeve »Kurirček«.

V okviru redne nedeljske oddaje »Še pomnite, tovariši . . .« bo tokrat oddaja z zgovornim naslovom: »Prva žarišča vstaje na Slovenskem«.

Ob 11.40 bo Jurij Holy imel »Pogovor z mladimi ljudmi o simbolih jugoslovanske in slovenske državnosti«.

»Nedeljska reportaža« ob 13.30 bo prikazala »Bratstvo na bojiščih NOV«.

Toneta Seliškarja nesmrtne »Mule« bodo na sporedu ob 14.20 v okviru »Humoreske tega tedna«.

V »Literarnem nokturnu« ob 23.05 bo izbor iz bogastva »Partizanske lirike«.

Na tretjem programu bo ob 20.40 na sporedu prizor iz opere Rada Simonitija »Partizanka Ana«.

»Dan vstaje« je seveda posebno primeren, da obiščete stalne razstave v MUZEJU LJUDSKE REVOLUCIJE SLOVENIJE. Ogled od 9 do 12.30 in od 15 do 18, zadnje velja tudi za sredo, petek in soboto; za vse dni, razen ponedeljka, pa še od 9 do 12.30.

NOVI SOVJETSKI NADZVOČNI BOMBNIK

Ameriški vojaški strokovnjaki zatrjujejo, da Sovjetska zveza pripravlja nov nadzvočni bombnik, ki bo lahko prevažal poleg raket tudi jedrske bombe. V krogih NATO so ga že krstili: dobil je ime »backfire«. Po pred kratkim prejetih sporočilih izdelava tega medcelinskega bombnika dobro napreduje in kaže, da so poskusni poleti že opravljeni.

»Backfire« so prvič omenili pred štirimi leti, to pa kot poskusno letalo s premičnimi krili. Ameriški časopis World Herald piše, da je sovjetski bombnik nekoliko manjši od ameriškega bombnika B-1, ki je tudi še v gradnji, in da ima manjši dolet. Toda sovjetsko letalo se z gorivom lahko oskrbuje med poletom in zato je zmožno, da brez vmesnega pristajanja preleti razdaljo od Sovjetske zveze do ZDA in nazaj. Njegova prednost v primerjavi z ameriškim bombnikom naj bi bila tudi v tem, ker na majhnih višinah lahko dosega nadzvočno hitrost. S tem pa se B-1 ne bo mogel pohvaliti. To letalo bo doseglo hitrost do 2800 km na uro na višini 6000 metrov.

KUBANSKI VOJAŠKI STROKOVNJAKI V JEMENU

Ameriški časopis Washington Post poroča, da je Kuba prevzela nase skrb za urjenje kubanskih letalcev v ravnanju s sovjetskimi vojaškimi letali. Časopis, ki se sklicuje na »dobro obveščene kroge«, trdi, da je več kot sto kubanskih strokovnjakov v Južnem Jemenu, na Kubo pa je prišlo na urjenje neznano število jemenskih pilotov. Odhod tolikšnega števila strokovnjakov v Južni Jemen naj bi bil neposredna posledica čedalje obsežnejših sovjetskih dobav vojaškega materiala tej deželi.

zanimivosti

PETKRAT VEČJA VOJAŠKA INDUSTRIJA

Generalni direktor izraelskega obrambnega ministrstva je pred kratkim izjavil, da je proizvodnja vojaške industrije sedaj že petkrat večja v primerjavi s proizvodnjo po šestdnevni vojni leta 1967. Takrat je izdelala za 440, sedaj pa proizvaja že za 2500 milijonov funtov raznega vojaškega materiala. Za 250 odst. so se povečali tudi skladi za znanstveno raziskovanje, za kar porabijo sedaj že 300 milijonov funtov. Spričo tega je Izrael manj odvisen od nabav v tujini. Tako na primer je Izrael kupil lani v tujini za 537 milijonov funtov vojaškega materiala, čez tri leta pa se bodo nakupi za potrebe vojske zmanjšali na 350 milijonov funtov.

Po direktorjevih besedah so sedaj izraelski vojaški znanstveniki vso pozornost posvetili zlasti infra rdeči in elektronski tehniki, raketnemu pogonu, mikro valovom in posebnim zlitinam.

Enaintridesetletnice ustanovitve Tomšičeve brigade v Žužemberku se je udeležila tudi enota iz Ljubljane, ki nadaljuje tradicije 1. slovenske proletarske udarne brigade Toneta Tomšiča. Fotografija prikazuje mimohod častnega voda s proletarsko zastavo. Borci NOV in udeleženci proslave v Žužemberku so strumnost mladih vojakov navdušeno pozdravili.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Cenejše bojno urjenje pilotov

Bojno urjenje vojaških pilotov je ena najzahtevnejših plati urjenja profesionalnih letalcev. Izredno je drago in tudi zelo tvegano, zelo pomembno pa je, da so letala za bojno urjenje dobra in imajo ustrezno bojno vrednost, kar z drugimi besedami rečeno pomeni, da je v primeru vojne šolske enote moč naglo in brez posebnih težav uporabiti v bojnih akcijah. Če tega ni mogoče storiti, potem je bila izgubljena nadvse dragocena rezerva. Tveganost poletov in taktična vrednost torej nista edina dejavnika, ki neposredno vpliva na kakovost urjenja, kadar se lotimo vprašanja, kako bi bilo moč urjenje vojaških pilotov izboljšati.

V večini letalstev v svetu poteka urjenje pilotov po določenem vnaprej sprejetem programu, in ti programi so si v različnih državah v grobem kar precej podobni, saj se začno vaje s selekcijo na podzvočnem ali batnem letalu, od tod preidejo na začetno urjenje, urjenje v pilotiranju in navigaciji, na skupinsko letenje, urjenje ob uporabi bojnih sredstev in na letenje v težjih in težkih vremenskih okoliščinah ter ponoči.

Zastavlja se vprašanje, v kolikšnem času si lahko učenec nabere zadosti bojnih izkušenj, da lahko samostojno poleti v bojne akcije, če med šolanjem prehaja s preprostejših in lažjih na bolj zapletene tipe letal, dobiva težje naloge ter prehaja tudi na nadzvočne hitrosti.

V začetnem obdobju urjenja se učenec uri v omenjenih fazah, nato pa preide na hitrejša, bolj zapletena letala, v katerih ima precej manj časa za razmišljanje in za pravilne odločitve. Tu prihaja do selekcije in pokažejo se šele prave vrednosti vsakega posameznika, odločilne za to, ali bo nekoč letel na zapletenejšem letalu ali ne.

Kadar je na voljo dovolj časa in tudi sredstev — letal in učiteljev, se letenje po fazah urjenja pilotov odvija po vnaprej določenem in ustaljenem programu. Pilot mora dobiti zaupanje v letalo, s katerim leti, znati ga mora kar najbolje izkoristiti in uporabiti v vsakem trenutku, pa naj leti sam ali v skupini. To povzroča hude psihofizične obremenitve, zato je za vsestransko urjenje potrebno določeno število ur letenja, v katerih pilot-učenec počasi doseže tisto stopnjo izurjenosti, ko že povsem sproščeno, mirno, zbrano in avtomatično opravlja vsa dela v kabini letala.

Toda brž ko pilot dobro obvlada določeni tip letala, ga že čaka prehod na nov, zahtevnejši tip, kjer je spet na vrsti obdobje urjenja in prilagajanja. Tako se ta krog ponavlja, saj učenec med celotnim urjenjem zamenja kar nekaj tipov letal, od katerih je vsako letalo zahtevnejše od prejšnjega. Rutino in izkušnje pa si pridobi šele na osnovnem bojnem letalu, ko v rutinskih in specialnih nalogah dobi zaupanje vase, v letalo in orožje.

V Zahodni Nemčiji na primer poteka urjenje pilotov vojnega letalstva postopoma, po fazah in na različnih tipih letal. Vse skupaj se začne z letalom za selekcijo, dvosedom tipa **piaggio 149D**, na katerem vsak učenec leti 25 ur; zatem preide na reaktivni dvosedežnik T-37, pri katerem ostane 132 ur letenja, nato na nadzvočni vadbeni T-38, s katerim leti 130 ur, na koncu pa leti še 125 ur z nadzvočnim bojnim dvosedom TF-104G. To pomeni, da šele po 412 urah letenja učenec dobi pravico, da poleti z bojnim enosedom F-104G.

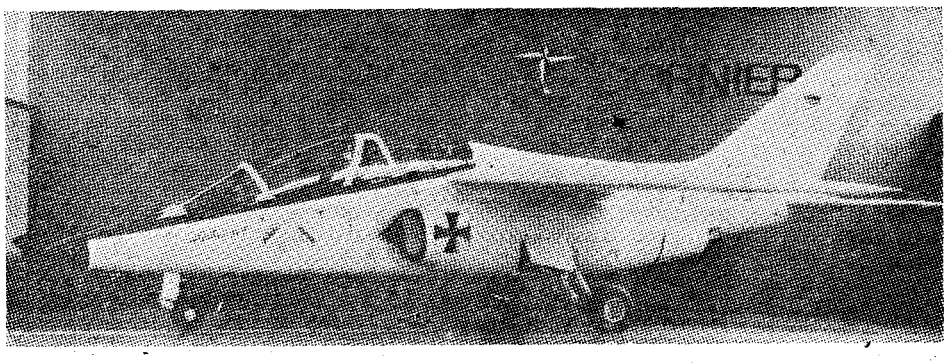

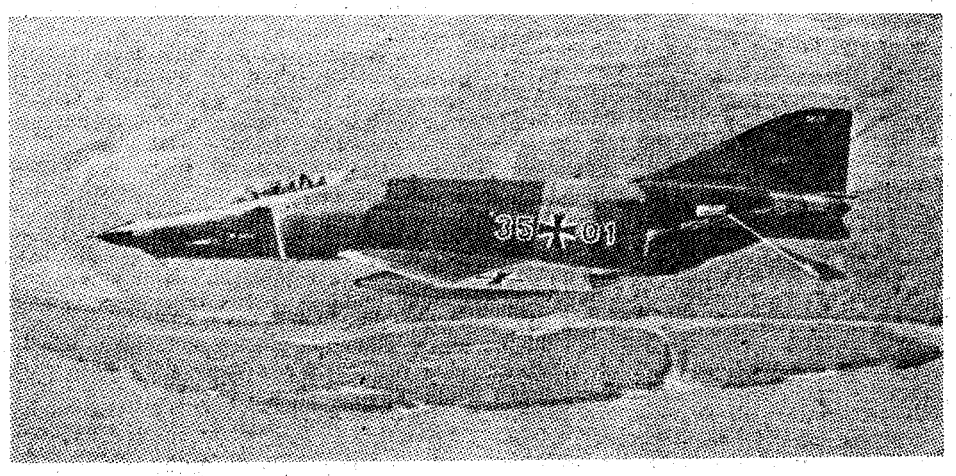

V zahodnonemškem vojnem letalstvu menijo, da bo dovolj, če bodo za lovsko in lovsko—bombniško letalstvo ter za urjenje pilotov uvedli le tri tipe letal — same dvosede z dvojnimi komandami: letalo za začetno urjenje pilotov ALPHA JET (zgornja slika), lovca-prestreznika PHANTOM F—4E (slika v sredini) ter bojno letalo MRCA firme Panavia (spodnja slika). Alpha jet, izdelan v francosko-nemški koprodukciji tovarn Dassault-Breguet-Dornier doseže največjo hitrost 0,85 maha, phantom pa 1,2 maha dobrih 100 m nad zemljo. Letalo MRCA bo doseglo hitrost precej nad 2 maha.

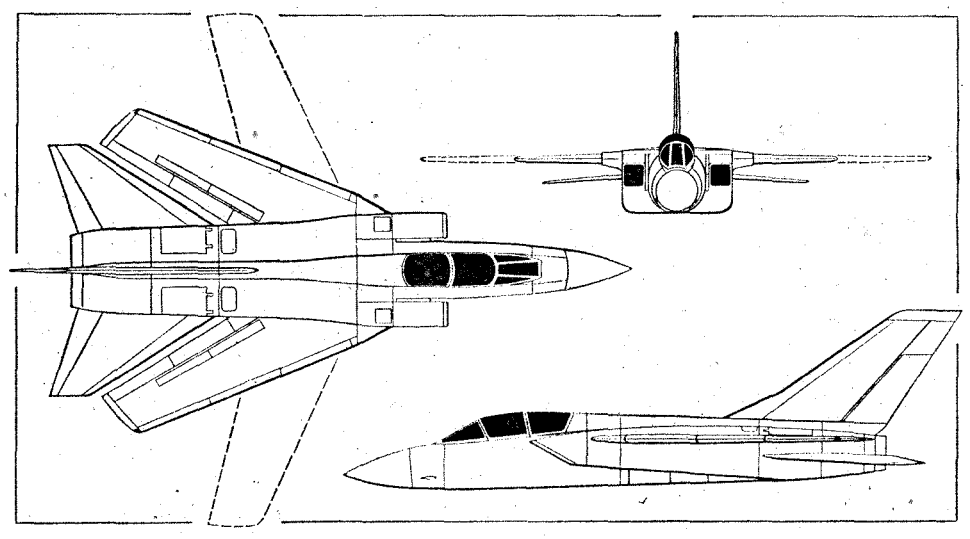

Med osnovnim urjenjem z letali T-37 in T-38 se program praktično ponavlja, učenec se le navaja, da zna ravnati z vedno bolj zapleteno opremo, in se privaja na vedno večje hitrosti. Z orožjem se začne učenec ukvarjati šele po 285 urah letenja, oziroma po prehodu na bojno urjenje z dvosedom TF-104G. Menijo pa, da tako majhno število ur letenja in razmeroma pozen začetek bojnega urjenja ne bosta zadoščala, ko bodo enkrat sprejeli v oborožitev nova, še bolj zapletena letala, ki pa jih za zdaj še ni — npr. F-14, F-15, MRCA itd.

Poleg drugih pomanjkljivosti je sedanji sistem urjenja tudi zelo drag, saj ura letenja z letalom TF-104G stane okoli 10.000 mark, zato intenzivno iščejo najoptimalnejše rešitve — sestavljajo najprimernejši program ter skušajo uvesti v urjenje večnamensko letalo, nekakšno »deklico za vse«.

V letalstvih zahodnih držav so taki novi programi urjenja pilotov za potrebe vojnega letalstva že na vidiku. Kaj je v njih novega in kako bodo z njimi kaj prihranili?

Znano je, da vsako letalstvo v določenem času postopno zamenja stara letala z novimi tipi za urjenje in bojne akcije. Ko ta čas nastopi, nastane vprašanje, kam z odsluženimi letali. Navadno jih dajo šolam, od tam pa po določenem času zaidejo med staro železje. Nastaja pa tudi vprašanje, kakšna nova letala bi bilo treba zgraditi, da bi ustrezala novim programom in konceptom.

Nemško vojno letalstvo ima o oboroževanju z letali precej svojstveno mnenje. Menijo, da je dovolj, če imajo za lovsko in lovsko-bombniško letalstvo ter za urjenje pilotov samo tri tipe letal — vsi trije tipi so dvosedežni, z dvojnimi komandami: letalo za začetno urjenje pilotov **alpha jet**, dvosed **phantom F-4E** in dvosed **MRCA**. Pravijo, da bi ta tri letala, v zadostnem številu seveda, lahko zadovoljila vse bojne potrebe letalstva.

Kaj bi dosegli z uvedbo dvosedov v bojno letalstvo? Znano je, da so Sovjeti že dolgo pred tem imeli bojna letala konstrukcijsko prirejena po takem principu, s čimer so dosegli, da so se učenci počutili varnejše in bolj gotove, in sploh je urjenje potekalo mnogo laže. Doseženi rezultati so prav tako pokazali, kako pozitiven je tak način urjenja. Zdaj na Zahodu razmišljajo, da bi v dvosede spremenili vsa bojna letala, ne le šolska. Zaradi česa?

Če učenec začne s programom urjenja na šolskem bojnem letalu npr. tipa **alpha jet**, lahko z njim konča tudi popolno bojno urjenje z uporabo orožja. Urjenje bi se končalo z letenjem v skupini in s skupinskimi akcijami. Na ta način se pilot usposobi in je zmožen leteti v bojne akcije v vsakem času. Če se zgodi, da v selekciji za nadzvočno letalo, za katerega je na vrsti po programu, odpade, se lahko vrne na začetno letalo in leti v sestavi lahkih bojnih enot, ki jih šele nameravajo ustanoviti. Tako bi bili izkoriščeni vsi taki piloti, pa tudi starejši piloti, ki na nadzvočnih letalih zaradi starosti ne smejo več leteti. Povečala bi se delovna doba vojaškega pilota in do skrajnosti izkoristile njegove dolgoletne izkušnje v bojnem letalstvu visokega razreda.

V tem članku je bilo zapisanih tudi nekaj besed o metodah urjenja, o letalih za lovske, prestrezniške in lovsko-bombniške akcije, oziroma o letalih za več namenov, kot so alpha jet, F-4E in MRCA, ki jih nameravajo uvesti v oborožitev vojnega letalstva Zahodne Nemčije do konca leta 1980. Zato se je pojavila tudi zahteva, da racionalizirajo čas ter sredstva in zmanjšajo število tipov letal za bojne akcije in urjenje, da jih bo laže oskrbovati in obnavljati, saj so letala iz velikih serij dosti cenejša.

(Po članku podpolkovnika v pokoju Đorđa Milanovića, ki je bil objavljen v majski številki GLASNIKA RV i PVO)

SLOVENSKA MLADINSKA BRIGADA »AVNOJ 73«

Tretjič po poteh zgodovine

V soboto, na predvečer vstaje slovenskega ljudstva, bo Ljubljano zapustila 150-članska mladinska brigada »AVNOJ 73«. Mladi iz vseh občin Slovenije — največ jih je iz vrst delavcev — bodo že tretjič korakali po poteh slovenskih in hrvatskih delegatov ter obudili spomin na zgodovinsko drugo zasedanje AVNOJ, ki je bilo, kot je znano, novembra 1943 v mestecu na Plivi, Jajcu. Letošnji pohod slovenske mladine je torej jubilaren, ker v novembru proslavljamo trideseto obletnico rojstva naše skupnosti — Socialistične federativne republike Jugoslavije.

Pohod mladih »avnojcev« ni sam sebi namen. To je pravzaprav velika ura naše novejše zgodovine in šola novih kadrov. Življenje v mladinski brigadi je popolnoma organizirano in vsebinsko bogato, sloni pa na načelih naših partizanskih enot. Naj omenimo samo to, da je po prejšnjih dveh pohodih na predlog partijskega aktiva brigade AVNOJ v vrste ZK bilo sprejeto 26 mladih, ki so danes zelo aktivni in se neredko pojavljajo kot organizatorji najrazličnejših pohodov in akcij v svojih občinah. Tudi letos bo aktiv ZK v brigadi »AVNOJ 73« poskrbel za novi naraščaj.

Pred dnevi je nekaj članov štaba brigade »AVNOJ 73« obiskalo pot, ki jo bo mladina prehodila. Lahko trdimo, da so vtisi s tega dokaj napornega potovanja več kot izredni: ljudstvo je pripravljeno pomagati, družbenopolitične organizacije pa so se že lotile organiziranja mitingov in srečanj z borci NOV in tamkajšnjo mladino. Tako so na primer v Drvarju, kjer bo proslava dneva vstaje ljudstva Bosne in Hercegovine, v svoj slavnostni spored že vključili tudi člane kulturniške skupine slovenske mladinske brigade »AVNOJ 73«. V Jajcu so, kljub sezoni in navalu naših in tujih gostov, poskrbeli za turistične vodnike, ki bodo mlade iz Slovenije seznanili ne samo z novejšo, temveč tudi s staro zgodovino mesta in z njegovimi spomeniki. In tako naprej.

Letošnjega pohoda se bo prvič udeležila mladina iz sosedne Hrvatske — skupina bo korakala v sestavi brigade »AVNOJ 73«.

Ob koncu ne bi smeli pozabiti na pomoč, ki jo slovenski mladini nudi poveljstvo ljubljanske armade. Ne gre samo za tovorna vozila, kuhinje itn., marveč gre predvsem za vojake, ki jih starešine, kot najboljše vojake iz enot, pošljejo v brigado AVNOJ, kar je seveda priznanje najbolj prizadevnim fantom v sivo olivnih oblekah.

Po razvitju prapora, ki ga bo brigadi »AVNOJ 73« izročil sekretar republiške konference SZDL Milan Kučan, se bo mladina 21. t. m. odpeljala v Jajce, kjer bo tudi proslavila dan vstaje slovenskega ljudstva. Po napornem maršu skozi zgodovinske kraje v Bosni, Liki in Kordonu se bo letošnji pohod mladinske brigade končal na Planini na Kozjanskem, kjer bo srečanje mladih avnojcev z mladino delovne brigade »Kozjansko 73«.

Tudi tokrat želimo mladim srečno pot, o pomembnih dogodkih in doživetjih z letošnje trase pa bo redno poročal naš posebni dopisnik iz brigade »AVNOJ 73«.

B. J.

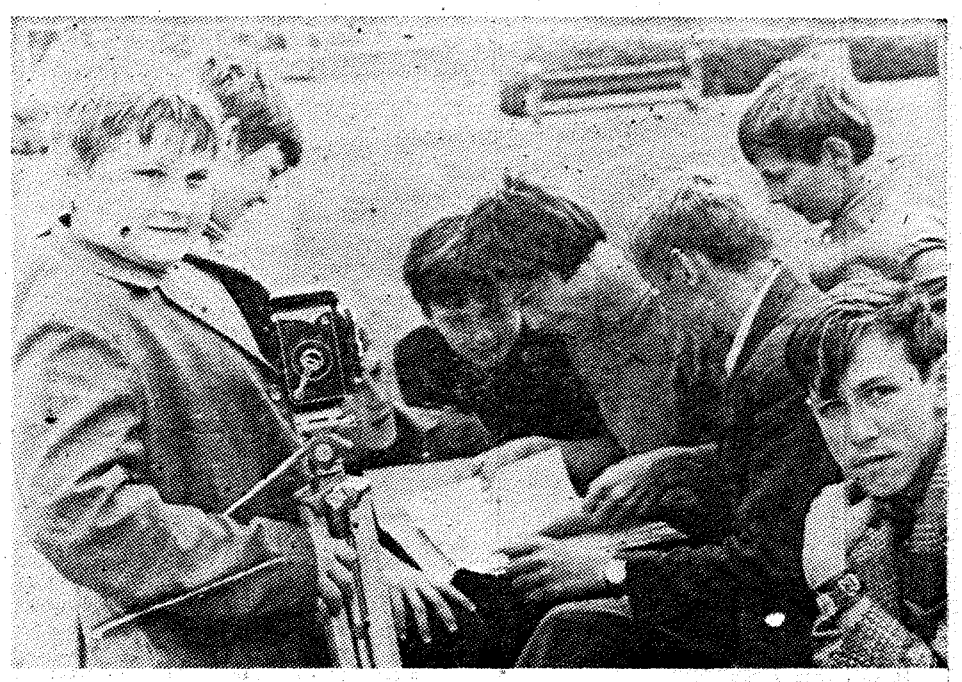

Fotoamaterji in kinoamaterji pred tekmovanjem v Murski Soboti

Učitelji Pomurja krepko zastavili

Področje občinskega sveta Ljudske tehnike v Murski Soboti sega tudi v dokaj odmaknjene predele Pomurja, kjer so delovne razmere pogosto mnogo težje kot v večjih središčih. Tu so učitelji tehničnega pouka dokazali z vztrajnim in neumornim delom, da mladina z veseljem prihaja v krožke tehničnih dejavnosti! Njihovo delo ni nikdar poplačano z denarjem, temveč je nagrajeno z zagnanostjo mladih tehnikov, saj smo jih letos videli tudi na republiškem tekmovanju brodarskih modelarjev v Ljubljani. Prišli so iz Bogojine, Murske Sobote in od drugod; mnogi na lastne stroške . . .

Letos je dosegel občinski svet Ljudske tehnike v Murski Soboti pomemben uspeh: v tehnične dejavnosti so se vključili šolarji na 23 osnovnih šolah v Pomurju! Tehnične dejavnosti so se razgibale. V primerjavi z letom 1972 zasledimo zanimiv porast predvsem v brodarskem, letalskem in raketnem modelarstvu ter fotoamaterstvu. Radioamaterjev pa je nekoliko manj. Vsi ti šolski tehnični krožki so posebno uspešni tam, kjer je opazna delovna vnema vodje-učitelja tehničnega pouka. Mladi tehniki z veseljem sledijo svojemu učitelju in vzgojitelju, ker njegovo delo lahko vrednotijo. Sami gradijo modele, jih preskušajo in se tako spoprijemajo z mnogimi »problemi«. Izkušeni nasveti vodij krožkov instruktorjev, še posebno učiteljev tehničnega pouka so izredno dobrodošli. Kjer so mladi tehniki vključeni v posamezne krožke ali druge delovne enote, se navežejo drug na drugega ob delu in uspehih. Drug drugemu pomagajo, kot jih je naučil njihov vodja, učitelj in prijatelj.

Spoštovanje do učitelja in vzgojitelja, ki je vezano na skupno delo v delavnicah ali drugje, je prav značilno za mladino, ki je vključena v tehnične krožke na posameznih šolah, saj so predvsem učitelji tehničnega pouka najbližji mladini in jo tudi najbolj poznajo ter so hkrati strokovno usposobljeni, da vodijo pota mladega rodu v svet tehnike — ne le v Pomurju, temveč v vseh predelih naše domovine!

BOŠTJAN NOVŠAK

»Armadni« vodovod

V petek, 15. junija je bila na strelišču v Panovcu pri Novi Gorici pomembna slovesnost. Tam so se zbrali pripadniki JLA, delavci Goriških vodovodov, Komunalnega podjetja iz Ajdovščine in monterji Brodogradilišta Tito iz Beograda, da so proslavili pomembno delovno zmago — dokončanje rekonstrukcije odseka vodovoda Mrzlek med Novo Gorico in Šempetrom. Z deli na tem odseku so začeli pred dobrim mesecem. V tem času so pripadniki JLA izkopali 2500 m dolgo traso ter z ročnim ali strojnim izkopom premetali 7500 kubikov zemlje in to prst zopet zasuli v izkop.

Na slovesnosti v Panovcu so graditelje pozdravili, jim čestitali ter se jim zahvalili komandant ajdovske garnizije podpolkovnik Dušan Lješević, predsednik novogoriške občinske skupščine Rudi Šimac in direktor Goriških vodovodov Anton Velikonja.

Govorniki so še posebej poudarili pomen in koristnost sodelovanja pripadnikov JLA ter njihov veliki delež pri opravljenih delih, saj cenijo vrednost opravljenega dela vojakov na 80 milijonov starih dinarjev.

Izrazili so željo po nadaljnjem sodelovanju vojakov pri takih delih, zlasti še pri predvideni prepotrebni rekonstrukciji hubeljskega vodovoda, ki napaja del ajdovske, novogoriške in sežanske občine.

Pridne graditelje — pripadnike JLA — so nagradili s kolektivno nagrado, ki bo rabila vsej enoti, vredna pa je okoli 2 milijona starih dinarjev. Vojaki, ki so se pri delu še posebej izkazali, so dobili od komandanta garnizije nagradni dopust. Komandant je nagradil 9 vojakov s 5-dnevnim in 12 vojakov s 7-dnevnim dopustom. Poleg teh je kapetana prvega razreda Milana Panića pohvalil, enako pa tudi 11 najbolj pridnih vojakov.

MILE GOJKOVIĆ

Uspela taktično-alpinistična vaja pod Triglavom

Ob koncu junija so v strmi severni steni Triglava, pod Pragom in Luknjo, pripravili taktično-alpinistično vajo partizanskih enot. Sodelovali so pripadniki planinskih enot iz garnizije Bovec in Bohinjska Bela, oddelek milice z Jesenic, odbor SLO iz Mojstrane, helikopter in letalska enota iz Alpskega letaskega centra Lesce ter člani Gorske reševalne službe Planinskega društva iz Mojstrane.

Namen vaje je bil v tem, da preverijo in preizkusijo delovanje specialne partizanske enote v visokogorju, možnost bojnega sodelovanja med partizanskimi enotami na težko dostopnem terenu in ob uporabi plezalne tehnike, spuščanjem in dviganjem opreme ter reševanja ranjencev v gorah. Poleg tega so hoteli tudi preizkusiti uspešnost sodelovanja partizanske enote, operativne enote, odbora SLO ter milice.

Vajo so začeli v zgodnjem jutru v predelu severne stene Triglava s povezavo poti Luknja—Bomberg in poti Prag ter pozneje nadaljevali na ledeniškem področju ob Kredarici. Že v začetku so »rdeči« z uspehom odbili sovražnika, ki je prodiral iz smeri Luknja. Nato so prikazali reševanje iz strme previsne stene in ranjenca odpeljali po ledeniku do Aljaževega doma v Vratih. Pozneje so se boji nadaljevali na ledeniškem območju ob Kredarici, ob zaključku vaje pa so razvili zastavo na vrhu Triglava in tako obenem tudi lepo počastili dan borca.

Ob koncu poveljniški štab ni mogel najti besede za zahvalo in pohvalo, saj je bila to prva vaja teritorialnih enot v tako zelo zahtevnem področju. Pripadniki so se izvrstno izkazali, saj so premagali vse zahtevne ovire brez težav in zastojev.

MR

telegrami

TREBNJE: Občinski odbor ZRVS je za vse člane organiziral predavanje o specialnem in psihološkem vojskovanju. Predavanje je dobro uspelo, udeležba je bila 96-odstotna.

KOPER: Obalni odbor ZRVS je v nabiralni akciji za izgradnjo spominskega doma v Kumrovcu doslej zbral že 21.960 novih dinarjev. V koprski občini so zbrali 14.527 din, v izolski 4.043 din in v piranski 3.390 dinarjev.

METLIKA: Dne 24. junija je enajst ekip rezervnih vojaških starešin opravilo orientacijsko-taktični pohod, osem ekip pa je imelo pohod že teden dni prej. Za razliko od prejšnjih let je bil letos pohod daljši in združen z izpiti, ki so zajemali vprašanja iz teorije in prakse. Izkazalo se je, da so starešine dobro pripravljeni na morebitne napore v primeru vojne. Zelo dobre rezultate so dosegli v streljanju, orientaciji na terenu, pri reševanju topografskih nalog, nekoliko manj pozornosti pa so starešine posvetili teoretičnemu reševanju nalog, kar je marsikomu tudi bistveno vplivalo na končno oceno. Odziv je bil 80-odstoten.

TREBNJE: V počastitev dneva borca je bilo tu občinsko orientacijsko-taktično tekmovanje, na katerem so se pomerile najboljše ekipe krajevnih organizacij rezervnih vojaških starešin. Cilj pohoda je bil na Medvedjeku, kjer je bila tudi osrednja občinska proslava dneva borca. Prvo mesto na tekmovanju in s tem pravico udeležbe na republiškem tekmovanju si je priborila ekipa krajevne organizacije rezervnih starešin Trebnje, sledita ji ekipa Velikega Gabra in Velike Loke. Istega dne je bil v Trebnjem tudi patruljni orientacijski pohod, ki sta ga pripravila občinski odbor ZZB NOV Trebnje in občinski odbor ZRVS Trebnje. Tekmovalo je 22 ekip družbenopolitičnih organizacij, cilj je bil spet na Medvedjeku. Pokal občinskega odbora ZZB NOV Trebnje je osvojila krajevna organizacija SZDL Dolenja Nemška vas pred prvo ekipo rezervnih starešin aktiva Trebnje in ekipo gasilskega društva iz Velike Loke.

LJUBLJANA: Letos je bilo v Šiški ustanovljeno novo krajevno združenje rezervnih vojaških starešin v krajevni skupnosti Komandanta Staneta. Šteje 470 starešin in je v juniju že imelo orientacijsko-taktični pohod. Udeležilo se ga je okoli 330 starešin v 64 patruljah.

BREŽICE: Z mladinskim aktivom Krška vas je bilo izvedeno predavanje o orožju s praktičnim prikazom njegovega delovanja. Mladi so se seznanili s puško, brzostrelko, malokalibrsko puško. Po predavanju so mladi imeli še strelske vaje z zračno puško.

DOMŽALE: V domžalski občini so do nedavnega obstajala le tri krajevna združenja rezervnih vojaških starešin, zato so zaradi uspešnega dela začeli s postopnim prestrukturiranjem. Že lani so ustanovili dve novi združenji Radomlje in Vir-Dob, letos pa so iz velikega krajevnega združenja Domžale ustanovili dve samostojni združenji Domžale I. in DomžaleII.

DOMŽALE: Ob dnevu borca je ZRVS z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami pripravila »Pohod po poteh kamniško-zasavskega odreda«, katerega pot je vodila na črti Domžale-Oklo pri Ihanu (spomenik 72 padlim borcem KZO) — Vinje (spominska plošča, kjer je bila leta 1940 3. partijska konferenca ZKS, na kateri je bil tudi tov. Tito) — Moravče. Na pohodu je bilo 90 mladincev, borcev in članov ZRVS. V Moravčah je zbranim spregovoril rezervni major narodni heroj Franc Avbelj-Lojko.

MURSKA SOBOTA: V sodelovanju z občinsko mladinsko organizacijo je občinski odbor ZRVS pripravil predvajanje poučnih filmov s področja obrambne vzgoje v sedmih mladinskih aktivih. Za filme je vladalo med mladino precejšnje zanimanje. Skupaj z borčevsko organizacijo in mladinsko organizacijo pa je občinski odbor ZRVS pripravil v počastitev dneva borca pohod mladinskih enot po poteh prekmurske čete. Na predvečer praznika so se enote zbrale v Rakičanu, kjer so imeli krajši kulturni program.

IGM

INDUSTRIJA GRADBENEGA MATERIALA ZAGORJE OB SAVI

Izdeluje in prodaja:
hidrirano in kosovno apno.

Vsem poslovnim prijateljem in delovnim ljudem čestitamo za praznik Dan vstaje slovenskega naroda.

dopisniki nam poročajo

Invalidi iz Kranja pred Lukovim domom na Rogu

KRANJ

INVALIDI V ROGU

Invalidska organizacija v Kranju, ki se zelo zavzema za telesno in splošno okrepitev svojih 600 članov, je letos priredila zanje dva izleta — obisk Jurčičeve rojstne hiše na Muljavi in na ogled baze 20 na Rogu hkrati z obiskom Žužemberka in Dolenjskih toplic.

Organizacija združuje vseh vrst invalide, vojaške in delovne ter druge najrazličnejše starosti, od otrok do najstarejših. Med njimi so tudi druge večje razlike, kar se je pokazalo zlasti ob izletu na Rog. Tam je bilo za mnoge pravo odkritje, kar so slišali o partizanih; niso se mogli načuditi, kako so partizani mogli popolnoma zavarovati toliko poti, barak, urediti preskrbo z živežem in zdravili toliko ranjencev po tamkajšnjih gozdovih, ne da bi sovražnik kaj odkril. Nič manj niso strmeli pred visokim spomenikom nad Žužemberkom, ki je vanj vklesanih nad 800 imen padlih. Mnogi so tudi prvič videli žužemberški grad. Čudili so se, kako so mogli naši borci pregnati iz tako debelega zidovja strahovito oboroženega sovražnika.

Število članstva podružnice invalidske organizacije v Kranju se je v zadnjih dveh letih podvojilo. To je zasluga organizacije, ki pospešuje številne športne stroke za invalide, skrbi za razne oblike rekreacije in utrjuje med članstvom sproščeno družabnost. Prav to pa si invalidi zelo želijo. Tako se čutijo enakopravne občane in se zavedajo, da nekdo skrbi zanje, jim pomaga pri raznih pravnih zadevah in uveljavljanju pisanih in nenapisanih človečanskih pravic. Zadnje čase pa imajo organizatorji tudi močnejšo moralno podporo, k čemer je pripomoglo pismo tovariša Tita z opozorilom na neupravičene socialne razlike.

Na letošnjih izletih kranjskih invalidov se je med članstvom pokazalo tisto tovarištvo, ki je bilo tako značilno v letih našega boja med borci na Rogu, Žužemberku in drugod. Ta izleta sta imela zanje izreden pomen.

KAREL MAKUC

RADOVLJICA

SODELOVANJE MLADINE Z VOJAKI

Mladinski aktivi v radovljiški občini že nekaj let zelo plodno sodelujejo z garnizijami na tem področju. Vojaki se radi udeležujejo raznih akcij, prireditev, športnih srečanj . . ., ki jih organizira mladina.

Letos so se pomerili med seboj v raznih športih: nogometu, košarki, namiznem tenisu, v kvizu »Mladina pred mikrofonom«, skupaj so pripravili pohod »Po poteh Cankarjevega bataljona«. S to manifestacijo so se oddolžili spominu vseh borcev tega bataljona, ki so žrtvovali svoja življenja, da mi sedaj svobodno in lepše živimo.

Sodelovanje je zelo plodno in koristno za obe strani: vojaki tako spoznavajo kraje, v katerih služijo svoj kadrovski rok, ljudi in njihove običaje, mladina pa sklepa z njimi nova prijateljstva, izpopolnjuje se v vojaških spretnostih, seznanja se z dogodki iz narodnoosvobodilnega boja . . .

D. JEŽ

LJUBLJANA

DELAVNO ZDRUŽENJE BORCEV NOV STADION

Združenje borcev NOV Stadion je prejelo častno diplomo in srebrni znak Osvobodilne fronte ob tridesetletnici OF. To priznanje jim je še toliko večja spodbuda, da so tudi poslej zgledno delavni. Za letošnje delovno obdobje so decembra sprejeli delovni program za delo skupaj z organizacijo SZDL na terenu. Skrbno spremljajo, kako izpolnjujejo prevzete naloge: vsak mesec pregledajo, ali so opravili določeno delo.

Ob osmem marcu so pod vodstvom predsednice socialne komisije Kristine Guid obiskali na domu starejše in bolne članice in jih skromno obdarili. Ob proslavi 32-letnice ustanovitve OF so skupno s pionirji in vodstvom šole Vita Kraigherja sodelovali z delegacijo v Gramozni jami in na šoli. Prav tako so se udeležili pohoda po poteh partizanske Ljubljane. Množično so sodelovali tudi pri prenosu kurirčkove pošte. Pri predaji pošte je bila pred šolo lepa slovesnost.

Tudi prispevke za spominski dom v Kumrovcu so uspešno nabrali; med samim članstvom so nabrali 2580 din (na terenu krajevne skupnosti Stadion pa 6580 din).

Dan borca so proslavili z množičnim izletom, ob udeležbi nad 130 članov, na Rašico. Tam jim je predsednik ZB NOV Gameljne-Rašica opisal ustanovitev rašiške čete, požig vasi, boje in žrtve domačinov. Izletniki so pred spomenikom žrtvam položili venec.

ZABUKOVJE NAD SEVNICO

ZB RAZVILO SVOJ PRAPOR

Združenje borcev Zabukovje nad Sevnico je 1. t. m. ob veliki udeležbi na slovesnosti v Zabukovju razvilo svoj prapor pred spominsko ploščo padlih borcev. Predsednik ZB NOV Zabukovje Martin Pajk je med gosti pozdravil zastopnike pobratene krajevne skupnosti Posavje iz ljubljanske bežigrajske občine in ZB NOV »Danilo Kumar« ter druge goste. Slavnostni govor je imel Marjan Jerina, nekdanji komandant kozjanskega odreda. Poudaril je, da je bilo Zabukovje najmočnejša postojanka narodnoosvobodilnega boja na Kozjanskem.

Lep slovesen trenutek je bil, ko sta predsednika svetov krajevnih skupnosti Posavje iz Ljubljane Janez Dremelj in Zabukovja Lenart Klenovšek podpisala listini o pobratenju in sodelovanju teh skupnosti. Krajevna skupnost Posavje je prevzela patronat nad podružnično osnovno šolo v Zabukovju. Listino o tem patronatu je v imenu šole podpisal šolski upravitelj Polde Hočevar.

Po slovesnosti je bila kulturna prireditev z bogatim sporedom. Nastopili so: ženski pevski zbor Jutranjke iz Sevnice, moški pevski zbor sevniškega gasilskega društva in pionirji domače osnovne šole. Sodelovala je tudi železniška pihalna godba iz Zidanega mosta.

KAREL ZORKO

DOMŽALE

DEJAVNOST ZRVS — PRAV DOBRO

Zveza rezervnih vojaških starešin na domžalskem občinskem območju je vsestransko dejavna.

Spomladi so krajevno številčno zelo močno domžalsko organizacijo razdelili na Domžale I. in Domžale II., da bi mogli kar najuspešneje izpolnjevati delovni program. V okviru krajevnih organizacij pa bodo ustanovili na vsem občinskem območju še aktive rezervnih vojaških starešin.

Obvezni strokovni program za letos so izpolnili že junija. Za konec je vseh šest organizacij uspešno opravilo taktično orientacijske pohode, ki so veljali kot izpiti. Za zamudnike pa so bili še posebej teoretični izpiti. Udeležba je bila zelo dobra: 95-odstotna. Starešine so opravili izpite uspešno, zlasti praktično reševanje nalog in streljanje, nekoliko manj zadovoljivo pa o vojaški teoriji.

Organizacija sodeluje pri gojitvi tradicij narodnoosvobodilne vojne in njeni člani so delavni pri nalogah vseljudske obrambe na občinskem področju, v krajevnih skupnostih, kjer so glavni nosilci priprav na vseljudski odpor.

Ob dnevu borca so ZRVS in vse druge družbenopolitične organizacije pripravile »pohod po poteh kamniško-zasavskega odreda. Pohoda se je udeležilo okrog sto mladincev, mladink, borcev in rezervnih vojaških starešin. Napravili so pot od Domžal na Oklo, kjer je spomenik 72 padlim borcem kamniško-zasavskega odreda, v Vinje, kjer je spominska plošča o tretji partijski konferenci KPS leta 1940, od tam pa so nadaljevali pohod čez Trojico po obronkih Murovice in Ciclja v Moravče. Pri spomeniku padlim borcem v Moravčah je bila kulturna prireditev z lepim sporedom. Na nji je govoril Franc Avbelj-Lojko.

MIHA BERNOT

ŠOŠTANJ

KRESOVANJE V PROSLAVO DNEVA BORCA

Združenje borcev NOV Šoštanj je v proslavo dneva borca priredilo kresovanje na Goricah. Ob kresu se je zbrala množica starih in mladih prebivalcev. Franjo Nagode je spregovoril o pomenu praznika in obudil spomine na prehojeno pot v narodnoosvobodilni vojni in ljudski revoluciji.

Na sam praznik pa je ZB NOV Šoštanj priredilo članski izlet v Logarsko dolino, na Okrešelj in v Matkov kot. Udeležencev je bilo 91. Pri slapu Rinki je Miloš Volk govoril o pomenu praznika in opozoril na posamezne pomembne dogodke v obdobju narodnoosvobodilne vojne.

Na poti proti domu so se izletniki ustavili še v Gornjem gradu in počastili spomin 149 borcev IV. operativne cone, ki so padli decembra 1944 in imajo skupen grob. O usodnem boju teh borcev je govoril Stane Lužnik. Članstvo si še želi takšnih izletov.

M. V.

KAMNA GORICA

NOVA CESTA — VELIKA PRIDOBITEV

Kamnogoričani bodo praznik, 22. julij, dan vstaje slovenskega naroda, proslavili z novo delovno zmago — z otvoritvijo modernega, en kilometer dolgega odseka ceste, ki je rešil vsa ozka grla in ovinke skozi vas.

Cestno podjetje Kranj je z deli začelo že septembra lani, do letošnje pomladi so delavci tega podjetja naredili traso, jo nato nasuli in steptali ter jo v nekaj dneh asfaltirali.

Nova cesta se začne tik pred vasjo, in sicer z betonskim mostom čez Lipnico, se rahlo vzpne in preseka naselje novih hiš, konča pa se z blagim klancem proti koncu vasi. Vsa cesta torej poteka po planoti nekaj metrov nad starim delom Kamne gorice. Bila je trd oreh za graditelje, saj so jo morali skoraj polovico vrezati v živo skalo.

Ob otvoritvi bo kulturna manifestacija, na kateri bodo nastopili gorjanska godba na pihala, recitatorji in pevci.

TONE POGAČNIK

BRASLOVČE

PRIPRAVE NA PROSLAVO V DOBROVLJAH

Združenje borcev NOV Braslovče bo tudi letos v sodelovanju s SZDL priredilo proslavo dneva vstaje slovenskega naroda v Dobrovljah pri kmetu Ramšaku. Proslava bo združena s kratko kulturno prireditvijo; sodelovali bodo učenci braslovške šole in mladinci aktiva ZMS iz Braslovč. Po prireditvi bo prosta zabava.

Dobrovlje so znan partizanski kraj tudi iz pohodov štirinajste divizije. Tamkajšnje prebivalstvo je vse brez izjeme podpiralo narodnoosvobodilni boj. Prireditelji vabijo vse nekdanje borce, ki so se bojevali na tem področju, da obiščejo prebivalce in potrdijo tovarištvo iz najhujših dni.

CERKNICA

PRIPRAVE NA ZBOROVANJE BIVŠIH AKTIVISTOV

V Cerknici so se 13. julija zbrali predstavniki družbenopolitičnih organizacij štirih notranjskih občin, ki zajemajo območje nekdanjega Notranjskega okrožja Osvobodilne fronte. Predstavniki občin Cerknica, Logatec, Vrhnika in Ljubljana-Vič-Rudnik so sklenili, da bo v nedeljo, **16. septembra,** letos, v Cerknici prvo zborovanje vseh nekdanjih aktivistov Notranjskega okrožja OF, kakor tudi, da bodo v prihodnje takšna zborovanja vsako leto v eni teh občin.

Podan je bil predlog, da bi ob tej priliki podelili domicil odboru nekdanjih aktivistov Osvobodilne fronte Notranjskega okrožja. Izrečena je bila tudi želja, naj bi na letošnjem zborovanju v Cerknici govoril udeležencem srečanja predsednik Centralnega komiteja ZK Slovenije France Popit, ki je bil med narodnoosvobodilno vojno eden vodilnih organizatorjev Osvobodilne fronte na Notranjskem.

V kulturnem programu zborovanja v Cerknici bodo nastopili združeni mešani pevski zbori in godbe na pihala iz vseh štirih občin ter tudi znani recitatorji ljubljanskih gledališč. Ob tej priliki bo Notranjski muzej ljudske revolucije iz Loža pripravil v prostorih osnovne šole v Cerknici razstavo o revolucionarni dejavnosti naprednega gibanja na Notranjskem od leta 1918 do leta 1945.

Pričakujemo, da se bo zborovanja v Cerknici udeležilo do 4000 nekdanjih aktivistov Notranjskega okrožja, kakor tudi, da bodo prišli na to srečanje mnogi nekdanji partizani, ki so se med vojno borili na Notranjskem.

Nazadnje so predstavniki notranjskih občin izvolili pripravljalni odbor, ki bo pod predsedstvom Ignaca Voljča, nekdanjega notranjskega aktivista, vodil priprave za letošnje srečanje v Cerknici.

VINKO ŠUMRADA

CELJE

IZLET NA NOTRANJSKO

Združenje borcev NOV »Dušan Kraigher« v Celju je 8. t. m. priredilo izlet za svoje člane v Loško dolino. Udeležencev je bilo 78.

Najprej so se ustavili v Rakovem Škocjanu. Naravne lepote so napravile na vse močan vtis. Pot so nadaljevali v Cerknico in dalje v Loško dolino. Ustavili so se v Starem trgu. Na Ulaki so si ogledali veličasten spomenik. Potem so se pomudili še v Ložu, kjer so si ogledali muzej NOV. Vračali so se čez Bloke, skozi Bloško polico in Velike Lašče na Turjak, kjer so si ogledali grad. Vrnili so se domov izredno zadovoljni z lepim izletom, hvaležni predsedniku Antonu Gabriču, ki jih je vodil in jim kot bivši borec opisoval kraje ter boje.

IVAN MAJCEN

NOVA GORICA

VZOREN AKTIV ZB NOV

Pri Avtoprometu v Novi Gorici deluje že od leta 1968 zelo delaven aktiv ZB NOV. Vsako leto priredi srečanje borcev. Lepo je poskrbel tudi za delovno varstvo delavcev pri tem podjetju. Izmed 620 zaposlenih pri Avtoprometu pred petimi leti je bilo 96 članov ZB NOV in 4 upokojenci. Letos je članov ZB NOV še 66, medtem ko jih je enajst umrlo, 26 pa jih je upokojenih.

V statutu tega podjetja so v korist delavcev-borcev pomembna določila. Tako imajo poseben sklad, ki ga upravlja odbor aktiva borcev; delavec-borec, ki je po službeni potrebi premeščen na nižje delovno mesto, obdrži nespremenjen osebni dohodek; ko je delavec-borec na bolniškem dopustu, prejema neokrnjen osebni dohodek; delavec-borec si pridobi v letih pred upokojitvijo ugodnejšo pokojninsko osnovo. V sklad plačujejo člani aktiva po 5 din na mesec, delovna organizacija pa ob letu prispeva določeno vsoto na predlog članov delavskega sveta. Na leto se v skladu zbere iz prispevkov članov do 10.000 din, približno polovico pa še prispeva delovna organizacija. Denar koristno uporabijo, tako da po potrebi pomagajo posameznim članom in omogočijo potrebnim topliško zdravljenje.

Dne 8. tm. so priredili srečanje na Lokvah. Ob tej priložnosti so sklenili, da bodo prihodnje leto ob dnevu borca razvili svoj prapor in izdali album s krajšimi sestavki o udeležbi vsakega člana aktiva v NOB.

CIRIL ZUPANC

SINDIKAT JE STRELJAL

V ponedeljek je sindikat sveta novogoriške občine organiziral delavske športne igre v več športnih panogah. V okviru teh so bila na avtomatskem strelišču v Novi Gorici tudi tekmovanja v streljanju z zračno puško. Sodelovalo je 15 moških 4-članskih in štiri ženske 3-članske ekipe.

Prvo mesto je zasedla ekipa podjetja »Iskra« iz Šempetra, ki je dosegla 684 krogov. Druga je bila ekipa podjetja »Vozila« iz Šempetra s 635 krogi in tretja ekipa Cestnega podjetja iz Nove Gorice, ki je dosegla 601 krog od 800 možnih. Med ženskami je bila najuspešnejša ekipa podjetja Cement in Salonit Anhovo, ki je dosegla 355 od 400 možnih krogov.

Med posamezniki so bili najuspešnejši Danilo Hrobat iz podjetja »Iskra« Šempeter, ki je dosegel 177 od 200 možnih krogov. V ženski skupini je bila najuspešnejša Gabrijela Piriha iz podjetja Cement in Salonit Anhovo, ki je dosegla 143 od 200 možnih krogov.

Na sliki strelke iz Jadrana-Cicibana in Salonita. Zraven njih so rezervni vojaški starešine Mirko Lovrić, Jože Ravbar in Vladimir Pantelić v vlogi inštruktorjev.

MILE GOJKOVIĆ

PAVLA ROVAN - JANA:

SONCE IN SENCE

Zelena pobočja so se strmo vzpenjala v hrib. Stana se je s sinom počasi, korak za korakom trudila, da bi premagala strmino. Nabirala sta gobe ob robnem poseku dreves, kjer se je bohotila podrast in prepletajoča se praprot. Kmalu pa sta ugotovila, da sta zašla v višino, kjer si zaman prizadevata, da bi se njuna košarica napolnila z gobami. Ta strmina ni mogla več biti gobišče.

Do vrha hriba je bilo le še nekaj vzpetin, zato sta se napotila naprej. Odprla se jima je zelena dolina, po kateri se je vil potok in vzporedno z njim vaška pot. Ne daleč od nje pa je tekla cesta iz bližnjega trga naprej do vasice. V soncu so se lesketale strehe hiš.

To jasno svetlobo in toploto sonca je Stana čutila kot prijetno spremembo ob hladnem gozdu, po katerem je hodila že toliko časa, ne da bi našla kakšno gobo.

Dolinica, ki se je razgrnila pod njenimi očmi, potok, ki si je utrl pot, cesta, hiše, vse se ji je zdelo znano.

Vse te hiše so si bile podobne po svoji siromašni zunanjosti. Le deloma so bile prekrite z novo opeko. Tu in tam je bilo videti na cestni strani hiše preprosto vdelano večje okno, nova vrata ali skromen prizidek.

Le ob koncu vasi se je poleg stare hiše dvigala še nova, mogočna, nekako mestna hiša z balkoni. Zato so se ji zdele vse druge hiše še bolj skromne kot bi se utapljale v lastni sivini. Ta hiša je bila tudi edina z žično ograjo in kamnitimi oporniki. Vse druge so bile neograjene ali pa jih je obdajal le skromen, nizek plot.

»Že vem! Tod, na tej strani hriba sem hodila med vojno,« je zaklicala sinu in v hipu so se ji prebudili spomini... Vse okrog nje je razžarjalo sonce. V to toploto je spet in spet uprla pogled. Preblisnila jo je minulost in kot bi listala po stari, dobri knjigi, so ji v mislih oživeli dogodki tistih časov, ko so naši ljudje morali s prelivanjem krvi braniti sebe in rodno zemljo. Spomini so se v njej nenadoma oblikovali z lahkoto, in že je v sebi naštevala imena domačij.

— Tam je pri Mlekuževih, kjer so ob hajkah vedno imeli za partizane odprta vrata. Njihov edini sin je bil dober aktivist. Kolikokrat so se tam najedli in si napolnili krušnjak in čutarico z jabolčnikom ali mlekom!

In takoj za njimi je Papeževa domačija; seveda, sin Franci je bil hraber partizan. »Kar k našim gremo,« je ponavadi veselo povabil četo. »Mati ima prav gotovo kaj pripravljenega,« je hitel z besedami in tudi z nogami, da je bil že ob plotu hiše, ko smo ostali še gledali na cesto in mislili na varnost.

In tako je Stana obračala strani svoje nikoli napisane knjige daljnih dni življenja. Njena misel je segla v tisti čas, ko je življenje pomenilo kos kruha, ki pa ga je grozota vojne vihre premnogokrat spremenila tudi v smrt.

Mehki mir in sonce sta ji pregnala tesnobo iz srca, ko je z očmi objemala vasico.

In zdaj je opazila, da so pri Matjaževih naredili prizidek.

— Seveda, kup otrok je bilo tam. Najstarejši, osemletni Matjaž, ki je ime podedoval po očetu in hiši, je krave takrat prignal kar v bližnjo hosto in za njim je počasi pridrsala stara mati. Nekoč je kravo kar tam pomolzla v naše prazne čutarice. — To so topli spomini, ki se po toliko letih le počasi vračajo.

— Tam ob jasi so štiri hiše. Vse so bile »naše«. Pri Malenšku, pri Mihi, seveda. Miha je šel kar z nami. Naslednji dan se je iz čete vrnil domov po harmoniko in hlebec kruha. Prav vsi smo ga nato ozmerjali, kruh pa pojedli do zadnje drobtinice. Nategnil je meh in zaigral »Kovači smo in naša sila...« Ko je odložil harmoniko, je zvito pribil: »Rad bi popravil, kar sem zagrešil. Kruh bi nesel nazaj, pa ste ga medtem pojedli,« in nas nedolžno pogledal. Kasneje nam je priznal, da sta bila s četnim komandantom tako zmenjena. Še isti dan smo iz zasede napadli sovražnika.

To so že oddaljeni časi, o katerih se včasih z nejevoljo uči njen najmlajši sin, ki se mu je zgodovina zaradi letnic »vzepla že vrh glave,« kot je dejal pred kratkim. Zdaj je sedla in mu začela pripovedovati o vasi in takratnem življenju, saj je v sebi že uredila vse te spomine. Pozorno jo je poslušal in začutila je njegovo roko na svoji rami.

Ko sta vstala, je nedaleč ob štoru, obraslem z mahom, zagledala dva gobana, dovolj velika, da ju je opazil tudi sin in skrbno položil v še prazno košarico, kakor znajo to le nekateri gobarji.

Vriskaje se je sin veselo pognal po hribu navzdol.

Nikakor pa se ni mogla spomniti prebivalcev zadnje hiše v vasi, ob kateri je stala zdaj nova, zidana, vili podobna stavba.

Ko je dospela do potoka, kjer jo je že čakal sin, sta se po ozki brvi približala cesti.

V njej pa je kipelo! — Ali me bodo spoznali, ali se bodo spominjali dogodkov, ali so stari še živi, le kdo zdaj kmetuje tod? je vstajalo v njej vprašanje za vprašanjem...

Sin je hitel za njo, se smejoč odkašljal in dejal:

»Le kje vse nisi bila, mama! Kdo pa bo sedaj gobe nabiral!«

Objela ga je s težavo, tega svojega velikega fanta, in odhitela naprej.

Pri prvi hiši sta se ustavila. Mimo dvorišča, kjer so bile razpostavljene lese za sušenje gob, je vstopila v prazno vežo. Šla je naprej v »hišo« in zaklicala:

»Dober dan! Saj je tu pri Mlekuževih, kajne?«

»Da, seveda, le mleka nimamo dovolj, saj ni mladih, ki bi delali na domačiji,« je prihajal odgovor izza velike peči. Stopila je še naprej in zagledala Mlekuževo mater, ki je vzdignila glavo,

kot bi ocenjevala, ali je došlec vreden še kaj več besed. Vstala je počasi, se prestopila in kot bi iz nje globoko hlepélo, je nadaljevala:

»Sina edinca nama je vzela vojska. Naš France je padel v partizanih.«

Stana je čutila njen prodorni pogled in presenečena nad novico spustila roko, ki jo je že iztegnila materi v pozdrav.

»Mati, tudi jaz sem bila v vaši dobri hiši. Ali se spominjate Stane?«

Ženska si je počasi obrisala roke, potem je segla z dlanmi čez oči, kot bi hotela zbrisati sivino, ki ji je zadnje čase visela na očeh, in z vdrtimi, globokimi očmi, ki jih oblikuje starost in žalost, zmajevala z glavo.

»Veliko veliko jih je bilo pri nas. No, potem si pač tovarišica Stana,« je počasi dejala in ji ponudila roko. »Pa si imela kitke,« je še premišljajoč dodala.

»Da, mati, kitke sem imela, zato ste mi včasih nalili v čutaro tudi dvakrat. ‚Za tebe in za kitke.', ste mi takrat nasmejani rekli.«

Materi so se zatresle roke in pogladila je Stano po laseh.

»Čudno, kitk se pa dobro spominjam. Torej to je postalo iz tebe,« je tiho dodala.

Nato sta sedli za javorovo mizo, poklicala je iz izbe gospodarja Mlekuža, ki mu noge niso več predobro služile. Delo, starost in žalost so zahtevali svoje.

Pogovor je stekel in razne podrobnosti so spomine osvežile. Stano so sprejeli kot staro prijateljico. V razgovoru pa sta oče in mati nekajkrat dodala: »Da, našega Francéta pa ni več...«

»Pri Matjaževih pa je padel Miha. Ali kaj, saj so še ostali drugi pri hiši,« in tako naprej je povedal za vsako hišo posebej.

Stani je vas vstajala v novi podobi, z vsemi sedanjimi težavami in bridkostmi. Pri tistih, ki so ostali sami, in spet drugače pri onih, ki so svoje otroke lahko delili na tovarniške delavce in te, ki so ostali doma.

Le o lepi, zidani hiši in njenih prebivalcih še ni stekel pogovor.

Zato je Stana morala vprašati, čigava je in kdo jo je sezidal. Ni se spominjala, da bi bila kdaj stopila v tisto hišo, kakršna je bila nekoč, preblizu je bila cesta.

Mati je na njeno vprašanje zamahnila z roko, kot bi se hotela otresti muh, ki pa jih ni bilo. Oče se je presedal, vzel pručko, ki je stala v bližini klopi in s težavo prestavil noge. Potem je pogledal mater, kot bi jo hotel vprašati, če ji je prav, da o tem govori.

Stana je okrenila pogled od očeta na mater, ki je v zadregi premaknila nož še bliže k hlebu kruha, kot bi hotela prikazati vso neizmerno povezanost vsakdana z besedo — mati in kruh —.

Oče je začel tiho, potem pa vedno glasneje in vse bolj prizadeto pripovedovati:

»Da, huda so bila tista leta. Pa kaj bi, tako nam je vsem bilo usojeno. Morali smo se braniti. Vsa vas je bila eno, dali smo, kar smo mogli, ljudi in hrano... Le tam, pri tisti hiši ob jarku in cesti nam ni šlo od rok. Zmeraj so našli kak izgovor in žlahto so imeli nekje v rajhu. Prvo in drugo leto so se kar naprej vozili tja gor, in starejšega sina nekoč ni bilo nazaj. Nič ne rečem. Niso izdajali; če so kaj dali, so vedno hoteli potrdilo. Gospodinja je bila trdih rok. Očetu je enainštiridesetega leta zaslepil oči bliščemnemške motorizacije.

Sin je imel okvaro na nogi, naši bi ga najbrže ne bili vzeli v brigado. Menda je vedno teže hodil. No, mati je sina spravila »gor« k sorodnikom, ki pa so bili iz naših krajev in tam že več let na delu. Tako je bil v jeseni štiriinštiridesetega leta vpoklican v nemško vojsko, kjer je tudi padel še isto jesen, nekje v ruski stepi.

Ko so prejeli obvestilo o sinovi smrti, je mati začela pošiljati k nam vedno več živil in stvari za »hostarje« in stari jih je nekajkrat prinesel celo sam. Če nismo bili doma, jih je postavil v vežo pred svinjakom. Vedno pa je kasneje prišel po tisto »potrdilce«, kakor je sam dejal.

Po vojni jim nismo delali težav. Imeli so še mlajšega sina, ki je zrasel v močnega fanta in delal doma in v oddaljenem rudniku. Pred leti je tudi on odšel »gor«, v Nemčijo. Še ko je bil doma, je poštar večkrat nosil denar, poslan iz Nemčije. Zdaj pa prinaša denar kar dvakrat na mesec: za padlega sina in potem še enkrat od sina, ki tam sedaj dela. Oba stara sta zdrava, ničesar jima ne manjka. Vsi sosedje so jima za dobro plačilo pridno pomagali pri gradnji hiše. Posebno takrat, ko so tisti bližnji mali rudnik zaprli in veliko starejših rudarjev upokojili. Med njimi seveda tudi borce. Pač ni šlo drugače.«

Odkašljal se je in razgreto nadaljeval:

»Vidiš, tovarišica Stana, ljudje še po smrti žive naprej... Eni tudi v obliki mesečnih pokojnin za padlimi v okupatorski vojski — marke so trdna valuta — drugi pa od spominov na naše padle. Naj nikogar ne peče vest, saj nam izgube sina ne more nihče poplačati.

Res je pa, da je lepa, nova zidana hiša v vasi dokaz nekega časa in nekih ljudi. Usoda se je z nami poigrala.«

Utihnil je in njegov pogled je poletel skozi malo okno prek travnika v daljavo.

Vsi trije so molčali, vsak s svojimi mislimi...

Stanin sin je medtem zunaj obračal na deski posušene gobe in ta njegova posebna ljubezen do gob je njej prihranila težak odgovor, ki bi mu ga verjetno morala sedaj dati, če bi bil poleg nje.

»Obrnil sem vam vse gobe, zvečer bodo že suhe,« je zaklical med podboji vrat in se veselo zasmejal.

»Tudi v hlevu sem že bil, vrata so bila odprta, in vrgel sem kravi sena, da je prenehala mukati«, je nadaljeval in stopil naprej v »hišo«.

»To je pa moj najmlajši,« je ponosno dejala Stana starima Mlekuževima, ko jima je prisrčno stisnil roko.

»Da bi le nikoli ne bilo več vojne,« je ob pogledu na zgovornega fanta še pribil stari, zgarani gospodar Mlekuž.

V Stani se je utrnila grenka, žalostna misel — le zakaj je tako, da novo življenje na svoji poti tepta korenine, iz katerih je zraslo? Le zakaj je tako?

Ob slovesu je mati še zaklicala: »Pridite še kaj, gobe bodo sedaj po dežju še rasle.«

Ko sta se vračala s sinom mimo pokopališča, sta v trgu obstala pred spomenikom padlim za svobodo. Močan veter je pihal. V vazi so samevale suhe rože, na zelenici so ležali kamni in papir. Podstavek za sveče je bil prevrnjen. Turobnost prizora je globoko občutila Stana.

»Kje si, domovina, tako živa v svoji bolečini kakor tu ob spomeniku!« je odmevalo v njej. V naglici sta očistila kraj, kolikor se je dalo, in vazo napolnila z zelenimi vejami, ki sta jih odtrgala že v gozdu, da bi jih nesla domov.

Misli so v Stani vršale kot veter v vejah bližnjih dreves: — Kako, le kako je mogoče, da je v blesku sedanjosti pokopanih toliko neizpolnjenih želja in toliko skromnih človeških nad, ko vendar na široki cesti življenja želimo drug drugemu le dobro?

Ta misel je spregovorila med vrbami v šelestenju vej, ki so se trudno sklanjale prav do skal pohorskega granita, na katerem je stala plošča z vklesanimi imeni in tudi z imenom Mlekuževega sina.

Kdo naj doume usodo posameznika in ostro nesoglasje, ki ga ustvarja čas? Stisnilo jo je pri srcu. Nemočna, da bi karkoli spremenila, je v sebi lahko le sklenila, da se bo še vračala v to zakotno vasico, k domu starih Mlekužev.

Ko se je s sinom ozrla na malo vas, je sonce osvetljevalo le še novo visoko hišo, vsi drugi domovi so se že temnili v tihem večeru.

Letošnja zaključna poučna ekskurzija (28. 6.) je vodila učitelje osnovne šole »Alojz Kebe« iz Šentvida pri Ljubljani skozi nekatere partizanske kraje na obronkih Jelovice. Na Jamniku so se ob edinstvenem pomniku poklonili spominu Lojzeta Kebeta-Štefana, po katerem se imenuje šola. Ogledali so si mesta, kjer so od 9. do 11. januarja 1942 potekale najhujše borbe, k spomeniku pa so položili venec.

Na poti po Selški dolini je kronist Škofjeloškega odreda prof. Tone Lotrič opisal predavateljem nekatere najpomembnejše spopade in dogodke na ozemlju med Jelovico in škofjeloškim hribovjem. Tekst in slika: STANE JESENOVEC

Spomini heroja Jožeta Slaka

(Nadaljevanje)

V Mitrovici si bil popolnoma odrezan od sveta. Nisem prejemal pisem, nihče me ni obiskal, z nikomer nisem govoril. Po mesecu dni dobiš kakšno knjigo. Seveda, to je Sveto pismo, Katekizem ali Življenje svetnikov, kar sodi k vzgoji. Prvi mesec še kar hitro mine. Sprehajaš se po celici, prebiraš stare napise, vpraskane s kakšnim žebljem v zid, še zmeraj vidne, čeprav je bila celica že večkrat prebeljena. Med risbami je prevladoval Plantić, karikatura z dolgim kljunom roparice. Med napisi sem bral tudi enega »spokorniškega«: »Komunisti ne boste zmagali, ker ne verujete v boga!« Nedvomno je bil v celici kdaj zaprt kakšen član »Prebujajočih se Madžarov«, saj je bila vpraskana tudi madžarska himna — nad »kiblo«, kar na primernem kraju. Na stolu pa je bil napis v cirilici, da je bil tam pet let vkovan S. Petrović. Povsod so zapustili svoje sledove komunisti, hrvaški nacionalisti, »prebujajoči se Madžari«, Makedonci, pa tudi kriminalci.

Druga zabava prvi mesec v kaznilnici je, da v duhu obnavljaš proces. Saj je kar zabavno, ko se spomniš, kako so zagovorniki smešili obtožnico in sodnika, pa tega, kakšne je mlatil državni tožilec o pripravah komunistov na uvedbo diktature proletariata. Kakšna komedija, da imaš dovolj zabave za dolga leta ječe, če bi se ti zljubilo ukvarjati se s tem... Navsezadnje je imel prav žandar, ki se je čudil, čemu vse te ceremonije.

Drugi mesec ni bilo v celici nič novega. Napise sem že znal na pamet, risbe nagih žensk te ne ganejo, celico si natančno premeril po dolgem in počez... Da, drugi mesec potrebuješ, že več volje. Za vsak dan si napraviš spored, o čem boš premišljeval. Zvečer pred spanjem npr. skleneš, da boš prihodnji dan »reguliral« Ljubljano. Namreč Ljubljano so venomer »regulirali« — zmeraj znova pretresali nekakšne regulacijske načrte. Ti pa imaš tako lepo priložnost, da med celodnevnim premišljevanjem lepo, pravilno preložiš železnico skozi mesto, postaviš nov kolodvor ali poglobiš progo, ceste razširiš in pol mesta kratkomalo podreš.

Tako sem »reguliral« razen Ljubljane še Novo mesto. Naredil pa sem tudi načrt za nove slovenske vasi; sestavil sem kmečki program; zanetil sem na Slovenskem nevarno revolucijo, ki se je razvijala natančno po načrtih in se razširila na Hrvaško in Srbijo. Nastala je seveda Balkanska zveza. Ko bi moji »vzgojitelji« videli v mojo glavo, bi me seveda vkovali. Namesto, da bi delal pokoro, se kesal, sem prevračal svet. Nič niso pomagale niti »svete« knjige, ki mi jih Popović dajal kot »spodobnemu človeku«. »Življenje svetnikov« me je celo pohujšalo. Iz vseh tistih čudežev, ki so bili tam nakopičeni, sem bolje doumel, kako klavrno neumni so lahko ljudje in koliko histerije in drugih duševnih bolezni je botrovalo »čudežem« »svetnikov«. Knjigo »Življenje svetnikov« sem bral že kot otrok, tedaj pa kar hlastno, z izrednim zanimanjem za to, kako so se »svetniki« spokorniško bičali in kaj vse so počenjali z njimi, da so dosegli svetniški sijaj. Celo sam sem si naredil bič, na vrvico navezal svinčene kroglice in sem ga nekoč pred spanjem preskusil na sebi, da bi nastopil pot svetosti. Čutil sem, da to boli in prenehal pri prvi podplutbi. Nekoč sem vprašal strica župnika, zakaj dandanes ne počenjamo vsega tega, kar so nekoč uganjali svetniki. Odgovoril mi je, da tega bog več ne zahteva. Zato sem potem prelil tiste kroglice z biča za bolj koristne namene pri igri.

V drugem mesecu je bil v središču vseh doživetij prvi maj. Začela se je druga polovica samotnega zapora; zdelo se mi je vse bolj vedro in svetlejše. Dan se je podaljšal, namesto mrzlih celinskih vetrov so začele okrog kaznilnice pihljati pomladne sapice.

Tretji mesec je imel edino lepo stran, da je bil — tretji, zadnji... S skrbjo sem opazil, da so se začeli moji miselni sporedi razblinjati v čudno razstresenost.

Ko so mi dodelili celico številka 10, sem imel precej dolgo za soseda Rajića, atentatorja na Nikolo Pašića. Zaradi ponesrečenega atentata so ga obsodili na petnajst let. Sredi noči me je včasih prebudil grozen smeh. Podnevi pa sem včasih slišal, kako se je Rajić pogovarjal sam s seboj. Pogovarjal pa se je prijazno, veselo, šaljivo in se vmes smejal. Govoril je, kakor da se pomenkujeta dva; ko bi naj govoril tisti namišljeni drugi je spreminjal glas. Nesrečnež je zblaznel zaradi samote, ni prenesel, da so ga iztrgali iz družbe. Včasih je imel obisk. Tedaj pa je govoril kot zdrav človek, trezno, vedro in pametno. Z njim so celo pazniki vljudno ravnali. Pozneje je bil amnestiran po dvanajstih letih samotnega zapora.

Slišal sem, da je tudi neki Makedonec preživel dvanajst let v samici. Ko je znorel, so ga premestili v skupno celico. Nikdar več ni ozdravel.

Tri mesece pa ni dvanajst let, sem si dopovedoval. Vendar sem že tretji mesec dobro čutil, kako neznosna bi postala samota četrti mesec. Dvanajst let morejo vzdržati le res močni, revolucionarni ljudje, polni neusahljive odločnosti in odpornosti. Čeprav sem se zabaval s kakšno »sveto« knjigo in četudi sem se skoraj vsak večer pogovarjal s trkanjem na zid s Sergejem Kraigherjem in dasi so me pazniki pustili še precej na miru, se me je začela lotevati zmedenost. Postal sem nekakšen lovec za mislimi, ki so mi uhajale. Trudil sem s, da bi misli usmeril v naravne struge, a sem se utapljal v nekakšno podzavestnost. Tako sem npr. zvedel za izid petomajskih volitev. Začel sem razglabljati o tem, a nenadno so mi misli ušle kdo ve kam; znašel sem na Trški gori... Vselej sem se trudil da bi našel pretrgano nit misli. Torej, 5. maja so bile volitve. Novomeški okraj je glasoval za opozicijo, a jaz sem se preselil v preteklost, obiskoval sem šolo v Novem mestu in večkrat sem napravil izlet na Trško goro. Večkrat nisem mogel najti zveze med začetno in končno mislijo. Spoznal sem, da so vsi vtisti zapisani v možganih sicer lepo po vrsti, a da miselni spominski tok preskakuje posamezne vmesne člene; vendar je za to regulator — močna, razumna volja.

Nabožne knjige, ki sem jih bral v zaporu, so napravile iz mene popolnega brezverca. Zapor očitno ni primeren za prebiranje takšnih knjig kakor morda mislijo »vzgojitelji«. Tedaj sem začel pesniti. Toda ker sem bil razstresen, tako da so mi misli nenehno uhajale, nisem mogel ustvariti nič pravega, zaokroženega. To je bila bridka kaznilniška poezija. Zasmehoval sem zvezo med oblastniki in cerkvijo, norčeval se iz življenja v Mitrovici in zložil sem koračnico. Moj sosed Kraigher pa je spesnil kar petnajst pesmi.

(Dalje prihodnjič)

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Peko

70 let

VAŠ PRAVI KORAK JE KORAK DO

DOLENJSKE BANKE IN HRANILNICE V NOVEM MESTU

IN POSLOVNIH ENOT V KRŠKEM, METLIKI, NOVEM MESTU, TREBNJEM IN NA MIRNI

KJER ZBIRAJO HRANILNE VLOGE IN JIH OBRESTUJEJO OD 7,5 DO 10%.

VODIJO ŽIRO RAČUNE IN DEVIZNE RAČUNE OBČANOV.

OPRAVLJAJO DEVIZNO-VALUTNE POSLE IN ODKUP TER PRODAJO DEVIZ.

DAJEJO KREDITE ZA STANOVANJSKO GRADNJO, POSPEŠEVANJE KMETIJSTVA, OBRTI IN TURIZMA NA PODLAGI NAMENSKEGA VARČEVANJA.

ODOBRAVAJO KRATKOROČNE IN DOLGOROČNE KREDITE.

OPRAVLJAJO VSE DRUGE BANČNE POSLE.

ZAUPAJTE DBH SVOJE DENARNE ZADEVE, SAJ JE TO VAŠA BANKA.

DBH NOVO MESTO

uni/program

Industrija pohištva STOL Kamnik

novi stanovanjski pohištveni uni program

v novo odprtem salonu **stol interier** na duplici pri kamniku

22. julija ob Bičkovi skali

Borci nekdanjega gorenjskega vojnega okrožja bodo s prebivalci gorenjskih krajev 22. julij praznovali v Dražgošah ob zgodovinski Bičkovi skali. Prav je, da se vsaj nekoliko spomnimo, kakšne so bile razmere na Gorenjskem pred dvaintridesetimi leti. Okupatorsko nasilje je naše ljudstvo še zlasti čutilo na Gorenjskem. Naši ljudje niso verjeli, da jih nacisti ne bodo več izseljevali, ko so se začasno po prvih množičnih izgonih ustavile deportacije.

Razmere so se na ozemlju, ki so ga zasedali Nemci, poleti 1941 spet poslabšale; okupator je izseljeval naše ljudi iz osrednjih štajerskih krajev. To je prestrašilo ljudi zlasti v tedanjem obmejnem litijskem okraju. Delavci so začeli zapuščati delovna mesta, kmetje so v obupu klali živino, ker so v strahu pričakovali, da jih bo okupator morda že naslednji dan izgnal v tujino. Ljudstvo je spoznalo, da je imel sovražnik namen iztrebiti Slovence. Tako so dozorele razmere za splošno ljudsko vstajo, okupator pa je kaj kmalu začutil, da ni bil več nikjer prav varen ter da ga lahko na vsakem koraku zadene partizanska krogla.

Občinski odbor ZZB NOV Škofja Loka in družbenopolitične organizacije so se dogovorili, da bodo letošnji dan vstaje slovenskega naroda proslavili v Dražgošah. Pridružili so se jim tudi borci gorenjskega vojnega področja. Poglavitni pomen proslave v Dražgošah je, da ohranjamo spomin na slavno dražgoško bitko začetek leta 1942, kar naj poglablja zavest pri mlajših rodovih, kako neizmerna notranja moč slovenskega naroda je vzplamtela v naših najusodnejših dneh in kako mogočna je bila vera v svobodo.

Dražgoška bitka sodi po svojem zgodovinskem pomenu med najpomembnejše boje na prostranem področju Jelovice. Bitka je imela velik vojaški in politični pomen; v nji se je izražala enotna volja gorenjskega prebivalstva, da z vsemi silami podpre narodnoosvobodilni boj. Ta bitka je bila prvi udarec okupatorju v teh krajih in je močno vplivala, da se je pospešeno širil upor.

Jelovica je bila med narodnoosvobodilno vojno ves čas partizanska in v središču vojaških ter političnih akcij. Z Jelovice so vodile poti po vsem Gorenjskem in Primorskem in dalje na Koroško ter povezovale vse naše ljudstvo v boju na življenje in smrt.

Okupator se je znesel na Dražgošami in nemočnimi prebivalci. Prvotna gorska vasica je do tal pogorela. Po osvoboditvi pa so zrasle na pogoriščih nove Dražgoše. Domači so jih zgradili v najtežavnejših razmerah v letih obnove. S krvjo prepojena zemlja, ljubezen do rodne grude, in vera v prihodnost so jim bile spodbuda.

Ob letošnjem dnevu vstaje si bomo priklicali v spomin ob proslavi v Dražgošah, kako se je razvijalo osvobodilno gibanje na gorenjskem področju, ki je bilo za okupatorja izredno pomembno. Tedaj je rast partizanskih vojaških enot v Sloveniji terjala večjo mobilno sposobnost. Toda ta značilnost partizanskega vojskovanja se je lahko uveljavila le, ker je organizacija osvobodilnega gibanja segala v sleherno našo vas, do zadnjega zaselka. Tako je bilo mogoče za gorenjsko področje kmalu ustanoviti posebno enoto — »komando gorenjskega vojnega področja«; zajemalo je območje medvoških hribov, Polhograjskih dolomitov, Cerkljansko, Julijske Alpe, Karavanke in Kamniške planine. Enota je imela posebno nalogo — pripravo stalne mobilizacije tako ljudstva in materiala za potrebe operativnih enot. Sodelovala je tesno z vsemi enotami, ki so prihajale na njeno območje. Še pomembnejše pa je bilo, da je ustanavljala svoje enote — komande mest na vseh pomembnejših področjih. To so bile komande mest: Kranj, Škofja Loka, Bled, Radovljica, Jesenice, Tržič itd. Te enote so razbremenjevale operativne enote. Hkrati so skrbele za varstvo in preskrbo vojaških bolnišnic, tehnik (tiskarn), političnih organov, kurirskih postaj, obveščevalnih središč itd. Naloge, ki jih je opravljala komanda gorenjskega vojnega področja, lahko štejemo kot uresničevanje ljudske oblasti. Okupator tega ozemlja ni nikdar zares obvladal, ker so prebivalci zavestno sodelovali v ljudski oblasti. Vsi poskusi okupatorja, da bi razbil enotnost in odločnost ljudi, so se izjalovili drug za drugim.

Komanda gorenjskega vojnega področja je upravičila svoj obstoj. Tudi po kapitulaciji okupatorja je prva ustanovila organe za varstvo ljudskega premoženja. Razvila se je v organe oblasti delovnega ljudstva. Dandanes med bojem za resnično samoupravno družbo moramo prav mi, udeleženci v revoluciji, biti mladini zgled.

Naš boj se ni končal z zmago revolucije ob koncu vojne. Zmaga je bila le temelj za rast naše družbe, za nadaljnji razvoj. Mlad človek ne more vselej pravilno vrednotiti vseh preteklih dogodkov, ker gleda bolj v svojo prihodnost in ker ni doživel nekdanjega razrednega boja. Zato pa smo ga dolžni mi s svojim zgledom in s spoznanji plemenititi. Tudi dandanes se bojujemo proti sovražniku, ki pa ima drugačno podobo ali se skriva za krinko birokracije oziroma izkorišča naše začasne razvojne težave v našo škodo. Ob proslavi dneva vstaje je lepa priložnost, da se tega kar najbolj živo zavemo.

Tovariši, bivši partizani, ki ste spadali pod gorenjsko vojno področje, in vsi drugi, ki ste se bojevali ali opravljali politično delo na Gorenjskem, pridite v nedeljo v čim večjem številu na proslavo pri zgodovinski Bičkovi skali!

J. U.

Lisca
SEVNICA

nedrčki
stezniki
kopalne obleke

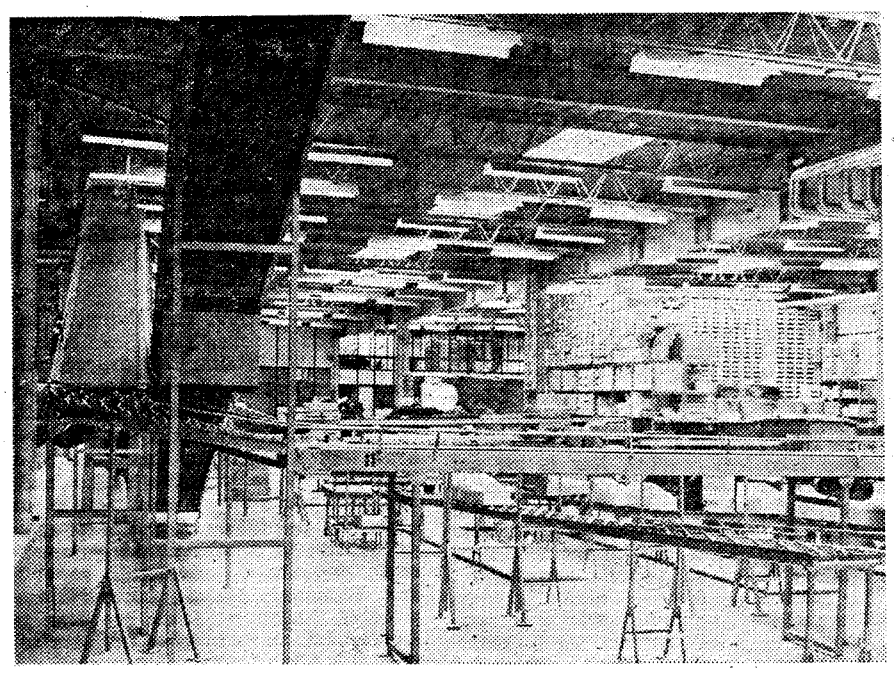

Odprema gotovih izdelkov

pravna posvetovalnica

PREDČASNA UPOKOJITEV — DO KDAJ?

P. L. Ljubljana

Vprašanje: Letos ste dopolnili starost 55 let, prihodnje leto marca pa boste skupaj z dvojnim štetjem medvojnih let imeli 35 let pokojninske dobe. Ker ste bili borec NOV od leta 1944, ne veljajo za vas posebne ugodnosti pri upokojitvi. Računali ste na predčasno upokojitev. Zdaj pa ste zvedeli, da je predčasna upokojitev možna samo letos in da drugo leto ne bo več možna. Je to res?

Odgovor: predčasna upokojitev je možna samo še do konca letošnjega leta. Seveda morajo tisti, ki se hočejo predčasno upokojiti, še letos izpolniti oba pogoja tako glede starosti kot glede pokojninske dobe. Za predčasno upokojitev moških pa se zahteva starost 55 let in 35 let pokojninske dobe. Ker boste vi šele prihodnje leto marca izpolnili 35 let pokojninske dobe, nimate možnosti doseči predčasne upokojitve.

SPOR ZA POT

K. J. Litija

Vprašanje: Vaši predniki in vi ste vedno vozili po poti, ki vodi čez sosedovo dvorišče. Nikoli ni prišlo do spora. Zdaj, ko je pred nedavnim prevzel očetovo premoženje sin in se poročil, pa voženj ne dovoli, k čemur ga proti vam hujska zlasti njegova žena. Zdaj bi radi vedeli, kaj lahko ukrenete. Ali lahko tožite. Tudi žena sosedovega sina grozi s tožbo. Zakaj bi sosedovi lahko tožili vas? In kaj bi se zgodilo, če bi peljali, pa bi vam vožnjo zabranili?

Odgovor: Če imate služnostno pravico vožnje prek sosedovega dvorišča vknjiženo ali če ste to pravico vožnje izvrševali pod določenimi pogoji več kot 20 let, potem lahko vztrajate na tej pravici. To pa pomeni, da lahko v primeru prepovedi tožite na ugotovitev obstoja služnosti vožnje. V primeru fizične preprečitve vožnje lahko tožite tudi zaradi motenja posesti. Sosedovi pa bi imeli kvečjemu tožbo na ugotovitev, da vam ne pripada služnostna pravica vožnje prek njihovega dvorišča. Seveda svetujemo, da se najprej skušate pomeniti in spor rešiti sporazumno. Le če drugače ne bi šlo, se obrnite na sodišče.

KAKO NAPRAVITI OPOROKO

I. K. Črnomelj

Vprašanje: Z ženo sta sama brez otrok. Oba sta že priletna in bi zato radi napravili oporoko. Ne bi pa radi, da bi prišlo do kakega spora, ker hočete, da bi v primeru vaše smrti žena dobila vse, potem pa eden vaših nečakov. Kako torej napraviti oporoko, da bo ta vaša volja spoštovana? Ali morate res pritegniti priče? Ne bi radi, da bi drugi ljudje spoznali vašo poslednjo voljo.

Odgovor: Če hočete napraviti oporoko, ni treba, da pritegnete priče. Oporoko lahko napišete sami, morate pa jo seveda podpisati. Koristno je, da napišete datum. Tako oporoko lahko spravite doma, lahko pa jo daste hranit na sodišče. Lastnoročna oporoka je prav tako veljavna kot oporoka pred pričami. Oporočitelj jo napravi tako, da listino, ki mu jo je napisal kdo drug, lastnoročno podpiše pred dvema pričama in izjavi, da je to njegova oporoka. Seveda se morata istočasno podpisati tudi priči.

Z oporoko lahko določite ženo kot edinega dediča, zlasti če nimata otrok. Vendar pa ne morete določiti, da bi po ženini smrti premoženje dobil vaš nečak. Žena bo podedovala vaše premoženje in bo lahko z njim prosto razpolagala. Lahko ga bo prodala, lahko zapustila nečaku ali pa komu drugemu. V tej njeni bodoči pravici pa je v oporoki ne morete omejevati.

dobro je, če veste

216 MILIJONOV AVTOMOBILOV JE LETOS V PROMETU na vsem svetu, v tej številki pa niso še všteta kitajska vozila, ker o njih ni bilo podatkov. Število motornih vozil bo zelo naraščalo vsaj še prihodnje desetletje, zlasti v tako imenovanih nerazvitih ali srednje razvitih deželah, kjer pravzaprav šele nastopa doba živahnega avtomobilskega prometa. Po podatkih organizacije za industrijski razvoj Združenih narodov je bilo leta 1969 »v deželah v dazvoju« 14.800.000 vseh vrst motornih vozil, medtem ko jih bo leta 1980 približno 25 do 30 milijonov.

NIČ VEČ ŠKODLJIVIH IZPUŠNIH PLINOV! Zelo razveseljiva je novica, da se je strokovnjakom inštituta za nafto in kemijo v Bakuju (glavno mesto Azerbejdžana) posrečilo izdelati nove vrste katalizator, ki popolnoma nevtralizira — napravi neškodljive — izpušne pline med izgorevanjem goriva v avtomobilskem motorju. Katalizator je nekakšna zlitina več vrst kovin in vsebuje med drugim tudi platino ter drag paladij. Kaže, da je vprašanje le, ali takšni katalizatorji ne bodo predragi, medtem ko drugih ovir ni, da bi jih ne začeli že v bližnji prihodnosti splošno uvajati. Novi katalizator popolnoma zajame in prečisti plin strupenih sestavin ter nevtralizira razne ogljikovodike, organske kisline in saje. Vstaviti ga je mogoče v vsak avtomobilski motor na pogon z bencinom ali nafto. Ugotovili so, da katalizator deluje 2000 ur, ne da bi izgubil učinkovitost.

SPOROČILO IZ VESOLJA PRED STIRIDESETIMI LETI? Astronom Ronald Braswell zvezdarne stanfordske univerze (Anglija) meni, da so bili skrivnostni radijski signali iz vesolja zunaj našega osončja morda poskus razumnih bitij, da bi navezali stike s človeštvom... Astronomi so v obdobju od leta 1928 do 1932 v presledkih lovili radijske signale, ki še zmeraj niso pojasnjeni. Tako še ni ovržena domneva, da bi ti signali utegnili prodreti na Zemljo s kakšne vesoljne ladje, rakete, izstreljene iz vesolja v območje našega osončja. Skrivnostne signale še zmeraj raziskujejo učenjaki, a jih doslej še niso mogli zanesljivo pojasniti. Zato pa Braswell priporoča zvezdarnam, naj pazljivo prisluškujejo glasovom iz vesolja, češ da bi se neznani vesoljci utegnili spet oglasiti, česar človeštvo ne sme več zamuditi...

POZIV BIVŠIM POLITIČNIM ZAPORNIKOM IZ PARME

Pripravljalni odbor bivših Parmskih političnih zapornikov poziva vse tovariše, ki so bili zaprti v času vojske v kaznilnici in v sodnih zaporih v Parmi, da se udeležijo tovariškega srečanja, ki bo v Ljubljani, 14. septembra 1973, ob 10. uri dopoldne v prostorih Kluba poslancev — Puharjeva ul. 7 Ljubljana.

Ob tej priložnosti se bomo dogovorili o organiziranju bivših parmskih zapornikov v sekcijo pri republiški zvezi združenj borcev NOV, ter o skupnem obisku Parme, ki bo že v letošnjem oktobru.

V želji, da bi srečanje čim bolj uspelo, prosimo, da se vsi ki se ga boste udeležili pismeno prijavite do 31. avgusta na naslov: Pavle KAMENŠEK — Glavarjeva 48, 61000 Ljubljana.

REŠITEV KRIŽANKE ŠT. 68

ŠA, BM, LEPILO, KREATOR, KOLEDAR, METRONOM, APELATIV, SIAM, MOORE, RAGA, ASAMA, PEŠČAJ, ATI, SA, IL, ROKAV, TAKSIST, SIVOST, IKAR, ALPINA ŽIRI, TČ, NI, ANA, INKRET, OTO, ANVAR, POLYURETHAN, LVOV, ŠKORNJI, UTA, JETI, OK, IASI, ODPIRAČ, KOKTA, MAJNT, IN, IND, KAOS, ANITA, RO, RITA, KARE, ALAN.

Izžrebali smo tri reševalce, ki so križanko pravilno rešili: TONE LESJAK Sp. Brezovo 25, 61294 Višnja Gora prejme knjigo »Veliki petek«, MIMI BELEC Prešernova 18, 61235 Radomlje, prejme knjigo »Jezdec brez konja« in NIKI BRUMEN Trstenjakova 11 a, 69000 Murska Sobota, prejme knjigo »Rdeči signali«.

Vsi trije izžrebanci bodo knjigo dobili po pošti.

Enooki borec z Iga

Revolucionarna pot, ki jo je prehodil Stane Zdravje z Iga, je polna nenavadnih dogodivščin. Nenavadno je pač že to, da jo je prehodil le z enim očesom.

Stane se je rodil 22. septembra 1919 v Barbertonu, zvezna država Ohio. Leta 1923 se je družina Zdravje vrnila na Ig, kjer so živeli v bajti iz ilovice. Starejši brat in za njim še oče sta kmalu spet odšla za kruhom v Ameriko, mati s štirimi otroki pa je ostala na Igu. Hodila je na dnine k bogatim kmetom, pri hiši pa so imeli tudi kravico. Da jo je Stane lahko napasel, je moral delati pri sosedih in pasti krave premožnejših kmetov, zakaj Zdravjevi niso imeli svoje zemlje. Po končanem osnovnem šolanju bi se bil šel rad učit za mehanika. Peš je prehodil vso Gorenjsko. Bil je peš celo v Tržiču, pa nikjer ga niso sprejeli v uk. Tako si je služil kruh le občasno kot pomožni zidarski delavec pa jarke je kopal po Barju.

Leta 1937 je Stane doživel hudo nesrečo. Ko se je zvečer vračal z materjo in sestro, sta ga napadla dva pretepača in mu izbila desno oko. Zaman je potem Stane iskal pravico na sodišču; tudi tam so ga prevarali. »Edini poštenjak je bil sodnik Rus, ki še danes živi in je bil tudi pri partizanih. Samo ta se je zavzel zame. In tako sem takrat med tisto tožbo prišel v stik s komunisti. Na Napoleonovem trgu v Ljubljani je bila gostilna »Pod skalco«. Nekoč sem s sodišča prišel tja in se jezil na krivice. Tam v kotu pa so sedeli še trije. Pa se eden oglasi: ‚Kaj se pa jeziš?' ‚Kaj se ne bom, ko je taka lumparija. Oslepili so me, pa zastonj hodim po sodiščih.' Pa pravi oni: ‚Če boš ti danes iskal pravico na sodišču, je ne boš nikoli našel. Dobiš jo lahko samo z bojem. In s tistimi ljudmi sem potem še nekajkrat prišel skupaj. Enemu je bilo ime Tone, drugemu pa Marko. Kdo so bili, sem zvedel šele pri partizanih. Tone je bil Tomšič. Tega nisem vedel, dokler nisem pri partizanih videl njegove slike. Marko je bil pa doma iz Šiške. Ti ljudje so me pripravili, da sem malo drugače gledal na življenje. Vključil sem se v društvo kmečkih fantov in deklet, kjer je bilo veselo in zelo zanimivo. Predavat sta nam hodila dva komunista iz Ljubljane, saj eden je še živ . . .«

Malo pred začetkom vojne je Stane dobil službo trgovskega potnika. Kupoval in prodajal je stare stroje. Po italijanski zasedbi so se njegovi stiki s komunisti še okrepili. Že maja 1941 je šel s tovariši Francem Podlipcem, starejšim, in s Podlipcem, mlajšim, Ivanom Jevcem-Čufijem, Matijem Škrabo in Oskarjem Kovačičem v Iško. Tam so peli pesem »Kovači smo . . .« To je bila prva revolucionarna pesem, ki jo je Stane Zdravje slišal. Potem je vzdrževal zveze s Podlipcem iz Črne vasi in z Oskarjem Kovačičem, dokler ni ta odšel po nalogu CK KPS na delo v Trst. Tam je padel v roke fašistom, ki so ga ubili. Čez Ig so šli na Mokrc prvi partizani. Pri Stanetu Zdravju se je 14 dni skrival tudi Jože Klanjšek-Vasja.

Sam Stane je prijel za puško 15. maja 1942. Bil je v četi, ki je delovala na področju Pijave gorice in v okolici Ribnice na Dolenjskem. Kljub temu, da je imel le levo oko, se je Stane udeležil mnogih bojev in je celo ranil nekega fašista, ki so ga potem partizani zajeli. Med veliko italijansko ofenzivo je komandir Grča četo razpustil. »Ta komandir ni bil dosti prida. Imel je sumljive zveze in veliko lir. Zvedel sem, da so ga partizani ustrelili. Čisto nič ni bilo potrebe, da je četo razpustil. Prebijali smo se posamič proti domačemu kraju. Takrat je že začela svoje izdajalsko delo bela garda. Ižanci so večinoma zapustili partizanske vrste. Le nekaj se nas je potikalo in gladovalo. S tovarišem sva bila skrita v hlevu pri njegovi sestri. Toda za naju so zvedeli Italijani in tako sem bil ujet. Odpeljali so me v Iško vas, kjer so streljali ujete partizane. Tam so me zasliševali. A mene je rešilo, ker sem bil na eno oko slep. Izgovarjal sem se, da nisem mogel streljati, sreča pa je bila, da za tistega fašista s Pijave gorice niso vedeli. Tako so me naposled poslali v internacijo . . .«

Stane Zdravje, kakršen je bil kot partizan leta 1944.

Februarja 1943 se je Stane vrnil na Ig. Zgodilo se je to tako zategadelj, ker je sodelavka OF na občini podtaknila njegovo ime med tiste Ižance, ki so bili pripravljeni pristopiti k beli gardi in se tako rešiti internacije. Tudi Zdravjeta so klicali medse, a je javno odklonil bivanje med izdajalsko bratovščino, kar je opogumilo še nekatere druge, da so se tudi uprli. »Tu je bil neki Pirih in neki Kralj z Bresta doma. To so bili krvoloki, ki so mi nenehno grozili s smrtjo, Jaz pa sem takrat že imel zvezo z Matijem Škrabo. Po njegovem navodilu sem organiziral dovoz ciklostila, papirja in drugih potrebščin za partizane. Pri tem mi je pomagala Angela Škulj, dekla pri trgovcu Minattiju. Ta je bila zelo pogumna. Dobil sem tudi nalog, da zberem natančne obveščevalne podatke o belogardistični postojanki na Igu. Na podstrešju sem zrisal natančno skico z vsemi bunkerji. Pri tem mi je pomagala sestra. Ta skica je bila tako natančna, da jo je leto pozneje pri napadu na Ig uporabila Cankarjeva brigada in Ig zavzela . . .«

Matija Škraba mi je povedal, da je Stane Zdravje hotel takoj po vrnitvi z internacije znova oditi k partizanom. »Toda mi smo ga proti njegovi volji zadržali doma, ker nam je tam neprecenljivo koristil. Med drugim je zbral obveščevalne podatke in organiziral obveščevalno mrežo v sami belogardistični postojanki . . .«

Tudi pri spravljanju ljubljanskih prostovoljcev na Golo je imel Zdravje važno vlogo. Ko se je to končalo in je bila na Golem ustanovljena Ljubljanska brigada, je tudi Stane sam znova vzel puško in odšel med partizane. Takrat je postal borec v štabni patrulji 14. divizije. Opravljal je razne zaupne naloge v spremstvu političnega komisarja Staneta Dobavičnika-Krta.

Med nemško ofenzivo je bil v noči na 4. november 1943 pri preboju čez cesto Jermendol—Babno polje hudo ranjen po glavi in v tilnik. Obležal je na položaju, potem pa je sam taval brez zveze s tovariši. Uspelo mu je priti k edini nepožgani hiši v Babno polje. Vso noč je prebedel, zakaj vsenaokrog je mrgolelo Nemcev. Ni se mogel niti pokriti s fižolico, ker bi ga šumenje izdalo. Zjutraj so sovražniki odšli. Neka ženica ga je z grozo našla in se čudila, kako je mogel priti na skedenj, ko je bila vsa vas obkoljena. Rekla mu je, naj hitro odide v gozd, ker so v hiši Nemci. In šel je.

»Nenadoma poči bomba,« pripoveduje Stane. »To je moral zagnati kak Nemec. Jaz sem skočil in tekel, dokler se nisem zaletel v drevo. Tam sem obležal nezavesten. Koliko časa, ne vem. Potem sem splezal na smreko, se v vrhu pripel s pasom in omagal. Medtem se je pas tako zadrgnil, da se več nisem mogel odpeti in sem na smreki skoraj zmrznil. Čisto po naključju se mi je pas odpel in padel sem s smreke, pa nisem nič čutil. Imel sem trde roke in noge. Zdrgnil sem se s snegom, da sem se sploh lahko gibal. Potem sem šel naprej. Prišel sem do nemške poljske telefonske napeljave. Hotel sem jo že prerezati, a k sreči tega nisem storil, zakaj tedaj bi me bili Nemci dobili. Potlej sem se zavlekel v neke skale in se tam pripravil za boj. Še komaj malo sem videl. Le motno in tisto, kar se je premikalo. Sem so potem po naključju prišli trije borci iz Šercerjeve brigade. Ti so me potem spravili do štaba divizije, ki je mislil, da sem padel.

Odšli smo proti Krasu in do vratu bredli naraslo Pivko. Znova sem ozebel, da se mi je kar koža posmukala. Prišli smo v neko pivško vas. Tam sem prvič videl ognjišče s kotličkom. Ženska je zakurila, da bi nam skuhala, mi smo se gnetli okoli ognja, da bi se ogreli in posušili. Pa pravi ženska: ‚Kaj ti ne vidiš?' Usedel sem se bil namreč na žerjavico, a so me tovariši hitro odrinili in pogasili. Tu smo se potem najedli zmečkanega krompirja z mlekom. Še nikdar ni bila nobena jed tako dobra . . . Takrat je pri Črnem vrhu padel moj mlajši brat. Bil je bataljonski sekretar SKOJ v Loški brigadi (kasneje Bračičevi) . . .«

Po vrnitvi z Brkinov je bil Stane nekaj časa v partizanski bolnišnici pod Snežnikom, a je od tam predčasno ušel. Divizijo je dohitel blizu Sodražice. A brž so opazili, da je skoraj povsem slep. Izločili so ga iz operativne enote. Odšel je na rajon Barje, kjer je delal v tehniki. Septembra 1944 ga je Glavni štab poklical in odredil v zbirno bolnišnico v Gradac, od tam so z ranjenci peš odšli proti Zadru. Taka je skopo opisana revolucionarna pot enookega partizana z Iga.

FRANCI STRLE

MEDREPUBLIŠKA POČITNIŠKA KOLONIJA »SUTJESKA 73«

Vsi smo prijatelji

Nekoliko dvomim, da prebirate časopise v teh vročih dnevih. Na morje ste jo mahnili, morda v planine ali na taborjenje. Ta trenutek mislim na vas, ki ste ostali doma. Kopate se v potoku ali v kopališču, pomagate grabiti seno, prebirate knjige . . .

Verjemite mi, da mi je resnično žal, ker vas nisem opazil v Šmihelu pri Novem mestu. Prepričan sem, da vam je znano, da je v tem kraju letos že petnajstič medrepubliški tabor »Sutjeska«. Te tabore organizirajo republiške organizacije prijateljev mladine med poletnimi počitnicami. Veliko zanimivega vam bi lahko povedal o mladih predstavnikih vseh naših narodov in narodnosti.

Obiskal sem jih v četrtek. Šola v Šmihelu je bila otožno prazna. Na srečo nisem bil preklajen in sem zavohal kuhinjo. Od nekdaj se zavedam, da je zelo koristno, če imaš kar najboljše stike s kuharicami. Toda, ker so bili pionirji na kopališču v Dolenjskih Toplicah, sem moral za njimi.

Priznam vam, čeprav se ne bo slišalo prijetno: pričakoval sem kopališki vrišč. Sedemdeset otrok ni kar tako! Bilo pa je precej drugače. Tovariš vodnik pozneje se je predstavil za VOJKA — je stal sredi gruče mladih in jim odkrival plavalne skrivnosti. Menda ga ni v taboru Sutjeske , ki bi se ne zavedal, da je to letovanje nagrada pionirskim odredom in najboljšim pionirjem. Prav to pa pomeni, da v izvajanju vsakodnevnega programa, ki ga ima tabor, ni težav. Udeleženci tabora so razdeljeni v narodnostno mešane skupine, ki nosijo imena petih partizanskih brigad: Prešernova, Gubčeva, Cankarjeva, Šercerjeva in Tomšičeva. Eden glavnih namenov tega letovanja je, da bi se pionirji in pionirke iz vse naše domovine seznanili z zgodovino narodnoosvobodilnega boja, s kulturo, posebnostmi, življenjem in delom ljudi in svojih vrstnikov iz posameznih republik in pokrajin. Zelo pomembno pa je še nekaj — prijateljstvo in trajni medsebojni stiki. Prav o tem pa bi rad, da bi spregovorili sami pionirji.

ŽELJKO VUKOVIĆ iz Črne gore je menda obetajoč pesnik. Samo v tem taboru je napisal dva polna zvezka odličnih pesmi. Obiskuje osnovno šolo »Njegoš« v Kotoru.

»Veste, moja mama je doma z Jesenic v Sloveniji in živi že sedemindvajset let v Črni gori. Oče je elektrikar. Slovenija mi je zelo všeč. Občudujem vaše gozdove in prijaznost ljudi. Tudi pri nas v Črni gori so bili nekoč tako lepi gozdovi. Res je pri vas v Sloveniji zelo lepo, ampak lepo je tudi v Črni gori. Sprašujete me, če sem dobil že kakšnega prijatelja: tukaj smo vsi prijatelji! Kadar je na programu prosta dejavnost, pogosto klepetamo . . o dekletih. (Okrog naju prešeren smeh!) Tudi zgodovino NOB v Sloveniji sem že precej spoznal. Tu pa pripovedujem o naši zgodovini, o Savi Kovačeviću, o . . .«

LJUBICA DIOŠI je doma iz Belišča pri Osijeku. »Prvič sem v Sloveniji. Ooo, zelo mi je všeč. Kamorkoli se obrneš, prekrasen pogled. Morala bi biti pesnica. Pri nas doma je sama ravnina, morja pšenice in koruze.

Nekoliko me mučí domotožje; tudi jokala sem malo. Prvič sem tako daleč zdoma. Najhuje je ob večerih. Oče mi je rekel ob slovesu, da sem lahko srečna, ker grem na obisk v našo najlepšo republiko. Res sem hvaležna tistim tovarišem, ki so me izbrali.«

DUŠAN PETROVIĆ je prišel iz Vojvodine. Doma je v Novem Bečeju v bližini Zrenjanina. V šoli je seveda odličnjak in odličen športnik.

»Veliko sem slišal o Sloveniji in spoznal sem, da so vse lepe besede resnične. Izredno lepa narava in zelo čvrsto prijateljstvo. ‚Uf, dobio sam puno dobrih drugara i drugarica!' Včasih pripovedujem v taboru o naši Vojvodini, o plodni ravnini, o reki Tisi, o našem življenju. Res, tukaj je imenitno, samo premalo zabave je. Igram harmoniko in, če bi našel ostali del ansambla . . .«

OLGA MILIĆ iz Gornjega Milanovca: »Navdušena sem nad starimi gradovi in spomeniki, ki jih je v Sloveniji veliko. Celo Novo mesto je en sam spomenik. Še bom prišla v Slovenijo.«

MIRKA KRATINA je prišla iz Bosne. Doma je v Zenici. »Rada bi obiskala Bled. Zelo si želim spoznati slovensko zgodovino NOB. Mislim, da je to področje naše zgodovine, ki zanima in mora zanimati vse mlade ljudi.«

DRAGICA TERAN iz Križ pri Tržiču: »Imenitno se počutim med prijatelji iz vseh republik. Rada prisluhnem, kadar pripovedujejo o svojih krajih. Koristno bi bilo, če bi nam pomagali s prospekti krajev in republik, iz katerih so pripotovali pionirji. Nekateri so jih prinesli s seboj: iz Makedonije, Vojvodine in Slovenije.«

Govoril sem tudi s prijaznim Makedoncem iz Tetova in — pozabil njegovo ime. Bil je poln prijetnih vtisov. Slovenci so dobri, delovni ljudje, je pripovedoval. Podvomil je, če je še v kateri republiki toliko zelenja, toliko rož kakor v Sloveniji. Navdušen je bil nad prisrčnimi sprejemi pri nas. Toda v taboru si je zaželel več plesa in več zabave.

Kakor en razred, ena skupnost so, se je navduševal nad udeleženci tabora upravnik Vili Petelin. Nič drugače nista pripovedovala tovarišica ZORA, ki skrbi v taboru za literarne dejavnosti, in tovariš FRANC, ki se ukvarja z glasbeno vzgojo v taboru. Tudi tovarišica MARIJA, mi je povedala veliko zanimivega. Toda z našim prostorom v časopisu so pač težave. Samo še to: mladi praznujejo v taboru vse pomembnejše dogodke v posameznih republikah, obiskujejo muzeje, pogovarjajo se z borci, hodijo na izlete in vsem je iskreno žal, da traja tabor Sutjeska samo enaindvajset dni.

SILVO TERŠEK

o mladih in za mlade

UBILI SO OČETA

To, kar vam bom povedala, se je zgodilo med vojno. Moji mamici je bilo takrat komaj sedem let. Tistih dni se še dobro spominja. S solzami v očeh mi je pripovedovala, kako je bilo takrat, ko je izgubila očeta:

»Bila je pozna jesen. Nenadoma smo zaslišali ropot voza. Ustavil se je pred našo hišo. Pripeljali so nam mrtvega očeta. Svojim očem nisem mogla verjeti, da je to res. Imela sem še brate in sestre, najstarejšemu je bilo sedemnajst let. Vsi smo bili nepreskrbljeni.

Žalostno je bilo slovo od očeta in še danes, po devetindvajsetih letih, se ga spominjam živo in z ljubeznijo.«

Želim, da bi nikoli več ne bilo vojne!

JELKA SINJAR

PARTIZANSKA DRUŽINA

Na Tonetovem grobu, Marija Kadunc-Vidrih je prva z leve

Dvakrat izgnana v taborišče, nič kolikokrat pretepena, zasmehovana, nekajkrat med življenjem in smrtjo — to je Marija Kadunc, rojena Vidrih, hči partizanske družine.

Dne 14. avgusta 1942 so Vidrihove iz Račne pri Grosuplju odpeljali v Treviso. »Kot cigani smo šli ... samo najnujnejše smo lahko vzeli s seboj ... še zdaj vidim, kako sva s sestro povezali v rjuhe nekaj stvari in odšli na to žalostno pot ... s culami na ramenih ... kot cigani!« se spominja Marija Kadunc.

»Tudi o življenju v taborišču sem jo vpraševala. Zapisala ne bom, ker sem o Trevisu že dosti pisala. Bilo je hudo, kot v vseh taboriščih. Po razpadu Italije se je iz Visca, kjer so bili nazadnje, vrnila s sovaščani domov kar peš. Dolga in naporna je bila pot. Na Igu so srečali partizane, ki so jih nato z vozovi peljali domov.

»Kakšno je bilo snidenje z domačimi?«

»Veselo, da nikoli tega. Slučajno je bil doma tudi brat Ludvik, borec Tomšičeve brigade. Žal samo toliko časa, da smo si stisnili roko ...«

Ludvik Vidrih, padel v Črmošnjicah

Trpljenje v taboriščih in grožnje belogardistov Vidrihove družine niso strle. Brata Tone in Janez sta odšla v gozdove, Marija oziroma Mici, kot so jo klicali, in Anica sta delali za narodnoosvobodilni boj na terenu.

»Brat Tone, borec Ljubljanske brigade, je padel na Ilovi gori. Ko smo zvedeli za njegovo smrt, so odpeljali tudi sestro Anico. Pri nas je bilo takrat hudo, zelo hudo. Tretji dan po spopadu sem šla iskat brata,« pripoveduje počasi in pretehtano.

Pred menoj vstaja Ilova gora, gora smrti.

»Strašno prizorišče ... Gabrje je še gorelo ... hodila sem med mrtvimi ... na nič nisem mislila ... samo brata sem želela najti.«

Našla je samo pas od plašča in del možganov: Je bil to on, njen brat? »Hodila sem med padlimi in naštela štirideset rodoljubov, štirideset izmaličenih trupel. Vsakega posebej sem pogledala. Toneta pa ni bilo, le pas od plašča sem našla, ki se mi je zdel znan. Z bolečino, ki jo je moglo vzdržati samo mlado srce, sem se vračala domov v Račno. Pozneje sem zvedela, da so Toneta skrili terenci. Hoteli so, da se vsaj malo pomirimo, kajti preveč temnih oblakov se je bilo hkrati zgrnilo nad našo hišo.

Drugi dan sem se zopet podala na pot, čeprav so mi vsi branili in me rotili, naj malo počakam. Ne vem, kaj je bilo v meni. Vedela sem, da ga ne morem obuditi, a sem kljub temu šla Še vedno je bil na Ilovi gori tisti grozni prizor, ob katerem je človeku vztrepetalo srce. Spet sem iskala, a še vedno zaman. V meni je vzplametala iskrica upanja, čeprav so videli, da je padel. Tri tedne sem ga iskala, tri dolge in mučne tedne. Padli so bili že zakopani, ko sem zvedela, kod naj ga iščem.«

Odkopala je jamo. Ni bil pravi in tudi drugi ne, nobeden. Petič je prišla, ko ga je našla. Tam, pri tisti jami, za grmado. »Listje ... zmrznjen sneg ... s plaščem pokrit in poleg ... menažka.« Mimo so prišli trije terenci. Ne vpij in ne joči, so ji govorili. Kako bi ne jokala, kako ... V ponovni bolečini, ki je napolnila hišo, se je vrnila tudi Anica, da bi potočila solzo na sveže izkopan bratov grob.

Vidrihova Marija je nadaljevala terensko delo, čeprav so ji grozili, da jo bodo ubili. Samo za nekaj časa je šla k teti v Hrastov dol. Po treh tednih se je vrnila domov ... Zjutraj, ob pol treh je potrkalo na okno. »Partizani so,« je bilo slišati. Vztrepetala je. »Oče, to niso partizani,« je tiho opozorila Marija. »Pome so prišli in odpeljali me bodo!« »Pri nas ponoči nikomur ne odpiramo,« je odgovoril oče. Ko pa so hoteli razbiti vrata, se ni dalo prav nič storiti. Planili so v hišo in kričali: »Vzeli jo bomo, tak je ukaz! Ubiti jo moramo, da za vselej naredimo red!«

V naglici se je oblekla in se poslovila. Oče in mati sta jokala. Odšla je, z rokami v žepu. »Ubijte jo, saj so tudi našega vola!« je bilo slišati iz enega bližnjih oken. (Zgrozim se. Tako zelo, da mi svinčnik spolzi iz rok. V očeh sogovornice berem obžalovanje, sočustvovanje in prav nič sovraštva.) Toda niso je ubili, kdove zakaj ne. Slišala je samo belogardista, ki je svojim dejal: »Jaz ne bom streljal. V Grosuplje jo peljem, pa naj naredijo karkoli.«

Potem so Marijo gonili iz zapora v zapor in nazadnje se je znašla v Ravensbrücku ... Doma ni nihče vedel, kje je. Domov je prišla, ko so že delali načrte za obnovo porušene domovine. Vrnila se je, ko so že vsi mislili, da je mrtva. Med potjo je namreč zbolela in priključila se je zadnjemu transportu.

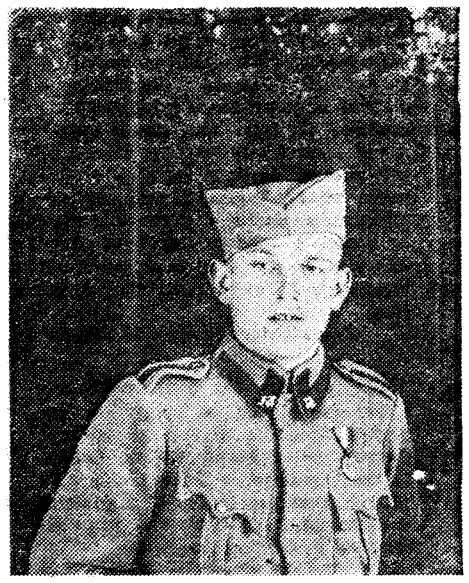

Tone Vidrih, padel na Ilovi gori

»Jokala sem od sreče — in od žalosti za padlima bratoma,« je ob koncu pogovora dejala tovarišica Kadunčeva. »Brat Ludvik je padel dva dni pred osvoboditvijo v Črmošnjicah, brat Tone, kot sem ti že povedala, pa na Ilovi gori.«

Vnučka Simonca je za hip prinesla v sobo tisti topli sijaj, ki človeka pomirja .... Ob pogledu nanjo in ob spominu na krvavo zgodovino mi je zadrhtelo srce: »Da bi se nikoli več ne ponovil tisti čas!«

ALENKA TRONTELJ

TV-15 za mladino

4. JULIJ V ŠTANGI

Na letošnji dan borca je bila v Štangi nad Litijo osrednja proslava v litijski občini: združenje borcev se je s postavitvijo spomenika oddolžilo enaindvajsetim med narodnoosvobodilnim bojem padlim vaščanom iz Štange in okoliških krajev.

Prostor okoli spomenika so domačini lepo uredili in slavnostno okrasili. Nekaj minut pred štirinajsto uro so na prireditveni prostor prikorakale tri mladinske brigade, ki so dopoldne obiskale več partizanskih vasi ter odkrile dve spominski obeležji.

Zbrano množico je najprej pozdravil domačin Viktor Malovrh, nato pa je spregovoril član odbora Dolenjskega odreda tovariš Franc Mali. Spomenik je odkril predsednik ZZB NOV občine Litija Franc Vidic. Polaganju vencev je sledil kulturni program, ki so ga izvedli: godba na pihala iz Litije, mešani pevski zbor iz Jevnice, moški pevski zbor Zvon iz Šmartnega in članice literarnega krožka iz šmarske šole.

Po prireditvi, ki je poleg domačinov privabila tudi precej gostov, se je začelo tovariško srečanje. Omenimo naj še, da so se prebivalci Štange in okoliških krajev še posebno potrudili. Za sam praznik so uredili javno razsvetljavo, dva meseca pred tem pa napeljali telefon.

Članice literarnega krožka se bomo tega nastopa še dolgo spominjale. Vse smo osmošolke, zato odhajamo iz šmarske šole v Ljubljano. Vesele smo, da je prireditev v Štangi po mnenju domačinov in drugih udeležencev uspela in da smo k temu prispevale tudi me s svojimi recitacijami ter z vodenjem programa.

TONČKA BAJC
MARINA KRNEL
MILKA IN TINČKA ULČAR

kramljanje

Spoštovana urednica!

Pred kratkim sem vam poslala prispevek z naslovom »Bil sem terenec«. Vem, da nisem posebno lepo pisala, a to naj vas nikar ne moti. Bilo je dobronamerno, samo z lepopisom sem nekoliko v sporu. Če je primeren za objavo, ga čimprej uvrstite na mladinsko stran »TV 15«. Mislim, da bi bilo prav, če tega moža, ki je že močno v letih in živi visoko v hribih, predstavite našim bralcem. Že pred vojno je postal član KP in tudi njegovo poznejše delovanje mu je lahko v ponos.

Lepo vas pozdravljam!

Marinka Šturm,
Gorenji Novaki 68
65282 Cerkno

Draga Marinka!

Pogovor s Koledníkovim očetom iz Podprviča in njegovo fotografijo bom objavila v eni prihodnjih številk »TV 15«, s pisavo pa si nikar ne beli glavice, saj sem postala v prebiranju vaših rokopisov že prava mojstrica.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana Milena!

Oprostite, ker se oglašam po tako dolgem času, toda lenoba je menda res najhujša bolezen na tem svetu. Trenutno živim v Libiji, kjer obiskujem tudi šolo. Pred kratkim sem obiskala Sabratho, eno najzanimivejših mest starih Rimljanov, ki leži šestdeset kilometrov od Tripolisa. Na fotografiji, ki jo prilagam, vidite ostanke gledališča, postavljenega leta 186.

Vidite, tudi v daljni Afriki nisem pozabila na vas in na mladinsko stran »TV 15«.

Lep pozdrav!

Anamarija Tavželj,
Shara 39
Tripoli, Libija

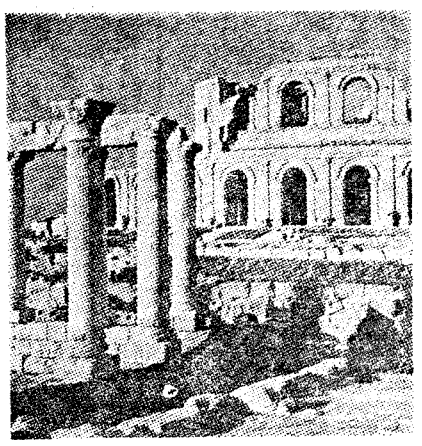

Draga Anamarija!

Za pozornost se ti zahvaljujem, kramljanje pa preloživa v čas, ko se boš vrnila v domovino.

Lepo pozdravljena!

MILENA

besede in dejanja

NESPREJEMLJIVA STALIŠČA IN NEGATIVNI POJAVI

Univerzitetni komite ZK Beograda je na seji dne 5. julija po izčrpni razpravi o politični odgovornosti posameznih članov ZK filozofske fakultete in fakultete za organizacijske vede izrekel 11 partijskih kazni. Ugotovil je politično odgovornost petih članov ZK iz organizacije filozofske fakultete zaradi nesprejemljivih političnih stališč ter obnašanja med razpravo o pismu univerzitetnega komiteja članom osnovne organizacije ZK na filozofski fakulteti, potem pa tudi odgovornost šestih članov ZK na fakulteti za organizacijske vede zaradi negativnih pojavov na tej fakulteti.

Komunist — 16. VII. 1973

»FIČKOV« PRIMANJKUJE

Preveliko žejo po »zastavi 750« lahko posnamemo iz tehle podatkov: Čeprav pritiskajo na plin proizvodnje do dna, bodo zavodi »Crvena zastava« letos izdelali največ 49.000 »fičkov«, medtem ko znašajo realne potrebe jugoslovanskega tržišča v letu 1973 okoli 80.000 teh avtomobilov. To pomeni, da bo nad 30.000 domačih kupcev ostalo letos brez tega vozila. To je konjunktura, kakršne jugoslovansko tržišče ne pomni, odkar se je »fičko« prvič pred 15 leti pojavil na naših cestah.

Borba — 10. VII. 1973

ZA UGODNEJŠI RAZVOJ JUGOSLOVANSKEGA KMETIJSTVA

Nedavno sklenjeni sporazum o financiranju razširjene reprodukcije v kmetijstvu predvideva, da bodo vlaganja za razvoj kmetijstva do leta 1975 znašala po dve milijardi v družbenem in po 2,5 milijarde din v zasebnem sektorju, pri čemer pa naj bi podpisniki zagotovili še dopolnilna sredstva za te namene v višini okrog 500 milijonov din letno. Med viri, iz katerih naj bi dotekala sredstva za te naložbe, je tudi prometni davek, ki naj bi ga v družbenem sektorju uporabili za premiranje pridelovanja pšenice v višini 10 par na kg, sončnic v višini 20 par, sladkorne pese v višini 30 par na kg in za premiranje proizvodnje mleka v višini 25 par pri litru.

Gospodarski vestnik — 10. VII. 1973

IN VENDAR SE PREMIKA...

Kot smo izvedeli od predsednika pokrajinske komisije AP Vojvodine za ugotavljanje izvora imovine Nikole Radina, so začeli postopek v 364 primerih v 19 občinah. Doslej so samo v dveh primerih v občini Šid izdali odlok o odvzemu nezakonito pridobljene imovine.

Politika ekspres — 10. VII. 1973

POTROŠNIŠKI KREDITI

Potrošniški krediti so se maja v Jugoslaviji povečali od 6.363 na 6.592 milijona dinarjev, hranilne vloge pa so se zmanjšale od 26.696 na 26.497 milijonov dinarjev — pravijo podatki SDK. Upadanje hranilnih vlog je, kot menijo, nastopilo zaradi začetka letnih dopustov in zmanjšanega porasta dohodkov prebivalstva.

Nedeljski dnevnik — 15. VII. 1973

Ukradeni otroci

V nemških taboriščih je bilo med drugo svetovno vojno nad 10.000 slovenskih otrok. Po nepopolnih podatkih jih je umrlo 512, za nekaterimi pa je izginila sled. Pretresljiv je bil po vojni boj staršev in sorodnikov otrok, ki so jih nemške družine posvojile in so ostali v Nemčiji, ker so jih naši državi sovražno razpoloženi ameriški sodniki raje prisodili krušnim staršem. Današnji rod o tem še premalo ve. Zato je zavod Borec ponovno izdal knjigo Staneta Terčaka z gornjim naslovom.

Nacistični krvnik Himmler je zapisal:

»Imel bi za pravilno, če bi male otroke, ki kažejo posebno dobre rasne karakteristike, vzgajali mi, v posebnih otroških zavodih in domovih, ki ne smejo biti preveliki. Čez pol leta naj bi preskrbeli genealoške dokumente onih otrok, ki veljajo za sprejemljive. Po enem letu bi te otroke oddali kot rejence družinam brez otrok, družinam dobre narodnosti.«

»Mislim, da pri obravnavanju oseb iz tujih dežel, žlasti onih, ki so slovenske narodnosti, ne smemo zavzemati nemških stališč in tem ljudem odkrivati nemških mišljenj in logičnih zaključkov, do katerih sami niso sposobni priti, ampak jih moramo jemati takšne, kot so v resnici. Seveda bo v taki mešanici ljudi vedno nekaj rasno dobrih tipov. Zato je naša dolžnost vzeti njihove otroke k sebi, pobrati jih iz njihovega okolja in, če je potrebno, jih ukrasti ali ugrabiti. Ali pridobimo dobro kri, ki jo lahko uporabimo zase in ji damo prostor med našim ljudstvom, ali pa to kri uničimo.«

.... Akcija izseljevanja partizanskih družin in sorodnikov talcev v takratnem trboveljskem in celjskem okrožju se je pričela 3. avgusta 1942 in to po točno izdelani kartoteki.

Policijske enote so pričele aretacije v zgodnjih jutranjih urah. Nastopale so surovo, ne oziraje se na navodila, ki jih je izdal komandant varnostne policije ...

Akcija v avgustu 1942 je zajela vso Spodnjo Štajersko. Osrednja baza za vse aretirance je bilo »vlovitveno« taborišče v celjski I. osnovni šoli v sedanji Vrunčevi ulici. Za kraje v severovzhodnih predelih Spodnje Štajerske pa je bila začasna zbirna baza v Mariboru, dokler niso zbrali vseh aretirancev in jih pripeljali s kamioni v Celje. Nekatere aretirance so zaprli tudi v zapore Starega piskra in v mestno osnovno šolo, sedaj II. osnovno šolo v Ulici 29. novembra. Aretacije so trajale od 3. do 6. avgusta 1942.

Koliko aretirancev je zajela ta akcija? Trditve očividcev so glede števila različne. Takratni šolski sluga na I. osnovni šoli, sedaj že pokojni Ivan Hartman, je povedal:

Zgodaj zjutraj so pričeli prihajati na šolsko dvorišče tovornjaki, prekriti s plahtami in zastraženi. Vozili so jih tri dni, dokler niso bili vsi šolski prostori nabito polni. Po moji cenitvi jih je moralo biti blizu 4.000. Med aretiranci so bili pravi starčki in starke, pa tudi dojenčki, stari komaj nekaj dni. Mnoge so v zgodnjih jutranjih urah pobrali s takšno naglico in tako nasilno, da niso mogli vzeti s seboj niti najpotrebnejših stvari ...«

V Himmlerjevih arhivih je zelo zanimiva korespondenca o posvojitvi otrok s Spodnje Štajerske. Himmlerjev bratranec Hermann Heyder je 1. februarja 1943 dobil sporočilo zdravnika, da njegova žena Charlotte ne bo mogla imeti otrok. Še isti dan je to sporočil Himmlerju in ga prosil, naj mu priskrbi dva otroka: leto in pol starega fantka in pol leta staro punčko, ki ju bo posvojil, kot mu je nekoč Himmler sam predlagal. Obljublja, da ju bo vzgajal v nacističnem duhu. Dne 19. marca 1943 mu je Himmler dovolil posvojitev. Zakonca Heyder sta najprej nameravala posvojiti nekega Hansa Dieterja. Ko pa sta izvedela, da ima otrok živa še oba starša, sta se odločila, da posvojita Viljema Goručana, rojenega 19. marca 1942 v Celju. Prekrstila sta ga v Hayma Heinricha Heyderja. Viljem Goručan ali Haymo Heinrich Heyder se po osvoboditvi ni vrnil v domovino ...

V prvi avgustovski akciji l. 1942 so zaprli v zbirno taborišče v celjski okoliški šoli tudi družino Vipotnik iz Zabukovice pri Grižah v Savinjski dolini. Aretirani so bili Fanika Vipotnik, njen sin Albin Vipotnik, rojen 26. junija 1937, vpisan pod tekočo številko 1221 v seznamu aretiranih in otrokova babica in dedek, Helena in Franc Vipotnik. Tudi to družino so v Celju ločili. Mater Faniko so odpeljali v Auschwitz, kjer je umrla. Heleno in Franca pa so odgnali v taborišče za ostarele, od koder sta se po osvoboditvi vrnila. Mali Albin je bil nazadnje v otroškem taborišču Kastl pri Bambergu. Iz taborišča je bil oddan v oskrbo družini Cocej v Geislingenu. Družina Vipotnik je bila ena najzavednejših delavskih družin v Savinjski dolini. Oče otroka Albina je po vsej Sloveniji znan revolucionar in predvojni komunist Albin Vipotnik, ki je bil eden prvih partizanov na Spodnjem Štajerskem. Po osvoboditvi je rejnica Roza Cocej pripeljala otroka Albina v Zabukovico in ga predala Vipotnikovi družini. Otrok je dovršil osnovno šolo v Grižah. Nato je bil sprejet v Litostroju kot strugarski vajenec. Tam je bil zaposlen tudi njegov oče. Kot strugar je nato izredno študiral in diplomiral na strojni fakulteti.

(Se nadaljuje)

Neznana deklica v zbirnem taborišču v Celju pred odhodom v Frohnleiten pri Gradcu avgusta 1942. — Zanimivo bi bilo vedeti, če jo je kdo izmed bralcev prepoznal in če je morda še živa. Kdor kaj ve o njej, naj sporoči uredništvu »TV 15«!

jana
sodoben ženski tednik

Nacistične pesmi na Cipru

V sestavu OZN policijskih čet na Cipru je tudi določeno število Avstrijcev. Zato se je avstrijska javnost pred kratkim ukvarjala s to zadevo. Okrajni kriminalni inšpektor Hans Landauer, ki so ga odpoklicali s Cipra, je pisal avstrijskemu zveznemu kancelerju pismo in tisku povedal stvari, ki so razburile javnost.

Landauer je bil prostovoljec v španski državljanski vojni, pozneje sedem let interniranec v koncentracijskem taborišču Dachau. Po osvoboditvi so ga sprejeli v policijsko službo ter je v notranjem ministrstvu delal v oddelku za iskanje in zasledovanje vojnih zločincev. Pri tem je bil odličen delavec, toda nekaterim to ni bilo všeč. Zato so ga prestavili. Ker pa se s tem ni strinjal, se je prijavil v službo k avstrijskemu kontingentu na Cipru.

Že po kratkem času je protifašist Landauer na Cipru ugotovil, da avstrijski oficirji, ki so služili v Hitlerjevi vojski, še vedno odobravajo vojno in nacistične zločine. Med drugim je protestiral proti temu, ker so avstrijski policisti na Cipru javno prepevali nacistične pesmi, ker so se v sobah pozdravljali s Hitlerjevim pozdravom in ker je v sobi nekega policista visela slika z narisanim kljukastim križem. Landauerjevi protesti pri avstrijskih oficirjih na Cipru pa niso nič zalegli. Namesto da bi vse to uredili, so Landauerja odpoklicali s Cipra.

Toda njegovi protesti v javnosti so le uspeli. Sporazumno z ministrstvom za notranje zadeve so imenovali preiskovalno komisijo. Priče so povedale, da je bivši poveljnik avstrijskega korpusa na Cipru dr. Nussbauer med drugim izjavil tudi tole: »Neizmerni idealizem nemške mladine v boju proti boljševizmu je bil zaman. Poraz Hitlerjevega nacizma je samo posledica sodelovanja svetovnega židovstva, svobodomiselstva in svetovnega boljševizma.« Polkovnik dr. Nussbauer je partizane, ki so se borili proti Hitlerju, imenoval »zločince, s katerimi je treba opraviti na kratko.«

Izjave prič so potrdile Landauerjeve obtožbe. Nič pa še ni znanega, ali bodo kakorkoli postopali proti krivcem. Vsekakor pa so »neprijetnega« policista Landauerja zelo hitro prestavili kot varnostnega uradnika k avstrijskemu poslaništvu na Bližnjem Vzhodu.

JOHANN MÜLLER, Dunaj

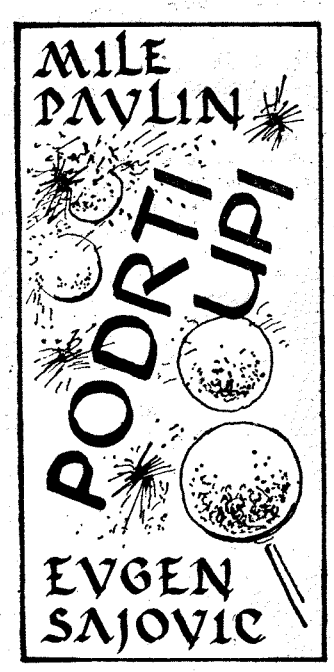

82.—

Pred večerom je prišel do ruševin rojstne hiše. Med zidovi, ki so se že začeli podirati, je bilo na kupe zogleneleg tramovja, vsepovsod so rasle koprive. Edino peč je bila še cela pa dimnik nad njo. Zlezel je vanjo in jo začel čistiti oglja in umazanije, nato pa je natrgal smrečja in narezal praproti. Nekje je našel staro vojaško skodelo. Zakuril je ogenj in si skuhal čaj iz smrečja. »Še dobro, da sem prinesel domov ti dve odeji, ki ju nosim prav iz Egipta,« je pomislil. »Kako prav mi bosta prišli! In pa, da sem si kupil še v Beogradu za zadnje denarce vsaj žepni nož.«

83.—

Ko se je stemnilo, se je zavil v odeji in zlezel skozi ozko odprtino v peč. Preden je zaspal, je slišal, kako nekdo hodi okoli hiše. Kot stražar je ostro zaklical »stoj«. Zaslišal je, kako nekdo beži proč. Pravkar je zadremal, ko je spet zaslišal korake, nato pa še glasove. »Ne bo nocoj miru?« se je razhudil. Toda neznanec ni hotel proč. Bil je kake pol ure hoda oddaljeni sosed, ki je prišel pogledat, kdo je v hiši. Otroci so mu povedali, da v njej straši. Sosed je povabil Janezka s seboj, da bi pri njem prenočil. Toda Janezku se ni dalo nikamor.

84.—

Zjutraj je že bližnja in daljna okolica vedela, da se je vrnil, pa tudi zakaj in kako. Začeli so se vrstiti obiski, vsi so ga vabili, naj pride k njim, on pa je vse po vrsti odklanjal. Ne, nikamor ne pojde, obnovil bo hišo in začel kmetovati na očetovi kmetiji. Že popoldne so mu ljudje začeli od blizu in daleč prinašati hrano, razno orodje, obleko in vse kar bi utegnil potrebovati, mu obljubovati pomoč pri delu. Janezek je bil najbolj od vsega vesel sekire, kladiva, žage, klešč in vrečice žebljev. Sklenil je najprej za silo pokriti kamro.